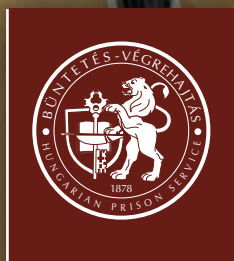

2017 / 3. szám

Börtönügyi Szemle

A Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2017/3. SZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * Harminchatodik évfolyam 3. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. TÓTH TAMÁS

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

LEHOCZKI ÁGNES

DR. LÖRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. PALLO JÓZSEF

DR. VÓKÓ GYÖRGY

Kiadásért felelős:

DR. BODÓ BERNADETT

Főszerkesztő:

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF

Olvasószerkesztő:

RUTKAI KATA

KELLNER GERGELY

Nyomdai előkészítés és nyomdai munkálatok:

Duna-Mix Kft., Vác

www.dunamix.hu

Felelős vezető:

SAKOLCZAI LÓRÁNT

ISSN 1417-4758 (Nyomtatott)

ISSN 2559-9771 (Online)

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

E-mail: szemle@bv.gov.hu

SZÁMUNK SZERZŐI

JUHÁSZ FERENC bv. alezredes, osztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Pártfogó Felügyelői Osztály

KABÓDI RACHEL VERONIKA főelőadó, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Egészségügyi Főosztály

DR. KOÓSNÉ DR. MOHÁCSI BARBARA adjunktus, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

MIHÁLY ATTILA bv. ezredes, bv. főtanácsos, parancsnok, Győr-Moson-Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet

MOHAROSNÉ FUSZKÓ ANIKÓ bv. főhadnagy, reintegrációs tiszt, Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet, Baracska

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

Borítófotó: BvOP Fotó

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot, a fogva tartás, a fogvatartotti népszerűség sajátosságait, problematikáját a tudományos közvélemény által elfogadott tudományterületek (kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológiai, vezetéselmélet, pedagógia, műszaki tudományok, szakmatörténet stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetért és tartalmáért a szerző vállalja a felelősséget. Kérjük, a kéziratokon tüntessék fel nevüket, munkakörüket, munkahelyüket, telefonszámukat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat, rendfokozatukat is.

Közlési feltételek

A beérkezett írásokat a szerkesztőség név nélkül továbbítja a bíráló bizottság tagjainak, véleményezés céljából. A megjelenés feltétele ezen tagok támogató véleménye, illetve a szöveg szerzőhöz való visszaküldését követően az átdolgozásra javasolt szövegrészek (ha vannak) javítása.

Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására, szerkesztésére, esetleges javítására. Amennyiben a beérkezett kézirat nem felel meg a formai követelményeknek, vagy tartalma nem illeszkedik a kiadvány szellemiségéhez, úgy a szerkesztőségnek nem áll módjában megjelentetni azt.

TARTALOM

Tanulmány

JUHÁSZ FERENC:

- A bűnismétlés megelőzéséhez kapcsolódó büntetés-végrehajtási
pártfogó felügyelői szakmai feladatok 5
*Professional tasks of the prison probation officers
related to preventing reoffending*

KABÓDI RÁCHEL VERONIKA:

- A bv. személyi állományának táplálkozás-egészségügyi helyzete 29
The health and nutritional status of the Hungarian Prison Service personnel

KOÓSNÉ MOHÁCSI BARBARA:

- A túlsúlyosság problémájának kezelése Finnországban 57
Solutions for prison overcrowding in Finland

MIHÁLY ATTILA:

- Mi befolyásolja a köztudatban kialakult börtönképet?
Egy kutatás konklúziói 75
What influences the public image of prisons? Conclusions of a research

MOHAROSNÉ FUSZKÓ ANIKÓ:

- A gyógyító-terápiás csoport létjogosultsága a büntetés-végrehajtásban 121
The justification for the therapeutic groups in the Hungarian Prison Service

Konferenciák, projektek

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF:

- Tájékoztató a Magyar Börtönügyi Társaság és a BvOP pályázatairól 139

Röviden

- Eseménynaptár 140

Fotó: BvOP Fotó

Juhász Ferenc

A BŰNISMÉTLÉS MEGELŐZÉSÉHEZ KAPCSOLÓDÓ BÜNTETÉS-VÉGRE- HAJTÁSI PÁRTFOGÓ FELÜGYELŐI SZAKMAI FELADATOK

A büntetés-végrehajtási szervezet egyik kiemelt feladata az elítéltek visszaesési kockázatának csökkentése. Ebben a reintegrációs szakterület részeként a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők is kulcsfontosságú szerepet töltenek be. Mint az a tanulmányban is bemutatásra kerül, feladataik összetettek, ugyanakkor egymásra épülnek. Olyan bűnmegelőzési szakemberek, akik hatékony módszerek alkalmazásával, gyakorta azok ötvözésével egyetlen cél érdekében végzik hivatásukat: az elítéltek, pártfogó felügyelet alatt állók és szabadult, utógondozást igénybe vevők társadalmi visszailleszkedésének elősegítése, ezáltal a bűnismétlési kockázatuk minimalizálása. A tanulmány az elmúlt három évben elért eredmények bemutatására fókuszál. Ezt részint az egyes ügykörökben végzett szakmai tevékenységek elemzésén, másrészt az alkalmazott főbb módszerek ismertetésén keresztül ismerheti meg az olvasó. A tanulmány kitér azokra a bevezetni tervezett jogintézményekre is, amelyek jelentős mértékben bővíthetik a büntetés-végrehajtás eszköztárát, alkalmazásukkal pedig tovább növelhetik a célcsoport társadalmi visszailleszkedésének esélyeit.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő, tevékenységi körök és alkalmazott módszerek, reintegráció, kockázatértékelés, bűnmegelőzés

One of the main tasks of the Prison Service is to reduce the risk of reoffending. Prison reintegration officers also play a key role in this task as part of the reintegration area and activity. As described in this study, their tasks are complex, yet at the same time built on each other. Prison probation officers are crime prevention professionals, who use effective methods and even combine those for a single purpose: to help the social reintegration of convicts, prisoners and released detainees under probation and after-release care to reintegrate into society and therefore minimize the risk of their reoffending. The study focuses on presenting the results achieved during the past three years. The reader may see the successes through on one hand the analysis of the different type of professional activities carried out, and on the other hand through the description of the main methods used. The study also addresses the legal institutions intended to be introduced, which will significantly increase the range of the ways and means used by the Prison Service, and may further increase the chances of successful social reintegration.

Keywords: prison probation officer, scope of activities and applied methods, reintegration, risk assessment, crime prevention

Bevezető

Három éve annak, hogy a Kormány a pártfogó felügyelői rendszer reformjáról döntött. E folyamat eredményeként a pártfogó felügyelői feladatok azon része, amely a jogerős szabadságvesztés-büntetést töltő elítéltekhez kapcsolódik, a megyei (fővárosi) kormányhivataloktól a Büntetés-végrehajtási Szervezet (a továbbiakban: Bv. Szervezet) hatáskörébe került. A lezajlott szervezeti integráció kiemelt jelentőségű a szabadulás előtt álló elítéltek, valamint a pártfogó felügyelet elrendelése mellett feltételesen szabadulók és az utógondozást kérelmezők eredményes társadalmi reintegrációja szempontjából. A reformfolyamat részeként bevezetésre került az úgynevezett büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő (a továbbiakban: bv. pártfogó felügyelő) fogalma.

Az új jogintézmény bevezetését követően a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) – és végrehajtási rendeletei – számos módosításon mentek keresztül, amelyek hatására a bv. pártfogó felügyelői feladatok is egyre szerteágzóbbá váltak. Az általuk korábban végzett klasszikus ügykörök mellett megjelent a reintegrációs őrizet és a társadalmi kötődés program jogintézménye, valamint a környezettanulmányok típusai is kiterjesztésre kerültek.

A 2014. október 1-jei hatállyal a Bv. Szervezetbe integrált 30 fő bv. pártfogó felügyelői létszám a feladatok bővülésével 60 főre emelkedett. Tevékenységük fontosságát hamar felismerte a büntetés-végrehajtási intézetek (a továbbiakban: bv. intézet) személyi állománya, így mára már elmondható, hogy szervezeti integrációjuk minden nehézség ellenére komplex módon megvalósult.

A teljes tanulmány két, egymást követő Börtönügyi Szemle lapszámban jelenik meg, éppen ezért célja is kettős: egyrészt az elmúlt évek legfőbb tapasztalatainak, az elért jelentősebb eredményeknek az összefoglalására irányul, majd a második részben interjúk, esetkezelési naplók elemzése, valamint személyes tapasztalataim bemutatása útján a bv. pártfogó felügyelők által végzett mindennapi gyakorlati feladatok bemutatására fókuszál.

Az elért eredményeket aktuális statisztikai adatok és értékelések támasztják alá, bemutatva a jövőbeli változások várható irányait. Az egyes ügykörökön belüli tapasztalatok értékelését követően azoknak a módszereknek az ismertetésére kerül sor, amelyek alkalmazása jelentős mértékben elősegítette a bv. pártfogó felügyelői munkafolyamatok szerveztségének növelését, és hozzájárul a pártfogói szakma legfőbb célkitűzéseinek érvényre juttatásához. Mindezekon túlmenően fontos szempont a külső állami és civil szervezetekkel folytatott aktív párbeszéd, amely jellemzően együttműködési megállapodások formájában ölt testet. Bátran kijelenthető, hogy partnereink nagyban hozzájárultak eddig elért sikereinkhez.

Végezetül olyan alternatív módszerek ismertetésére kerül sor, amelyek bevezetése által a bv. pártfogó felügyelői szakma még eredményesebben kiteljesedhet a fenti célok elérésében.

Helyzetértékelés

A bv. pártfogó felügyelők létszámhelyzete

Mielőtt a különböző tevékenységi körök tapasztalatainak bemutatására kerülne sor, fontos említést tenni a bv. pártfogó felügyelők aktuális létszámhelyzetéről.

Állománytábla szerinti létszámuk országos szinten 60 fő, a betöltött státuszok száma jelenleg 58. A középírányító szerv Pártfogó Felügyelői Osztálya (a továbbiakban: PFO) 4 fővel működik, 1 státusz betöltetlen, azonban a kiválasztott személy felvétele folyamatban van.

Nehézséget jelent az egyre erősödő fluktuáció, amelynek hátterében több ok is megfigyelhető. Egyrészt az új rendszer kiépítése, felállítása új kihívások elé állította a munkatársakat, másrészt a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény módosítása, majd a kormányhivatalok pártfogó felügyelőinek állami tisztviselői jogviszonyváltása bér-feszültséget eredményezett. A jelenlegi, egy főre jutó – átlagosan – 190 ügy szakszerű ellátása jelentős munkaterhet jelent, amely mellett az adminisztratív jellegű feladatok végrehajtása is kimagasló. Bár a bv. intézetek egyedi adottságai eltérőek, e területen a bv. pártfogó felügyelők helyi szintű támogatottsága is eltéréseket mutat. Tekintettel arra, hogy a bv. pártfogó felügyelői szakma elsajátítása időigényes feladat, kiemelt fontosságú a szakemberek pályán való megtartása.

A mentorálási rendszer működtetése terén a PFO helytállt, amely az újonnan felvételre került személyi állomány szakmai fejlődését segítette elő. Egyre nehezebb feladat elé állítja ugyanakkor a szakterületet, ha a tapasztalt pályaelhagyó kolléga mellett csupán néhány hónapos pártfogói szakmai tapasztalattal rendelkező munkatárs marad, mert felveti az újonnan felvételre kerülő személy betanításának kérdését, amelyet egyre nehezebb megszervezni. Fentiekre tekintettel, kiemelt feladatot jelent a stabilitás elérése, amelyhez álláspontom szerint a bv. pártfogó felügyelők jogviszonyának tisztázása elengedhetetlen.

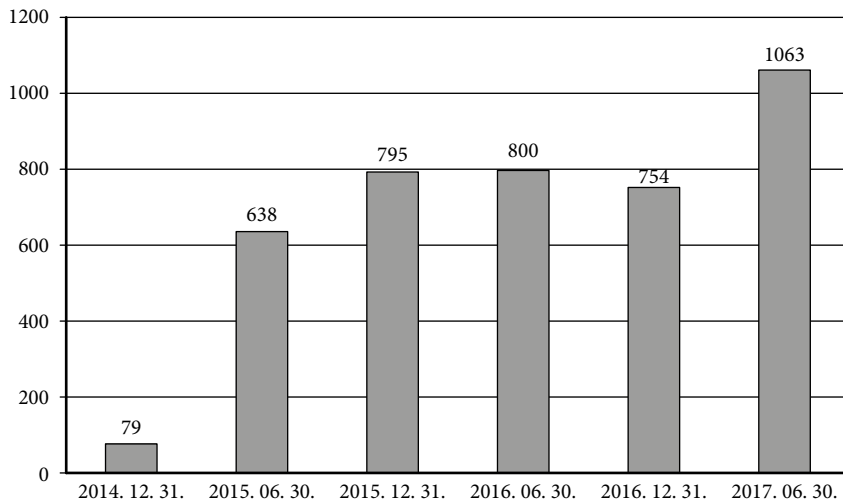
Az ügykörök végrehajtásának tapasztalatai

Szakértői vélemények

„A szakértői véleményeket a pártfogó felügyelői vélemények és a környezettanulmányok alkotják. A környezettanulmány rendszertani szempontból nem minősül szakvéleménynek, ugyanakkor információtartalmát tekintve véleményként kezelhető. Alkalmazása az adott élethelyzet és a fennálló körülmények – elkészítés időpontja szerinti – megismerését segíti elő¹”. A mai napig bezárólag (2017. augusztus 30-i adat) összesen 4334 professzionális dokumentum készült, amelyből 1578 a szabadságvesztés-félbeszakítási, 2434 pedig a reintegrációs őrizetbe helyezést megelőző eljárást alapozta meg. A kegyelmi eljárások elbírálásához összesen 68 esetben készült környezettanul-

1 Juhász F., Juhász J., Nagy-Mitró L., Somogyi Zs. B. (2017) p. 21.

mány, fiatalkorú elítéltek befogadó részlegbe helyezését egyidejűleg pedig további 254. A büntetés-végrehajtási bírók (a továbbiakban: bv. bíró) a pártfogó felügyelői vélemények beszerzésének lehetőségével minimális mértékben éltek, eddig összesen 49 ilyen ügy keletkezett. A szakértői vélemények számadatainak alakulását az alábbi diagram szemlélteti:

1. ábra. Az elkészített szakértői vélemények számadatainak változásai

A pártfogó felügyelői véleményekről általánosságban elmondható, hogy a jelenlegi bírói gyakorlat nem használja ki eléggé a külön magatartási szabályok adta viselkedéskorrekciós és szemléletváltásra alkalmas lehetőségeket, amelynek egyik fő oka, hogy ezek végrehajtására nincs megfelelő kapacitás és intézményi háttér. 2017. augusztus 30-ig bezárólag összesen 111 pártfogó felügyelet alatt álló személy részére írt elő a bv. bíró külön magatartási szabályt és 49 esetben kért pártfogó felügyelői véleményt. Látható, hogy ez a szám elenyésző, ha figyelembe vesszük, hogy jelenleg 2543 személy áll feltételes szabadsága mellett pártfogó felügyelet hatálya alatt. Mindemmel egyetlen fiatalkorú elítélt esetében sem rendeltek még el a feltételes kedvezmény idejére külön magatartási szabályt vagy pártfogó felügyelői véleményt.

A pártfogó felügyelői vélemények jelentősége ugyanakkor kiemelkedő, hiszen ez az egyik legmeghatározóbb eszköz a kontrollfunkció fokozására indokolt esetben. A valamely tevékenység végzésére utasító vagy attól tiltó külön magatartási szabályok előírása és azok megtartásának fokozott ellenőrzése a bűnismétlési kockázatokat csökkentő tényező. E területen a jövőben jelentős változást eredményezhet a közösségi foglalkoztató intézményrendszerének bevezetése a büntetés-végrehajtásban.

A bv. intézetek és az igazságügyi szervek (törvényszékek, ügyészségek) elismerően nyilatkoznak a vélemények alaposágáról és szakszerűségéről. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy – jellemzően a pályakezdő bv. pártfogó felügyelők esetében – nem minden ügyben érvényesül a jogalkotói szándék. Előfordult például, hogy szabadságvesztés-félbeszakítási ügyben kiegészítő információt kellett bekérni, mert az eredeti irat nem tartalmazta egyértelműen az elítélt által benyújtott kérelem valóságtartalmát.

A PFO valamennyi továbbképzésen, koordinációs és regionális értekezleten felhívja a figyelmet a szakértői vélemények szakszerűségének javítására, valamint módszertani állásfoglalást ad az egyes eljárások tekintetében.

Reintegrációs gondozás

„Az elítéltek szabadulásra történő felkészítése a Bv. tv. hatályba lépését megelőzően is a bv. szervezet egyik meghatározó feladata volt. A korábbi szabályozás alapján az ezzel összefüggő tevékenységet az akkori nevelési szakterület látta el, amelyet külső állami intézmények, karitatív és civil szervezetek, valamint az egyházak is segítettek.

A Bv. tv. a hatékonyság növelése érdekében új alapokra helyezte ezt a tevékenységet, és az elérni kívánt célokat is újradefiniálta az alábbiak szerint.

A bv. szervezet kiemelt célja a szabadságvesztést töltő elítélt szabadulásra történő eredményes felkészítése, a társadalomba való visszailleszkedésének elősegítése, a szabadulás utáni jogkövető életmód kialakításához szükséges feltételek biztosítása és ezáltal a visszaesési kockázat mértékének csökkentése².

Klasszikus értelemben azonban a szabadulásra történő felkészítés az elítélt befogadásával egyidejűleg kezdetét veszi, különös tekintettel arra, hogy az eljárás során egyéniesített fogvatartási programterv készül, amely mindazon program-elemeket tartalmazza, amelyek teljesítése hozzájárul majd az érintett eredményes reintegrációjához. A rezsimszabályok alkalmazása, az ebben rejlő progresszivitás, a fogvatartott irányába ható motiváció, munkáltatásba, oktatásba és szakképzésbe vonása mind a társadalomba történő visszailleszkedést segítik elő³.

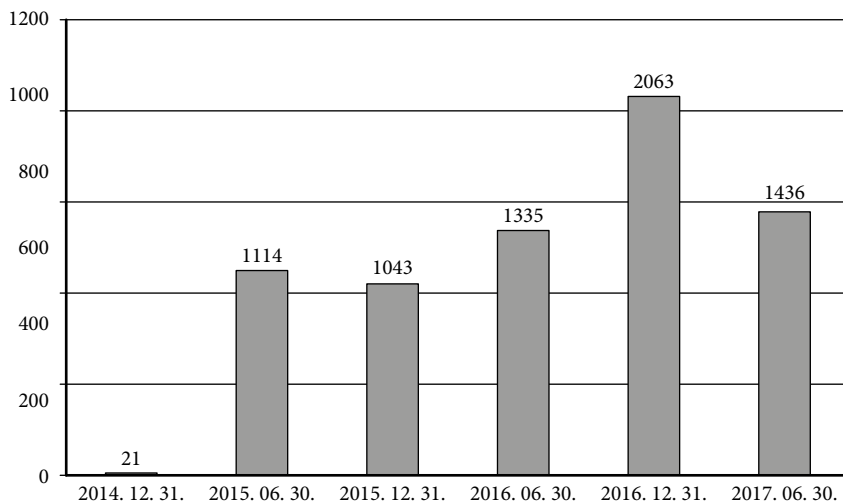
A szabadulásra felkészítés a reintegrációs gondozás keretében valósul meg. 2015. január 1-jei bevezetését követően a kezdeti 21 fő elítélti létszámról a programba eddig bevont fogvatartottak száma összesen 6396 fő, amely kiemelkedő teljesítmény. Az eddigi tapasztalatok alapján, ez a szám év végéig tovább fog emelkedni. Az elítéltek szabadulásra történő felkészítése a Bv. Szervezet egyik kiemelt feladata. Ebben a folyamatban a reintegrációs szakterület hatékony együttműködése elengedhetetlen.

Az elítéltek által benyújtott kérelmek jellege jelentős különbözőséget mutat. A legtöbb ügy a családi kapcsolatok helyreállítása terén keletkezik, főleg a női elítéltek és az időskorúak esetén. Gyakran kérnek segítséget a fogvatartottak gyámügyi ügyek intézésében is (pl. apasági nyilatkozat megtétele, gyermekláthatás szabályozása). Szintén az időskorú elítéltekre jellemző a nyugdíjazási eljárásokban való pártfogói közreműködés és a szabadulást követő szociális otthonba történő elhelyezés megoldása. A lakhatás elősegítése érdekében a bv. pártfogó felügyelők elsősorban az önkormányzatokat vagy az önkormányzati fenntartású szervezeteket keresik meg, ugyanakkor jelentősebb eredmény egylőre a hajléktalan ellátás biztosításában mutatkozik.

Nehézséget jelent a személyi igazolványok beszerzése, tekintettel arra, hogy a Budapesti Fegyház és Börtönben kialakításra kerülő „mobil” kormányablak még nem kezdte meg működését. Az egyéb okmányok (bizonyítvány, hatósági bizonyítvány, adóigazolvány) beszerzése mára már rutinfeladattá vált.

2 Schmehl J. (2015)

3 Schmehl J. (2015)

2. ábra. A folyamatban lévő ügyek alakulása a számok tükrében

A legtöbb kérelem tárgya a személyes közbenjárást igénylő ügyintézés köré csoportosítható. Ilyenek pl. a hatósági ügyekben való pártfogói közreműködés, a karitatív és civil szervezetekkel való kapcsolatfelvétel egyes szolgáltatások nyújtására, valamint a munkaerőpiaci reintegráció elősegítése.

Jelentős előrelépést jelentett a szabadulásra történő felkészítés hatékonyságának növelésére „A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenységek fejlesztése” című, BM-15-MI-0054 azonosító számú, nyertes pályázati projekt megvalósítása, a Belügyminisztérium Nemzeti Büntemegelőzési Tanács (a továbbiakban: NBT) támogatásával. Ennek részletei a későbbiekben részletesebben kifejtésre kerülnek.

A legnagyobb nehézségek a társadalmi kötődés program jogintézménye alkalmazása területén mutatkoznak. 2016. december 31-ig összesen 22 főt vontak be a bv. intézetek a programba. Ahhoz, hogy a bevonható elítéltek száma jelentősebb mértékben emelkedjen, szükségessé vált a jogintézmény komplex felülvizsgálata. 2017. január 1-jétől már abban az esetben is részt vehet a programban az elítélt, ha szabadságvesztésének mértéke nem több mint két év, végrehajtási fokozata börtön és enyhébb rezsimbe sorolták, továbbá fogház és általános vagy enyhébb rezsimbe helyezték.

2017-ben a társadalmi kötődés programba eddig 12 fő került bevonásra, ami meglehetősen alulmúlja a várt eredményeket. Az elítéltekkel folytatott beszélgetések két körülményre hívták fel a figyelmet. A fogvatartottak a társadalmi kötődés programról viszonylag kevés információval rendelkeznek, ezért az információátadás ösztönzésére a jogintézményről készült elítélti tájékoztató bekerült az új központi házi-rendbe, valamint a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) honlapjára is felkerült egy ismeretterjesztő anyag. Az alacsony létszám másik oka az, hogy átfedés van a reintegrációs őrizet és a társadalmi kötődés program feltételei között, ezért a jogosultak inkább a reintegrációs őrizet jogintézményét részesítik előnyben.

Reintegrációs őrizet

„A reintegrációs őrizet olyan alternatív büntetés-végrehajtási forma, amely nem a büntetéshez kötődő speciális és generális prevenciók céljaként, mint inkább az elítélt sikeres társadalmi visszailleszkedését, ezen keresztül a visszaesési ráta csökkentését, tehát végeredményben a büntetés-végrehajtás céljának elérését tartja szem előtt”⁴.

A reintegrációs őrizettel összefüggő feladatok végrehajtása az egyik olyan tevékenységi kör, amelyben szinte valamennyi bv. intézeti szakterület markáns szerepet tölt be. Éppen ezért nem tekinthető klasszikus értelemben vett bv. pártfogó felügyelői ügykörnek, azonban figyelemmel arra a körülményre, hogy az előkészítési, majd a jogintézmény alkalmazásának elrendelése esetén az ellenőrzési mechanizmusban kiemelt szerepet töltenek be, a jogintézmény tapasztalatai feltétlenül említést érdemelnek. A bv. pártfogó felügyelők feladatai tehát két szakaszra tagolódnak:

- a távfelügyeleti eszköz alkalmazhatóságának vizsgálata és a bv. bírói döntés megalapozásának előkészítése;
- a reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt rendszeres ellenőrzése és indokolt esetben támogatása.

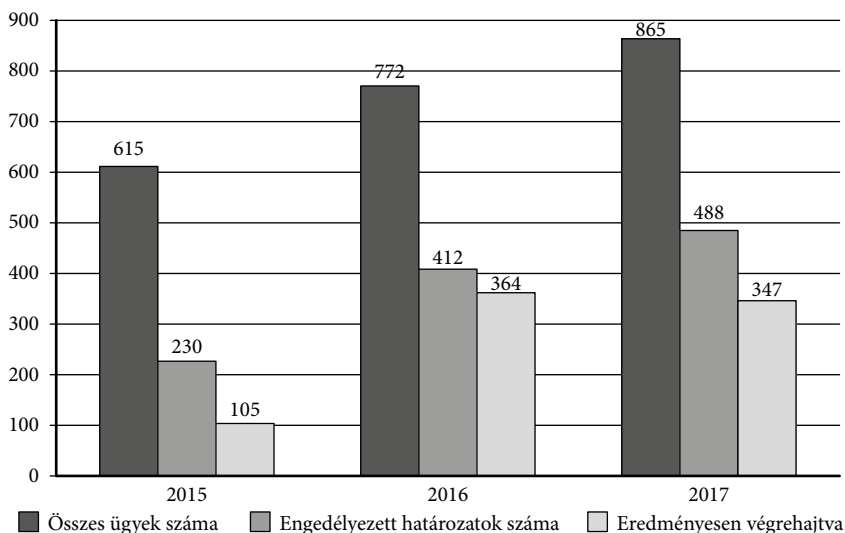
Az előkészítő szakaszban foglalt feladatok végrehajtásának tapasztalatairól a Szakértői vélemények alfejezetben már szó került.

Az őrizetbe helyezett elítéltek ellenőrzésével összefüggésben 2017. augusztus 31-ig a bv. pártfogó felügyelők számos, reintegrációs célú intézkedést fogantatosítottak. A munkába állás elősegítésére 75, a reintegrációs célú szociális ügyek intézésében 195, a családi kapcsolatok erősítése tekintetében 38, a gyógykezelés elősegítése vonatkozásában pedig 23 ügyben nyújtottak segítséget, összhangban a bv. bíró által előírt magatartási szabályokkal. Súlyos magatartási szabályszegés miatt 7 esetben kezdeményezte a bv. pártfogó felügyelő a jogintézmény megszüntetését. Közülük fogolyszökés vétsége bűncselekményt követett el 1 fő.

A Bv. tv. és végrehajtási rendeletei a jogintézmény bevezetése óta több alkalommal is módosításra kerültek, amelyek egyik eleme az illetékesség pontosítása. Ennek köszönhetően valamennyi eljárási szinten a bv. pártfogó felügyelő illetékessége határozza meg a végrehajtás irányát, amely országos szinten a munkaterhek arányos elosztását teszi lehetővé. A jogszabályi módosítás másik fontos eleme a reintegrációs őrizet hatályának kiterjesztése. Azáltal, hogy a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlők is kérhetik reintegrációs őrizetbe helyezésüket, jelentősen megnőtt a kihelyezett elítéltek létszáma. A 3. ábrán látható diagram éves bontásban szemlélteti a főbb adatokat, amelyek kizárólag a tárgyévre vonatkoznak.

Az emelkedő tendenciához a középirányító szerv érintett szakterületeinek rendszeres monitorozása is hozzájárult. Annak érdekében, hogy valamennyi érintett elítélt tisztában legyen a jogintézmény mibenlétével és alkalmazási feltételeivel, már a befogadási eljárás során részletes tájékoztatást kap. A PFO elítélti tájékoztatót készített, amelyet az elítéltek kézhez kapnak. A tájékoztató a BvOP honlapján is elérhető, ezáltal a hozzátartozók, érdeklődők is hozzáférnek a szükséges információkhoz.

4 Bogotyán R. (2015) p. 35-36.

3. ábra. A tárgyévre vonatkozó főbb adatok éves bontásban

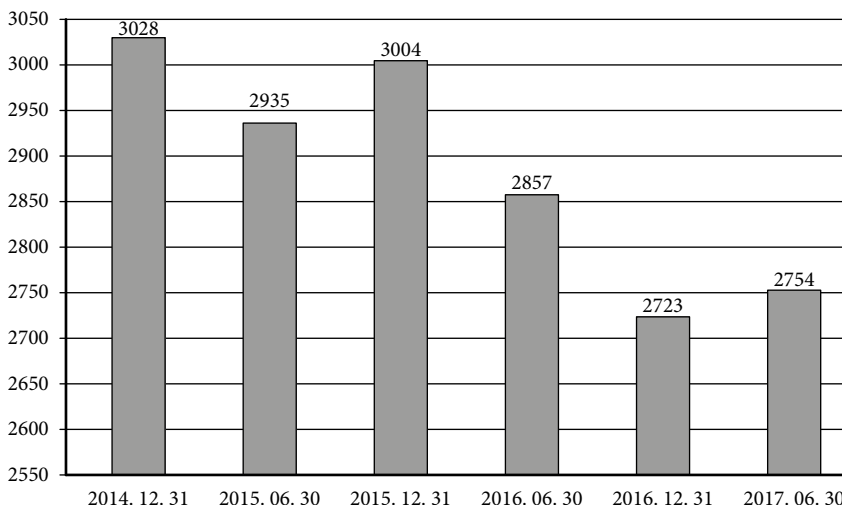
A reintegrációs őrizetbe helyezett létszámának markáns emelkedésével a magartási szabályszegők aránya növekedett. Ez a körülmény indokolta a támogató és kontrollfunkciók felülvizsgálatát. Elmondható, hogy a szabályszegések elkövetésében magasabb kockázatú elítéltek esetében a bv. pártfogó felügyelők a Bv. tv.-ben szabályozott ellenőrzési kötelezettséget a korábbi évek gyakorlatától eltérően a havi egy alkalmon túlmenően, gyakrabban hajtják végre. Mindez bűnmegelőzési célokat is szolgál.

Positívumként értékelhetők a reintegrációs őrizetbe helyezett elítéltek létszámadatai a munkaerőpiaci reintegráció tekintetében. Annak ellenére, hogy a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény büntetés-végrehajtási jogviszony keretében nem teszi lehetővé a munkaügyi szervnél az álláskeresőként történő regisztrációt, az őrizetbe helyezett közel fele bejelentett vagy alkalmi jellegű munkavállaló. Hosszabb távon a törvényi szintű szabályozók összhangjának megteremtése jelentheti a megoldást.

A jogintézmény alkalmazása összességében elérte a jogalkotói szándékot: nem csupán a reintegrációs célkitűzések érvényesülnek, hanem kisebb mértékben hozzájárul a bv. intézetek telítettségi mutatóinak csökkentéséhez is.

Pártfogó felügyelet végrehajtása

A legmarkánsabb feladatot továbbra is a pártfogó felügyelet végrehajtása képezi. A személyi fejlesztésekkel arányosan évről évre fokozatosan vált kimutathatóvá a minőségi feladatellátás, amely a kapcsolattartás módjában, gyakoriságában és a megtett intézkedésekben nyilvánul meg, még a kriminológiai szempontból veszélyeztetettebb térségekben is. 2015. január 1-jétől összesen 6101 pártfogó felügyelet hatálya alatt álló ügyében intézkedtek a bv. pártfogó felügyelők, a folyamatban lévő ügyek száma jelenleg 2693. A pártfogó felügyelet alatt állók csupán 1%-a fiatalkorú, 6%-a női pártfogolt.

4. ábra. A folyamatban lévő ügyek számának időszakos alakulása

A statisztikai adatok elemzése alapján megállapítható, hogy a folyamatban lévő ügyek száma 2016-ban minimálisan csökkent, majd ismét emelkedni kezdett. Az esetszámok viszonylag kiegyensúlyozott arányának egyik oka a bv. pártfogó felügyelők iránti növekvő bizalom a bv. bírók részéről, másrészt a bv. szervek érdekében áll, hogy a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer bevezetése mellett a szabadult elítéltek esetében nagyobb hangsúlyt fektessenek az utánkövetésre pártfogó felügyelet elrendelésének kezdeményezésével.

A pártfogó felügyelet végrehajtása során a bv. pártfogó felügyelők egyrészt a reintegrációs gondozás keretében nyújtott szolgáltatásokat biztosítják, ugyanakkor érvényesítik a kontrollfunkciót, azaz kiemelt figyelmet fordítanak az általános és külön magatartási szabályok megtartására. A pártfogoltakat szakmai kockázatértékelés alapján meghatározott időszakonként elszámoltatják, lakókörnyezetükben ellenőrzést végeznek.

A pártfogó felügyelet elrendelése mellett szabadult elítéltek utánkövetése megvalósul, mert az érintett személyek a bv. pártfogó felügyelő látókörében maradnak. Az általa meghatározott utasításokat a pártfogolt köteles megtartani. Ezek jellemzően egyénre szabott feladatok végrehajtására irányulnak vagy valamely cselekménytől való eltiltásra. Az eddig elért eredmények pozitívak: összesen 49 esetben vált szükségessé súlyos magatartási szabályszegés miatt a feltételes szabadság megszüntetése, és mindösszesen 374 fő vonatkozásában vált ismertté újabb bűncselekmény elkövetése. A bűnismétlési kockázatok aránya összességében lényegesen kevesebb, mint ha pártfogó felügyelet elrendelése nélkül szabadultak volna.

Ezen ügycsoporton belül a pártfogói munkában a legmeghatározóbb a befogadó környezet biztosítása és a családi kapcsolatok megővése, a munkaerőpiaci reintegráció elősegítése, a pártfogoltak lakhatásának biztosítása és a bűnmegelőzési funkció érvényesítése.

A BvOP és a Belügyminisztérium Közfoglalkoztatási Stratégiai és Koordinációs Főosztályával, valamint a bv. intézetekkel és a helyi szintű munkaügyi szervekkel folytatott együttműködés kiemelkedő eredménye a szabadult pártfogoltak közfog-

lalkoztatás keretében történő munkáltatása és szakmaképzésbe vonása. Utóbbiak a későbbiekben részletesebben is bemutatásra kerülnek.

Talán a legnehezebb feladat a lakhatással nem rendelkezők szállásának megoldása. A bv. pártfogó felügyelő kiemelt feladata, hogy elsősorban a családi, baráti és kisközösségi kapcsolatok útján biztosítsa az érintett lakhatását. Amennyiben ez eredményre nem vezet, az egyedi ügyekhez kapcsolódóan az önkormányzatok vagy a fenntartásukba tartozó hajléktalan ellátó rendszer jelenthet segítséget. Kiemelt feladat továbbá az ún. „félutas házak” vagy ilyen jellegű tevékenységet végző más szervezetek felkutatása és együttműködésbe hívása. Több jó gyakorlat is van e fajsúlyos probléma megoldására az egyházak bevonásával.

A bűn megelőzési funkció akkor éri el a célját, ha a Bv. Szervezet hatékony együttműködést alakít ki a rendőrséggel. A helyi szinten megkötött megállapodások kiterjesztése a bv. pártfogó felügyelői tevékenységre elsősorban a pártfogolt részére előírt, közrendvédelmi jellegű magatartási szabályok megtartásának ellenőrzését segíti elő helyi szinten.

A pártfogó felügyelet végrehajtásában kiemelt együttműködő partnerünk az Igazságügyi Minisztérium igazságügyi módszertani irányításért felelős helyettes államtitkárság Igazságügyi Szakmai Irányítási és Módszertani Főosztálya, helyi szinten pedig a bv. intézetek kötöttek megállapodásokat a kormányhivatalok igazságügyi főosztályaival/osztályaival.

Az egyedi ügyekben a bv. pártfogó felügyelők hatékonyan működő munkakapcsolatot alakítottak ki a helyi önkormányzatokkal és az általuk fenntartott intézményekkel, a civil és karitatív szervezetekkel, az egyházakkal és a pártfogoltak reintegrációjában részt vevő szervezetekkel.

Utógondozás

A reintegrációs gondozás akkor éri el a célját, ha a segítő folyamat indokolt esetben az elítélt szabadulását követően utógondozás keretében folytatódik. A PFO a jogintézmény népszerűsítésére, a szabadulás előtt álló elítéltek motivációjának felkeltésére a TÁMOP 5.6.3. kiemelt pályázati projekt keretében tájékoztató kiadványt rendszeresített valamennyi bv. intézetben. Az idei évben új elítélti tájékoztató készült, amely a BvOP honlapján is elérhető. Mindezek ellenére eddig összesen 124 fő vette igénybe a szolgáltatásokat.

A jogintézményről szóló tájékoztató, valamint a bv. pártfogó felügyelők elérhetősége 2016. május hónaptól a Kormányablakokban intézhető ügykörök egyike lett.

Annak érdekében, hogy az utógondozást kérelmezők számaránya növekedjen, és az utánkövetés ezen ügykörön belül is megvalósuljon, a bv. pártfogó felügyelőknek fokozottabban kell érvényesíteniük az elítéltek motivációjának kialakítását, fejlesztését és fenntartását, összhangban a jogszabályokban meghatározott alapelvekkel.

A jövőben az EFOP pályázati projekt tanácsadói jelentős mértékben hozzájárulhatnak e tevékenységi kör fejlesztéséhez, különös tekintettel a munkaerőpiaci reintegráció eredményességének növeléséhez.

A támogató és kontrollfunkció alkalmazása

A bv. pártfogó felügyelői tevékenységek közül kizárólag a pártfogó felügyelet és a reintegrációs őrizet végrehajtásakor érvényesíthetőek a támogató funkciók mellett a kontroll típusú elemek. Természetesen ez a módszer akkor eredményes, ha a bv. pártfogó felügyelő figyelmet fordít a megfelelő arány megtartására.

A feltételesen szabadulók esetében ugyanakkor a kontrollfunkcióra kell helyezni a hangsúlyt, különösen akkor, ha a szabadulót fogva tartása alatt szigorúbb rezsimbe sorolták vagy a fogvatartási és visszaesési kockázata magas volt. Akkor is fokozottabb beavatkozásokat kell foganatosítani, ha fennáll annak a veszélye, hogy a pártfogolt megélhetési bűnözővé válhat, mert nincs befogadó környezete, lakhatása megoldatlan, nem tud elhelyezkedni vagy rendelkezik befogadó környezettel, de azok tagjai kriminális személyek, ezért magas a bűnismétlés kockázata.

A reintegrációs őrizet ellenőrzése ilyen értelemben hasonlít a pártfogó felügyeletre, hiszen annak tapasztalatai alapján határozza meg a bv. pártfogó, hogy az ellenőrzést fokoznia kell-e, vagy esetleg segítenie az őrizettest az életében bekövetkezett negatív változások okán (munkahely, házastárs/élettárs elvesztése). A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a reintegrációs őrizetbe helyezett hangulati változásai – különösen a sorozatosan magatartási szabályt szegők esetében – a kontrollfunkció fokozását teszik indokolttá. Ezt a súlyos magatartási szabályokat megszegő és emiatt a reintegrációs őrizet megszüntetését eredményező esetszámok egyértelműen igazolják.

Kiemelt feladat a rendőrséggel való együttműködések fokozása. A nyílt rendőri információ bekérése, a közrendvédelmi jellegű általános és külön magatartási szabályok ellenőrzésébe történő bevonásuk a pártfogó felügyelet hatálya alatt álló személyek bűnismétlési kockázatának csökkentését szolgálják.

A szakmai fejlődés útjai

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenységek fejlesztése

A PFO a bv. pártfogó felügyelők és reintegrációs tisztek szakmai ismereteinek bővítése érdekében 2015-ben pályázatot nyújtott be az NBT pályázati felhívására. A fejezet-címben feltüntetett, BM-15MI-0054 azonosító számú projekt elnyerte a megvalósítás lehetőségét, amelyre 2016-ban került sor.

A pályázati projekt célja a résztvevők számára szervezett továbbképzések keretében olyan szakmai-módszertani ismeretek átadása, amelyek alkalmazása hozzájárul a pártfogás és a reintegrációs gondozás fejlesztéséhez, ezáltal hosszú távon a bűnismétlési kockázatok csökkentéséhez.

A program megcélozta továbbá azt is, hogy országos szinten egységes módszertani és színvonalú munkavégzés alakuljon ki annak érdekében, hogy elsősorban a szakmaiság és ne a bv. pártfogó felügyelő személye határozza meg a tevékenység minőségét,

ezáltal pedig kiszámíthatóbb és ellenőrizhetőbb legyen a munkavégzés, és a gondozásban, utógondozásban részt vevő, illetve pártfogó felügyelet alatt álló elítéltek saját felelőssége és szerepe kellőképpen megjelenjen a reintegráció folyamatában.

A projektbe bevontak képzésben vettek részt, amelynek eredményeként szakmai ismereteket kaptak csoportfoglalkozások és tréningek megtartásához, valamint egyéni esetkezeléshez kapcsolódó ismereteket sajátítottak el.

„A tervezett projekt egy ívet írt le. A kiindulópontja a bv. pártfogó felügyelők továbbképzése volt, ami a saját munkájukon keresztül végül egészen a társadalomig nyúlik. A megszerzett ismereteket fel kellett használniuk mindennapi munkavégzésük során, a közvetett célcsoport számára (reintegrációs gondozásba vont elítéltek) tréninget és csoportfoglalkozást kellett tartaniuk, illetve – a támogató és kontrollfunkció egyidejű alkalmazása mellett – (a reintegrációs gondozásba vont elítéltek, pártfogoltak és utógondozottak) egyéni szükségleteinek és igényeinek megfelelő foglalkozást kellett biztosítaniuk. A bv. pártfogó felügyelők hidat képeznek a bv. intézetben belüli és azon kívüli világ között. Tevékenységeik célja kettős, egyrészt a bűnismétlés megelőzése, másrészt a társadalomba való reintegráció elősegítése. A bűnelkövetők számára ők képviselik a társadalmat, szociálpozitív mintát adva eléjük”⁵.

Szakembereink a képzéseken sikeresen helytálltak, amelynek elvégzéséért tanúsítványt kaptak. Különböző témakörökben összesen 423 csoportfoglalkozást és 420 tréninget tartottak, egyéni esetkezelésbe pedig 553 fő elítéltet vontak be.

További kitűzött célunk volt, hogy az elsajátított ismereteket a projekt befejezése után is napi szinten alkalmazzák, amelyek hosszabb távon a bűnismétlési kockázatok csökkenését eredményezik. A fenntartási időszak időtartama alatt ez maradéktalanul megtörtént, azonban jelenleg jellemzően azokban a bv. intézetekben zajlik a fentiekben vázolt szakmai tevékenység, ahol erre megfelelő kapacitás mutatkozik.

Utóbbi ellenére összességében megállapítható, hogy a pályázat elérte célját, a résztvevők hasznos és hasznosítható képzést kaptak, a tanultakat jó színvonalon átültették a gyakorlati munkájukba, segítve ezzel az elítéltek reintegrációs folyamatát, amely hosszú távon csökkenti a bűnismétlés kockázatát. *„A pályázat egy folyamatnak, egy szakma fejlődésének egyik állomása, amely már a folytatást, a jövőt is magában hordozza”⁶.*

Pártfogói Tevékenység Támogató Rendszer

Szintén jelentős állomásnak tekinthető a Pártfogói Tevékenység Támogató Rendszer 2016. február 1-jei bevezetése, amely a bv. pártfogó felügyelői ügykörökhöz kapcsolódó nyilvántartások vezetését segíti elő. Ezt megelőzően a bv. pártfogó felügyelők részére központi nyilvántartási rendszer nem állt rendelkezésre. Az új modul illeszkedik a FÖNIX Fogvatartotti Alapnyilvántartási Rendszerhez, amely lehetővé teszi a gyors adat- és információáramlást a reintegrációs szakterületen belül.

A PFO a bv. pártfogó felügyelők részére központi oktatást tartott a modul bevezetését megelőzően. A nyilvántartási modul alapadatokkal történő feltöltése határidőre megtörtént.

5 Somogyi Zs. (2016)

6 Somogyi Zs. (2016)

Tekintettel arra, hogy alkalmazása jelenleg kizárólag a bv. intézeteken belül elérhető, jövőbeli feladatként merül fel a program legalább megyeszékhelyeken (fővárosban) működő külső ügyfélfogadó irodában történő elérhetősége, amely komoly segítséget jelentene az adminisztrációs tevékenységek hatékonyabb elvégzésében.

Együttműködési törekvések az eredményesség növelésére

Az Igazságügyi Minisztérium igazságügyi módszertani irányításért felelős helyettes államtitkarság Igazságügyi Szakmai Irányítási és Módszertani Főosztály jogelőd intézményével, az Igazságügyi Hivatallal 2015. március 20-án kötött együttműködési megállapodást a BvOP.

Az együttműködési megállapodás célja a felek hatáskörébe utalt feladatok eredményes megvalósítása, különös tekintettel az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak társadalmi reintegrációjára, valamint a pártfogó felügyelői és a bv. pártfogó felügyelői tevékenység szakterületein esetlegesen felmerülő, mindkét szervezetet érintő feladatok megvalósulására.

Tekintettel arra, hogy a jogelőd Igazságügyi Hivatal a módszertani tevékenység koordinációjáért felelős országos hatáskörű szervezet volt, ugyanakkor a szakmai irányításukba tartozó pártfogó felügyelők a megyei (fővárosi) kormányhivataloknál működnek, a központi megállapodás aláírását követően került sor a helyi szintű megállapodások előkészítésére és aláírására. Az együttműködési megállapodások megkötése a tárgyévben valamennyi bv. intézet részéről megtörtént.

Az együttműködés eredményeként országos szinten a két szervezet vezetői között félévente kerül sor szakmai egyeztetésre, amelyeken a felek kölcsönösen beszámolnak az általuk végrehajtott feladatokról, értékelik az elért eredményeket és vázolják jövőbeli célkitűzéseiket. Mindezen túlmenően, a felek kölcsönösen képviselőket biztosítanak az általuk szervezett szakmai rendezvényeken és konferenciákon.

Helyi szinten az együttműködés napi szintű, amelyet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet (a továbbiakban: Pfr.) 62/L. §-ban foglaltak alapoznak meg. A mindkét szervezetenél pártfogó felügyelet hatálya alatt állók ügyeiben szakmai konzultációt tartanak, a helyi rendezvényeken egyeztetnek szakmai-módszertani kérdésekben. A bv. pártfogó felügyelők külső helyszínen történő ügyfélfogadását jellemzően a kormányhivatalok biztosítják, amely további garanciát jelent a két szervezet pártfogó felügyelőinek eredményes együttműködésére.

Fentiek mellett, a BvOP hatékony együttműködést alakított ki a 2015. július 1-jén, a volt Igazságügyi Hivatalon belül létrejött Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiájával (a továbbiakban: ISZJ), amely 2017. január 1-jétől beolvadt az Igazságügyi Minisztériumba, irányítását közvetlenül az igazságügyért felelős miniszter látja el. Az ISZJ egységes szemléletű szakmai és hivatásetikai képzések biztosításával olyan egységes szemléletű képzést és továbbképzést, minőségbiztosítást is garantáló országos képzési és továbbképzési centrumként hivatott működni, amely egységes szemlélettel, tudományos vizsgálatokon alapuló elméleti és gyakorlati képzésekkel kívánja támogatni az igazságszolgáltatás hatékony működését. Együttműködő partnere a Szegedi Tudományegyetem.

A kialakított együttműködés eredményeként 2016-ban megkezdődött a kormányhivatalok és a Bv. Szervezet pártfogó felügyelőinek ügyviteli vizsgára történő közös felkészítése. Ennek eredményeként 2016-ban 18, az idei évben 16 fő kiképzése valósult meg. A bv. pártfogó felügyelők ügyviteli vizsgakötelezettségét a Büntetés-végrehajtási Szervezetnél működő pártfogó felügyelők, kormánytisztviselők és kormányzati ügykezelők ügyviteli vizsgájáról szóló 18/2014. (XII. 22.) IM rendelet határozza meg.

A BvOP a bv. pártfogó felügyelői tevékenység hatékonyságának növelésére 2015-ben együttműködést kezdeményezett a Közfoglalkoztatási és Vízügyi Helyettes Államtitkárság Közfoglalkoztatási Stratégiai és Koordinációs Főosztállyal (a továbbiakban: Főosztály). Az együttműködés célja a szabadságvesztésből szabadult pártfogó felügyelet alatt állók és utógondozottak munkaerőpiaci reintegrációjának elősegítése volt.

Az együttműködés eredményeként a Főosztály rendelkezésre bocsátotta a megyei (fővárosi) kormányhivatalok közfoglalkoztatásért felelős szervezeti egységei részéről kijelölt azon kontaktszemélyek névsorát, akik a bv. pártfogó felügyelők megkeresése alapján szakmai segítséget nyújthatnak a célcsoport közfoglalkoztatás keretében történő munkáltatásának megszervezésében. A kontaktszemélyek aktualizált névsorát és elérhetőségét a Főosztály évente frissíti és rendelkezésre bocsátja.

Országos szinten 2015-ben valamennyi bv. intézet együttműködési megállapodást írt alá a megyei (fővárosi) kormányhivatalok közfoglalkoztatásért felelős munkaügyi szervezeti egységével, amelynek eredményeként a szabadult elítéltek munkaerőpiaci reintegrációjában folyamatosan pozitív előrelépés mutatkozik. 2016-ban a megállapodások felülvizsgálatra kerültek, tekintettel arra, hogy az EFOP pályázat keretében tanácsadók beléptetésére került sor. Elsődleges feladatuk a szabadult elítéltek munkaerőpiaci reintegrációja. A megállapodás értelmében a helyi munkaügyi szervek heti rendszerességgel irodahelyiséget biztosítanak részükre, és közvetlen munkakapcsolatot tartanak fenn a feladatellátás hatékonyságának növelésére.

Az utógondozás és a feltételes szabadság időtartamára elrendelt pártfogó felügyelet végrehajtása az utánkövetést teszi lehetővé, mert az érintett a bv. pártfogó felügyelő látókörében marad. Részükre a helyi munkaügyi szervezettel való együttműködés keretében továbbra is biztosított a szakmaképzés, közfoglalkoztatás keretében pedig a megélhetésük nem kerül veszélybe. Ez a mai⁷ napig bezárólag 1159 főt érintett, további 1297 fő esetében pedig a bv. pártfogó felügyelő közreműködött a munkába állás elősegítésében. Fontos kiemelni, hogy a munkaerőpiaci reintegráció jelentős mértékben hozzájárult a bűnismétlési kockázatok csökkentéséhez.

Fentiek mellett meg kell említenünk a BvOP és a Magyar Vöröskereszt között 2016. július 26-án megújított együttműködési megállapodást, amely a bv. pártfogó felügyelői feladatok ellátásához is hozzájárul. A megállapodás célja az elítéltek, az egyéb jogcímen fogvatartottak és szabadultak társadalmi reintegrációjának elősegítése, ezzel hozzájárulva a bűnismétlési kockázatuk csökkentéséhez és Magyarország közbiztonságának javításához.

7 2017. augusztus 31-e

Legfőbb feladataik egyike a fogvatartottak családi kapcsolatainak megőrzése és szükség szerinti helyreállítása, kiemelten a fiatalkorúakat és fiatal felnőtteket visszafogadó/befogadó környezet felkészítésére. Mindemellett a szabadságvesztésből szabaduló elítéltek részére az egyéni szükségleteikhez igazított reintegrációs célú támogatásokat nyújtanak, így például kiemelt hangsúlyt fektetnek az egészségügyi, szociális helyzetük javítására, részükre természetbeni juttatásokat (ruhanemű, élelmiszer, tisztálkodó szerek stb.) biztosítanak. A reintegrációs gondozásba vont elítéltek és pártfogó felügyelet elrendelésével szabadultak, valamint az utógondozást igénybe vevő szabadult elítéltek társadalmi visszailleszkedésének elősegítése céljából aktívan együttműködnek a bv. pártfogó felügyelőkkel.

A fenti célok elérése érdekében a bv. intézetek helyi szintű együttműködési megállapodásokat kötöttek a Magyar Vöröskereszt területi szervezeti egységeivel.

Kockázatértékelés bevezetése

A Pfr. meghatározza, hogy a bv. pártfogó felügyelőknek mely ügytípusokban kötelező kockázatértékelést végeznie, amelyek az alábbiak:

- pártfogó felügyelői vélemény;
- környezetanulmányok:
 - kegyelmi eljárásokban;
 - reintegrációs őrizet alkalmazását megelőzően;
 - szabadságvesztés-félbeszakítási ügyekben;
 - társadalmi kötődés programba helyezést megelőzően;
- pártfogó felügyelet elrendelésekor, az elítélt szabadulását követően.

Jelenleg a bv. pártfogó felügyelők szakmai alapú kockázatértékelést végeznek, amelynek alapja az elítélt kriminológiai háttere, feltárt életkörülményei, a rendelkezésére álló dokumentumok vizsgálata, valamint a személyes interjú. Utóbbiakban meghatározó a bv. pártfogó felügyelő szubjektív véleménye, azonban annak érdekében, hogy egzakt kockázati besorolás alkalmazására kerüljön sor, szükségeszerű a kialakított gyakorlat felülvizsgálata.

A szakértői véleményekhez kapcsolódó kockázatelemzés során szakembereink vizsgálják a külön magatartási szabályok előírásának indokoltságát, a reintegrációs célok érvényesülését, és megállapítják a kriminológiai veszélyeztetettség mértékét.

A szakértői vélemények készítésének célja a döntéshozó (bv. bíró, intézetparancsnok) munkájának szakmailag megalapozott segítése. A vélemények attól válnak szakértői jellegűvé, hogy a tényszerű adatközlésen túl szakmai ténymegállapításokat, elemzéseket és következtetéseket tartalmaznak. Tekintettel arra, hogy mind a környezetanulmányok, mind a pártfogó felügyelői vélemények tulajdonképpen a bv. intézet elhagyásáról szóló döntés megalapozásához szükségesek – már céljukat tekintve is könnyen belátható, hogy – kockázatelemzési feladatuk megkerülhetetlen.

A pártfogó felügyelethez kapcsolódó kockázatértékelés alapja az Egyéni Pártfogó Felügyelői Terv (a továbbiakban: terv). A tervben bemutatásra kerülnek a reintegrációs gondozás tapasztalatai, a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okok, megvalósul az okok és kockázati tényezők elemzése, meghatározásra kerülnek az el-

érendő célok, feladatok és kötelezettségek, valamint a reintegráció eredményességének elérésében közreműködő, bevonni tervezett külső partnerek.

A bv. pártfogó felügyelői szakterület tekintetében kiemelt feladatként jelentkezik, hogy – a jogszabályi kötelezettségen túlmenően – olyan statisztikai alapú kérdőíves rendszer álljon rendelkezésre, amely kizárólagosan a visszaesési, tehát bűnismétlési kockázatok mérését helyezi előtérbe. További fontos szempont a jövőben a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer keretében alkalmazott Prediktív Mérőeszköz és a bv. pártfogó felügyelői kockázatértékelés statisztikai alapú kérdőívének összekapcsolása, amelyek ezáltal komplex módon képesek kiszűrni a veszélyeztető körülményeket, és azokra a szakemberek megfelelő válaszokat képesek adni.

A statisztikai alapú kockázatértékelés témakörei egyrészt természetesen a szakmai ismeretek, másrészt pedig a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján kerültek meghatározásra, amelyek az alábbiak:

- élettörténet, személyi jellemzők – kriminogén szükségletek;
- befogadó környezet;
- lakhatás;
- munkaerőpiaci helyzet;
- szabadulást követő pszichés státusz.

A felsorolt témakörök azok a kiemelt vizsgálati szempontok, amelyek a Prediktív Mérőeszközben a fogva tartási kockázatok mérése témaköreinek felelnek meg (fogyolyszökés, önkárosító magatartás, bántalmazás, hierarchiában betöltött státusz).

Az élettörténet, személyi jellemzők közé tartoznak azok az információk, amelyek a bűnelkövetést az adott személy életében megágyazták. Ilyenek lehetnek például a szerfogyasztási előzmények, a személyiség szerveződése, valamint a szocializáltság foka. A kriminogén szükségleteket írják le az antiszociális személyiség és attitűdök, a kriminális ismerősök, a személyközi konfliktusok, illetve a szerabúzus.

A befogadó környezet nem pusztán a családi kapcsolatokat jelenti, hanem az egyént támogató egész szociális hálót, valamint a tágabb értelemben vett társadalmi közeget, amely egyaránt segítheti és nehezítheti a visszailleszkedés folyamatát.

A lakhatás értelemszerűen tartalmazza annak a lehetőségét, hogy a szabadultnak van-e hol lehajtani a fejét, ugyanakkor ki kell térnie arra is, hogy mindez mennyire stabilan elérhető számára, azaz milyen jogcímen teszi ezt meg, milyen körülmények között. Ahogyan a bv. intézet falain belül sem mindegy, hogy mekkora élettér és milyen felszereltség jut egy-egy fogvatartottnak, úgy a szabad élet adta körülmények is befolyásolják egy személy jól-létét.

A munkaerőpiaci helyzetet az iskolázottság, a munkatapasztalat, az álláskeresési technikák ismerete, továbbá az élettérben elérhető állások határozzák meg.

A 2016 utolsó negyedévében elkészült bv. pártfogói kockázatértékelési kérdőív első körben öt bv. intézetben került bevezetésre teszt jelleggel, majd az idei évben országos szinten is kiterjesztésre került.

A kockázatelemzés és értékelés alapján a szabadultak alacsony, közepes és magas bűnismétlési kockázati csoportba sorolhatók. Bár egyértelmű, hogy a magas kockázati besorolású személyek esetében kell a legmagasabb intenzitású beavatkozásokat eszközölni, ugyanakkor fontos azt látnunk, hogy a szakmai és statisztikai szempontok alapján ennek a besorolásnak számos oka lehet, amelyek mindegyike különféle

választ igényel. Ha például valakinek nem megoldott a lakhatása, ott a támogatásnak kell hangsúlyossá válnia, de ha az élettársa kriminális személy, akkor a kontrollfunkciónak kell inkább érvényesülnie a beavatkozás során.

Tekintettel arra, hogy egy kérdőív felvétele csak egy önbevalláson alapuló statikus képet ad, és nem képes bizonyos árnyalatokat rögzíteni, így – akárcsak a Prediktív Mérőeszköz esetében – fontosnak tartjuk a szubjektív korrekció lehetőségét fenntartani a szakemberek számára.

Az egyéni tanácsadás, az egyéni esetkezelés és a kapcsolattartás fejlesztésére irányuló szolgáltatásokon túl, az azonos problémával küzdő elítéltek részére tartott csoportos foglalkozások eszközének alkalmazása hatékonysága szempontjából releváns. Utóbbiak kezelésében a csoportos technikák igen jó eredményeket érhetnek el azzal, hogy a csoporttagokat kompetencia élményhez juttatják, készségeiket, realitásérzéküket fejlesztik. Ez a módszer is nagymértékben hozzájárulhat a visszaesési kockázatok csökkentéséhez.

Fontos tehát, hogy a kockázatok kezelése mindig egyedi módon érvényesüljön, az adott személy szükségleteihez és élethelyzetéhez kapcsolódóan. A bv. pártfogó felügyelőnek a kockázatok felmérésének eredménye alapján kell döntenie például a kapcsolattartás gyakoriságáról és módjairól, ahogyan arról is, hogy milyen szervezeteket von együttműködésbe egy szabadult elítélt reintegrációs sikere érdekében.

A kockázatelemzés elméleti alapjainak lerakása után most a gyakorlati megvalósítás folyamata zajlik. A kérdőív elkészültét követően a bv. pártfogó felügyelők oktatásban részesültek a kitöltésével és használatával kapcsolatban. 2016 decembere óta zajlik a tesztidőszak, amikor a munkatársak elkezdték felvenni a kérdőíveket, besorolták a pártfogó felügyelet alatt állókat a bűnismétlés kockázata szempontjából, és akciótervet dolgoznak ki hozzá. Az adatok összegyűjtését követően a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet statisztikai elemzést végez, amellyel súlyozhatjuk az egyes kockázati szempontokat, kivehetjük a statisztikailag nem releváns kérdéseket. A mérőeszköz használatba kerülésével a kockázati valószínűségek pontosabb meghatározását és ezen keresztül a hatékony beavatkozást várjuk.

Az adatok rögzítése, elemzése és feldolgozása érdekében a jövőben megfelelő informatikai háttér biztosítására van szükség.

Hosszú távon a bűnismétlés szempontjából való kockázatelemzés és értékelés szakmailag és statisztikailag kidolgozott rendszere kétarcú, egyrészt segíti a bv. pártfogó felügyelők szakmai tevékenységét és annak objektivizálását, másrészt bepillantást enged a bűnismétlés szempontjából releváns tényezők világába, ezáltal segíti a megelőzési tevékenység hatékonyságát.

Regionális szakmai napok

A PFO kezdeményezésére 2016-ban új módszer bevezetésére került sor. A szakterület a bv. intézetek földrajzi elhelyezkedése figyelembevételével régiókat alakított ki, azokban ugyanakkor a szakmai szempontok is meghatározóak voltak.

A regionális szakmai napok bevezetésével elérni kívánt célkitűzések a reintegrációs szakterület érintett személyi állományának eredményesebb együttműködésére, a bv.

pártfogó felügyelői feladatok hatékonyabb irányításának és koordinációjának végrehajtására, a közel azonos térségben működő bv. intézetek által feltárt problémák kezelésére, valamint a bv. pártfogó felügyelők szakmai felkészítésének megvalósítására irányultak.

A regionális találkozók további lehetőséget biztosítottak szakmai-módszertani ismeretek elsajátítására és a jó gyakorlatok megismerésére.

Az összesen hat alkalommal megtartott rendezvényen részt vettek az adott régió bv. osztályvezetői, a reintegrációs tisztek és a bv. pártfogó felügyelők. Meghívottként jelen voltak a bv. bírák és a bv. ügyészek, három régióban pedig a kormányhivatalok igazságügyi osztályainak képviselői is. A szakmai napokon kiemelt napirendi pontként szerepelt a reintegrációs őrizettel kapcsolatos tapasztalatok megvitatása. Több olyan jogértelmezési nehézség merült fel, amely rámutatott arra, hogy esetenként nem csak régióként, de egy adott helyszínen is eltérő a jogalkalmazási gyakorlat. A feltárt ellentmondások egy részét a Bv. tv. és végrehajtási rendeletei, valamint a vonatkozó országos parancsnoki szakutasítás módosításával sikerült orvosolni. Utóbbin túlmenően a szakemberek által bemutatott jó gyakorlatokat a résztvevők kölcsönösen megismerték, a feltárt hibák kiküszöbölésére pedig intézkedés történt.

Tekintettel arra, hogy összességében a regionális szintű szakmai rendezvények elérték a kitűzött célokat, 2017-ben a Biztonsági Szolgálat és a Fogvatartási Ügyek Szolgálatát közösen szervezett regionális konzultációkat, további hat helyszínen. A résztvevők köre a biztonsági szakterület személyi állományával bővült.

Az idei évben tovább folytatjuk a regionális rendezvényeket, amelyeken a fogva tartással összefüggő aktuális feladatok mellett a bv. pártfogó felügyelői kockázatelemelés tapasztalatainak megvitatására is sor kerül. Fontos eleme ezeknek a rendezvényeknek az interaktív tapasztalatcsere, amelyeken a résztvevők közvetlenül beszélhetnek az egyes feladatok gyakorlati végrehajtásáról.

A jövőbeli feladatok lehetséges irányai

Közösségi foglalkoztató

A BvOP már évek óta vizsgálja a közösségi foglalkoztató intézményrendszerének bevezetését, azonban erre megfelelő forrás hiányában nem került sor.

A Pfr. szabályozása megfelelő keretet biztosít arra, hogy a BvOP és a bv. intézetek a pártfogó felügyelet alatt állók és az utógondozottak társadalomba történő sikeres visszailleszkedése elősegítésére közösségi foglalkoztatót működtethessenek. Ez esetben a közösségi foglalkoztató szakmai irányítását és felügyeletét a BvOP a bv. intézet útján gyakorolja⁸.

A közösségi foglalkoztató alkalmas lehet olyan szakmai feladatok végrehajtására, amelyekre a normál ügymenet mellett a bv. pártfogó felügyelőknek sokszor nem jut idejük. Ilyenek a közfoglalkoztatásért felelős szervezetekkel, önkormányzatokkal és

8 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről [62/G. § (1)-(2) bekezdései]

az általuk fenntartott intézményekkel való kapcsolattartás, különböző karitatív és civil szervezetekkel, valamint egyházi közösségekkel való együttműködés a lakhatás és a munkahely elősegítése vagy akár a családi kapcsolatok helyreállítása érdekében.

A bevezetni tervezett intézmény abban is kiemelkedő szerepet tölthet be, hogy már a szabadságvesztés végrehajtásának időtartama alatt, így különösen a reintegrációs őrizetbe helyezett vagy társadalmi kötődés programban részt vevő elítélt esetében megteremti a lehetőséget egyes, a fogvatartott egyéni szükségleteihez igazodó szolgáltatások kötelező vagy önkéntes igénybevételére.

A társadalomba történő reintegráció egyik alapeleme, hogy a büntetések, majd a szabadságvesztés utáni időszakra meghatározott intézkedések (pártfogó felügyelet) befejezése után a bűnismétlés megelőzése révén az egyén képes legyen jogkövető magatartás folytatására a bv. pártfogó felügyelői szakterület segítő és kontrollfunkciói nélkül.

Az Igazságügyi Minisztérium szakmai irányításába tartozó és a kormányhivatalok alkalmazásában álló pártfogó felügyelők tevékenységét tekintve az elérendő célok egyezők, a feladatok hasonlóak. Éppen ezért, együttműködés keretében a közösségi foglalkoztató ügyfélköre az általuk ellenőrzött, pártfogó felügyelet alatt álló személyekre is kiterjeszthető. Ugyanakkor ez kölcsönös, hiszen jó gyakorlatnak tekinthető a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (Miskolcon) működő „Zöld Pont” elnevezésű közösségi foglalkoztató, amelynek szolgáltatásai helyi együttműködési megállapodás alapján a bv. pártfogó felügyelők által delegált ügyfélkör tekintetében is elérhetőek.

Jelentős fordulatot a Belügyminisztérium, majd ezt követően az Igazságügyi Minisztérium érintett munkatársaival folytatott szakmai egyeztetések hoztak. Felmerült annak lehetősége, hogy az EFOP pályázat tartalmi elemeinek bővítése útján három helyszínen, Debrecenben, Szolnokon és Nyíregyházán közösségi foglalkoztató kezdhesse meg működését. Az egyeztetésben résztvevők elkészítették az új intézmény szakmai-működési koncepcióját, amelyet az Emberi Erőforrások Minisztériuma megvizsgált. A Belügyminisztérium és konzorciumi partnere, a BvOP által benyújtott szakmai tartalom bővítésére és a projekt keretösszegének emelésére vonatkozó program megvalósítását az Irányító Hatóság 2017. szeptember 1-jén jóváhagyta. A projektben együttműködő partnerként részt vesz az Igazságügyi Minisztérium és a Miniszterelnökség útján az érintett kormányhivatalok.

A célcsoportot a hátrányos helyzetű csoportok, a kisebbségi származásúak, a fogyatékkal élők, a pszichiátriai és szenvedélybetegek, a demens, idős vagy hajléktalan személyek, a bűnelkövetők, valamint a bűnelkövetés, áldozattá válás szempontjából kiemelten veszélyeztetett gyermekek és fiatalok, a javítóintézetben és bv. intézetben elhelyezettek, közvetve pedig a többségi társadalom alkotják.

A közösségi foglalkoztató a Bv. Szervezet vonatkozásában az alábbi főbb tevékenységek végrehajtására nyújt majd lehetőséget:

- a külön magatartási szabályok végrehajtása, valamint
- az egészségügyi, a gyermekvédelmi és a szociális ellátást, támogatást vagy szolgáltatást nyújtó szervezetekkel, szervezetekkel, továbbá oktatási intézményekkel, civil szervezetekkel való együttműködés;
- a viselkedéskorrekciók, illetve kompetencia fejlesztésére irányuló csoportos és egyéni foglalkozások szervezése (különösen az agressziókezelő és helyettesítő, a szociális készségfejlesztő, a konfliktuskezelő, a munkaerőpiaci, önismereti és személyiségfejlesztő tréningek);

- a tanulássegítő programok;
- a közösségi jóvátételi, a sérelem okozását tudatosító programok és a helyreállító technikák (konferenciámódszerek, mediáció, egyéb közösségi konfliktuskezelési technikák) alkalmazása;
- a strukturált szabadidő eltöltését elősegítő programok;
- az egyéni pszichológiai, mentálhigiénés és életvezetési tanácsadások.

A pályázati forrásból megvalósuló új projektlem megvalósítása várhatóan 2018-ban kezdődik meg.

Családi Döntéshozó Csoportkonferencia módszer

„A Családi Döntéshozó Csoportkonferencia módszerének alkalmazása a helyreállító igazságszolgáltatás eszköztárszerének azon eleme, amely alkalmas arra, hogy megerősítse az elítéltek esetében a zárt intézeti keretek között tapasztalt pozitív viselkedésváltozással együtt járó folyamatokat, hozzájárul ahhoz, hogy még az egyén szabadulását megelőzően felszínre kerüljenek mindazok a körülmények és kriminogén tényezők, amelyek kritikusak lehetnek a reintegrációjának eredményessége szempontjából”⁹.

A társadalomba való visszailleszkedés minden esetben a családi környezettel kezdődik. A bűnelkövető nem csak a társadalom ellen követte el bűncselekményét, hanem annak saját családjá is áldozatául esik. Fontos tehát, hogy szabadulását megelőzően lehetőségeihez mérten helyreállítsa a családi kapcsolatait, hogy a későbbiekben közösen, egymást támogatva tudjanak a visszailleszkedés folyamatában részt venni.

A visszaesés szempontjából a hazai és külföldi szakirodalmak egyaránt a családi – támogató – környezet hiányát tartják az egyik legnagyobb rizikófaktornak, így a bűnismétlés megelőzése érdekében nélkülözhetetlen az ezzel való foglalkozás. Sokszor a családok ugyan hazavárják szerettüket, azonban eszközök és kellő ismeret hiányában nem tudják, hogyan álljanak mellé.

A BvOP ezekre a kihívásokra, élethelyzetekre kíván reagálni azzal, hogy bűnmegelőzési célú javaslatot fogalmazott meg az NBT részére, a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (a továbbiakban: Stratégia) 2018/2019. évi cselekvési tervének előkészítéséhez.

Bevezethetősége érdekében elengedhetetlen az érintett személyi állomány kiképzése, amely magában foglalja a téma iránt érdeklődő bv. pártfogó felügyelők mellett a reintegrációs tiszteket, börtönlelkészeket és pszichológusokat is.

Mediáció alkalmazása a büntetés-végrehajtásban

A Bv. tv. közvetítői eljárás lefolytatását fegyelemsértés miatt indult ügyben teszi lehetővé, amennyiben az elítélt másik elítélt sérelmére követte azt el.

Ha az érintettek az eljárásban való részvételüket önként vállalják, és tevékeny megbánáson alapuló írásbeli megállapodás jön létre közöttük, a fegyelmi eljárás megszűn-

9 Schmehl J. (2015) p. 3.

tetésre, a fegyelmi fenytés pedig felfüggesztésre kerül. A közvetítói tevékenységet a jogszabály szerint kizárólag a személyi állomány erre kiképzett tagja végezheti¹⁰.

A fentiekben foglalt feladat végrehajtására a középírányító szerv összesen 55 fő reintegrációs tiszt kiképzéséről gondoskodott. Fontos mindemellett kiemelni, hogy a Bv. Szervezethez integrált bv. pártfogó felügyelők egy része is rendelkezik közvetítói eljárás folytatására szakképesítéssel, az újonnan felvételre került pártfogók közül pedig már többen megszerezték a végrehajtáshoz szükséges képesítést (jelenleg összesen 15 fő).

A Bv. Szervezethez integrált bv. pártfogó felügyelők – korábbi munkahelyükön – a büntető ügyekben alkalmazható közvetítói tevékenységről szóló 2016. évi CXXIII. törvény alapján számos esetben végeztek közvetítói eljárást a bűncselekmény elkövetői és áldozatai között, amelyek jelentős többsége eredményes volt. A szervezeti átalakításra a Bv. tv. elfogadását követően került sor, amely új perspektívát nyitott a Bv. Szervezet számára, tekintve, hogy a jogszabály nem tesz különbséget abban, hogy a személyi állomány reintegrációs tisztje vagy a bv. pártfogó felügyelő folytassa le az eljárásokat. Kapacitásbeli okok miatt ugyanakkor a bv. pártfogók részéről erre csupán minimális mértékben volt eddig lehetőség.

Az új jogintézmény alkalmazására lassú ütemben került sor. Míg 2015-ben csupán 9 esetben, 2016-ban már 54 ügyben folytattak közvetítói tevékenységet, ezek közül 2 eset a fogvatartottak között fennálló konfliktusok feloldását célozta meg. Az idei évben eddig 13 alkalommal alkalmazták a mediáció módszerét.

A bv. intézetek álláspontja szerint a mediációs eljárást azért nem tudják széles körben alkalmazni, mert kevés azoknak a fegyelmi ügyeknek a száma, amelyekben a jogszabály lehetőséget biztosít közvetítói tevékenységre az ügyek súlya miatt, vagy az érintett fogvatartottak valamelyike nem vállalja az abban való részvételt. A fenti esetek mindegyikében tevékeny megbánáson alapuló megállapodás született, amely alátámasztja a jogintézmény létjogosultságát.

Megállapítható, hogy a jogintézmény bevezetését követő jelentősebb előrelépés a 2016. évben mutatható ki. A fegyelmi ügyekben alkalmazott közvetítói tevékenység száma ugyanakkor az idei évben jelentős mértékben visszaesett.

Tekintettel arra, hogy a közvetítói tevékenység olyan alternatív módszer a büntetés-végrehajtás eszköztárában, amely alkalmas mind az egyes fegyelmi eljárások, mind a fogvatartottak közötti egyéb konfliktusok kezelésére, a szakterület kiemelten kezeli az ezzel összefüggő feladatok végrehajtását. A módszer minél szélesebb körben történő alkalmazásának kiterjesztése azért is fontos, mert az eljárás során a mediátor csupán irányítja a kommunikációt, azonban a döntést az abban érintett fogvatartottak saját maguk hozzák meg. Ez jelentős mértékben hozzájárul a felelősségvállalásuk kialakításához és fejlesztéséhez, továbbá az általuk írásban lefektetett vállalásaik megtartása a fogva tartás rendjének fenntartását is elősegíti.

Hosszabb távú célkitűzés lehet a módszer resztoratív célú alkalmazásának bevezetése, amelyre korábban csekély számban voltak már kísérletek. Önkéntes alapon bevont, vagy elleni bűncselekményt elkövető elítéltek vállalták, hogy közvetítói eljárás keretében beszélnek olyan, más elítéltek által elkövetett bűncselekmények áldozataival, akik vagyon elleni cselekmények miatt szenvedtek el sérelmeket. Ennek

10 2013. évi CCXL. törvény [171. § (1)-(2) bekezdései]

folytatása azért is fontos, mert a felek az eljárás végén más-más aspektusból értékelik az áldozattá/elkövetővé válás folyamatát.

Az elítélt oldalát tekintve a módszer alkalmas arra, hogy a sértett által elszenvedett mentális sérelmeket, tetteinek következményeit közvetlenül felismerje, képes legyen azonosulni az áldozat érzéseivel és a megbánását verbális módon is kifejezze bocsánatkérés formájában. Az áldozat számos olyan körülményt ismerhet meg az elkövetőről, amely a bírósági tárgyalásokon közvetlenül nem derül ki: tetteinek motivációja, elkövetéskor aktuális élethelyzete, életútja. Ezen ismeretek birtokában az áldozat képes lehet utólag feldolgozni az elszenvedett pszichés sérelmeket, és az elítéltek társadalmi reintegrációját tekintve elfogadóbbá válhat. Ez utóbbi feladatok végrehajtásában elsődlegesen a bv. pártfogó felügyelők tölthetnek be kulcsfontosságú szerepet.

A fentiekben foglaltak mérlegelésére a BvOP javaslatot fogalmazott meg a Stratégia 2018/2019. évi cselekvési tervének előkészítéséhez.

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a bv. pártfogó felügyelői személyi állomány az elmúlt három évben a nehézségek ellenére is sikeresen helytállt. A PFO számos olyan feladatot hajtott – és hajt – végre, amelyek jelentős mértékben hozzájárulnak a bv. pártfogó felügyelői szakma fejlődéséhez.

A pályázati úton megvalósított országos és helyi szintű projektek a közvetlen célcsoport szakmai fejlődését segítették elő, a közvetett célcsoport részére szervezett foglalkozások pedig eredményes társadalmi reintegrációjukat szolgálják.

Az együttműködő partnereinkkel való közös munka kézzelfogható eredménye az újonnan belépő bv. pártfogó felügyelők részére biztosított képzések szervezése, ezáltal szakmai ismereteik bővítése, felkészítésük a pártfogói hivatásra. Az elítéltek munkaerőpiaci helyzetének javítására fordított erőfeszítések egyre nagyobb arányban járulnak hozzá megélhetésük stabilitásához, amely családi kapcsolataik fenntartását és megerősítését is eredményezi.

A statisztikai alapú kockázatértékelési mérőeszköz kidolgozása és validálása hosszú folyamat. Eddig közel ötszáz kérdőív elemzésére került sor. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy minél több adat áll rendelkezésünkre, annál pontosabban megállapítható az egyén bűnisméltlési kockázata. A megkezdett tevékenység folytatása tehát elengedhetetlen, amely az idei év egyik fontos feladata.

A közösségi foglalkoztató – mint új alternatív intézmény – a büntetés-végrehajtás eszköztárát bővíti az elkövetkező években, megvalósítása „zöld utat” kapott. Elindítása komoly kihívást jelentő feladat, azonban az intézmény nyújtotta szolgáltatások és programok jelentős mértékben fogják támogatni a bv. pártfogó felügyelők munkáját, és hozzájárulnak az érintett célcsoport közösségi integrációjához.

A Családi Döntéshozó Csoportkonferencia alkalmazásának jövőbeli bevezetése, valamint a mediáció – mint előremutató konfliktuskezelési módszer – kiterjesztése olyan eszközt adhat a reintegrációs szakterület kezébe, amely tovább növelheti a Bv. Szervezet által kitűzött célok eredményes megvalósulását.

Felhasznált irodalom

- Bogotján Róbert (2015): A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl. Börtönügyi Szemle, 1. szám, p. 26-41.
- Juhász Ferenc – Juhász Júlia – Nagy-Mitró Lilla – Somogyi Zsófia Borbála (2017): A bűnismétlés megelőzéséhez kapcsolódó büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői szakmai feladatok (Segédanyag)
- Schmehl János (2015): A neveléstől a reintegrációig: a fejlődés útja a legjobb gyakorlatok tükrében. Börtönügyi Szemle, 1. szám, p. 1-4.
- Schmehl János (2015): Új utakon a büntetés-végrehajtás. Belügyi Szemle, 11., p. 27-52.
- Somogyi Zsófia Borbála (2016): A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenységek fejlesztése. Börtönügyi Szemle, 3. szám, p. 63-77.

Felhasznált jogszabályok

2013. évi CCXL. törvény, a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.
2015. évi XLII. törvény, a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról.
1991. évi IV. törvény, a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról.
2016. évi CXXIII. törvény, büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről.
- 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet, a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről.

Fotó: BvOP Fotó

A BV. SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYÁ- NAK TÁPLÁLKOZÁS-EGÉSZSÉG- ÜGYI HELYZETE

Tekintettel arra, hogy a büntetés-végrehajtás személyi állományának táplálkozás-egészségügyi helyzetét vizsgáló kutatás nem született, jelen hiánypótló felméréssel kívánunk képet adni a jelenlegi helyzetről, mely a problémák feltárásán túl, alapjául szolgálhat esetleges cselekvési terv kidolgozásához.

Kulcsszavak: táplálkozás-egészségügy, egészség-fejlesztés, rendvédelem, személyi állomány

Considering that there was no previous examination regarding the health status of the Hungarian Prison Service personnel, this niche exploration reports and assesses the current situation. In addition to the problem analysis that this research presents, it may also serve as a base for further action plan.

Keywords: nutrition, health-promotion, law enforcement, personnel

Bevezető

A civilizációs betegségek tekinthetők a modern kori járványoknak, hiszen előfordulási gyakoriságuk egyre nő a népesség körében. Ezen betegségek hátterében genetikai, környezeti és táplálkozási faktorok játszanak szerepet.

Különösen veszélyeztetett csoportnak számít a rendvédelmi szerveknél dolgozó állomány, hiszen a munkakör speciális jellegéből adódó feladatok további stresszforrásnak számítanak, melyek okán hangsúlyos az egészségi állapotuk szoros monitorozása.

Ezen túl, a körükben végzett egészségmegőrző munkát fokozottan indokolják a közelmúltban bekövetkezett, a rendvédelmi szerveknél dolgozók szolgálati idejére vonatkozó jogszabályváltozások is.

Szigorúan nézve, ezen a ponton összefutnak a munkaadói és munkavállalói érdekek.

Munkaadói, hiszen csak az egészséges ember tekinthető teljes értékű munkaerőnek, akinek a teljesítményére támaszkodni lehet a szervezeti célok megvalósításánál.

Azonban az egészségmegőrzés az individuum személyes felelőssége, annak érdekében, hogy a jól megérdemelt nyugdíjas éveket aktívan tudja tölteni.

Ritka, hogy a rendvédelmi szervek személyi állományának egészségtudatosságára vonatkozó tudományos igényű kutatást végezzenek, ezért is tartom hiánypótlónak jelen vizsgálatot, melyet a Büntetés-végrehajtási Szervezet személyi állománya körében végeztem.

A Büntetés-végrehajtás Szervezete jelenleg igen speciális helyzetben van, hiszen a 2016-os évben az egészségfejlesztési és nevelési munka támogatásául központilag, úgynevezett Egészségterv elkészítését irányozta elő az Országos Parancsnokság az intézetek számára. Az Egészségtervek attól eltekintve, hogy változatos minőségi és mennyiségi tartalommal rendelkeznek, egyértelműen rámutatnak arra, hogy a személyi állomány egészségtudatossága alacsony, életmódjukat az egészségtelen táplálkozási szokások, és kevés testmozgás jellemzi.

Annak érdekében, hogy tudományos értékű, ezáltal összevethető adatokkal, egy – közel – reprezentatív kutatás eredményei szerint lehessen a valós helyzetből kiindulva, a későbbiekben adekvát beavatkozási tervet kidolgozni, szükségesnek tartottam, hogy mind a vezetői, mind pedig a végrehajtói állomány képviselője megvalósulhasson, így egy többszintű vizsgálat elvégzését irányoztam elő.

Irodalmi háttér

Az egyén egészségügyi állapota (így például betegellátás tekintetében) jól jellemezhető a tápláltsági állapotának meghatározásával, ezért az alábbiakban az ezzel kapcsolatos szakirodalmi forrásokat foglalom össze.¹

1 Estimated Height, Weight, and Body Mass Index: Implications for Research and Patient Safety (2006)

A tápláltsági állapot megítélése

A tápláltsági állapot értékelése az adott testtömeg megbetegedésre hajlamosító mivolta nyomán történik: így meghatározható az alultápláltság, a normál testtömeg és a túltápláltság – túlsúlyos állapot. Az egyén adottságainak megfelelő normál testtömeg tekinthető ideálisnak, hiszen ez önmagában nem oka betegség kialakulásának.² Tekintettel arra, hogy az alultápláltság a nemzetközi statisztika tanulsága alapján hazánkban a felnőtt lakosság körében kevésbé gyakori és kevesebb halálozáshoz vezet, mint a túltápláltság következtében kialakuló kórképek bármelyike, jelen tanulmány ezt a témakört nem érinti.³

A tápláltsági állapot meghatározása legkönnyebben az antropometriai vizsgálati módszerekkel végezhető el, melyek közül a leggyakrabban alkalmazott a testtömegindex és a derék-csípő hányados, valamint haskörfogat meghatározás.

A testtömegindex könnyen és gyorsan értékelhető, bár a képlet nem tud differenciálni a testösszetétel szerint, így nagy izomtömeggel rendelkezők esetében az eredmény nem tekinthető informatívnak. Definíció szerint: „A testtömegindex (rövidítve TTI), vagy ritkább elnevezéssel *Quetelet-index* (angolul *body mass index*, rövidítve BMI) egy statisztikai mérőszám, mely az egyén testmagasságát és -tömegét veti össze. Kiszámítása során a kilogrammban megadott testtömeget osztják a méterben mért testmagasság négyzetével.”⁴

BMI érték [kg/m ²]	Meghatározás
< 16	súlyos soványság
16 – 16,99	mérsékelt soványság
17 – 18,49	enyhe soványság
18,5 – 24,99	normális testsúly
25 – 29,99	túlsúlyos
30 – 34,99	I. fokú elhízás
35 – 39,99	II. fokú elhízás
≥ 40	III. fokú (súlyos) elhízás

1. táblázat: BMI értékek és a hozzájuk tartozó tápláltsági állapot meghatározások

A derék-csípő hányados és a haskörfogat meghatározása viszonylag gyorsan és pontosan elvégezhető, figyelemmel arra, hogy például folyadék-visszatartás esetén, egyes gyógyszerek következtében kialakuló állapotokban az eredmények nem adnak pontos képet a tápláltsági állapotról. A körfogatok határértékeit nem szerint határozzák meg, a következőképpen.

2 WHO. Physical status: the use and interpretation of anthropometry. Report of a WHO Expert Committee. WHO Technical Report Series 854. (1995)

3 Obesity and Overweight (2016)

4 Testtömegindex (2017)

Körfogat megnevezése ⁵	Normál tápláltsági állapot maximális határértékei	
	férfiak	nők
Derék/csípő hányados	0,95	0,8
Haskörfogat	104 cm	88 cm

2. táblázat: Derék-csípő hányados és a haskörfogat értékei

A túlsúly és az elhízás

A túlsúly és az elhízás tulajdonképpen a szervezetben a testszír kóros mértékű felhalmozódását jelenti, ami amellett, hogy rizikófaktora több súlyos szövődményű kórképnek, ma már önálló betegségnek is tekinti az orvostudomány. A jelenség hátterében több ok feltételezhető; öröklött, idegrendszeri, hormonális és környezeti faktorok együttesen játszanak szerepet a testtömeg növekedésében. Szervezeti szinten a túlsúly kialakulásának középpontjában alapvetően az energiafelvétel növekedése, és az energialeadás csökkenése áll.

A fent nevezett faktorok végső soron a szervezet energia-egyensúlya megváltozásának irányába hatnak, és tovább is erősíthetik a többletsúly felhalmozódásának folyamatát.⁶

A súlyfelesleg lokalizációja is lényeges kérdés, ez alapján megkülönböztetünk hasi és csípőtájéki elhízást, ennek differenciál diagnózisát derék-, csípő-, illetve haskörfogat méréssel lehet felállítani.

A hasi elhízás önmagában hozzájárul a magas vérnyomás és a cukorbetegség kialakulásához, míg ezzel szemben a csípő környéki felhalmozódó többletsúly alapvetően esztétikai problémának tekinthető és visszerproblémákra hajlamosít.⁷

Az elhízás jelensége mára igen jelentős és aktuális egészségügyi problémává nőtte ki magát, ezt tükrözi az Egészségügyi Világszervezetek által nyilvánosságra hozott statisztika, mely szerint a felnőtt lakosság 39%-a túlsúlyos és 18%-a elhízott.⁸

Tovább színezi a képet, hogy ezen belül, az Európai Unió országainak 18 éven felüli lakosságának jelentősebb része, körülbelül 51%-a rendelkezik súlyfelesleggel. Ha ezt az összesítő statisztikát országonkénti lebontásban vizsgáljuk, látható, hogy a Magyarországra vonatkozó adat még ennél is magasabb: 55%.⁹

A 2009-ben és 2014-ben végzett hazai Országos Táplálkozási és Tápláltsági Állapot (OTÁP) Vizsgálatok eredményeivel összhangban kijelenthető, hogy a magyarok 2/3-a rendelkezik többletsúllyal, ez az arány pedig az életkor előrehaladtával nő.

A vizsgálat kitért a többletsúly lokalizációjának értékelésére is, és az adatok egyértelműen rámutatnak arra, hogy a hasi elhízás gyakorlatilag minden második felnőttre jellemző.¹⁰

5 Veresné B. M. (2012)

6 Veresné B. M. (2012)

7 Veresné B. M. (2012)

8 Obesity and Overweight (2016)

9 Overweight and obesity – BMI statistics (2017)

10 OTÁP 2014. (2016)

Az elhízás szövődményei

Az elhízás rizikófaktora a szív- és érrendszeri betegségek közül a sztróknak és a szívkoszorúér-betegségeknek. Továbbá a zsírsanyagcsere betegségek kialakulásának kockázatát növeli, mint a magas szérumszintű koleszterin- és triglicerid szint, ami további rizikófaktora a fent nevezett betegségeknek.

A túlsúlynak szerepe van még a mozgásszervi problémák kialakulásában, többek között a gyulladásozó ízületi betegségek tekintetében, valamint egyes daganatos betegségek, így a máj-, emlő-, petefészek-, méh-, prosztata-, vese- és a vastagbélrák háttérében áll.¹¹

Emellett a többletsúly súlyos lelki terhet is jelenthet, és számos pszihoszociális elterést okozhat az egyénnél, mint például depressziót.¹²

A legfrissebb statisztikai adatok szerint, hazánkban is a vezető halálokok közé sorolhatóak a szívkoszorúér-betegségek, a sztrók és cukorbetegség is, ami alátámasztja az elhízás problémakörének jelentőségét.¹³

Az elhízás és a táplálkozás kapcsolata

Az elhízás témaköre nem lehet teljes a táplálkozási szokások vizsgálata nélkül, ezért a következőben a korábban említett OTÁP kutatások vonatkozó eredményeinek összefoglalására kerül sor.

A magyar lakosság táplálkozási szokásait mindkét év során táplálkozási napló elemzésével vizsgálták, és megállapították, hogy a minta napi kalória bevitelének nagy része zsírból áll.

A zsírbevitel nagy részét adták továbbá a táplálkozás-egészségügyi szempontból kevésbé előnyös telített zsírsavak, melyek önmagukban hajlamosítanak a szív- és érrendszeri betegségek kialakulására.^{14,15}

A szénhidrát-bevitelükre jellemző, hogy kevés élelmi rostot és összetett szénhidráttartalmú terméket fogyasztanak, ellenben sok magas cukortartalmú, illetve finomított élelmiszer kerül az asztalukra.

Kiderült a két kutatás eredményeinek összevetése során, hogy a hazai lakosság körében csökkent a zöldség- és gyümölcsfogyasztás is.

A vizsgálat azonban arra is rámutatott, hogy a magyarok halfogyasztása a 2009-es vizsgálathoz képest növekedett, ugyanakkor még így sem tekinthető elegendőnek a nemzetközi ajánlással összevetve.¹⁶

11 Veresné B. M. (2012), Obesity and Overweight (2016), OTÁP 2014. (2016)

12 Obesity and Mental Illness: Addressing a Double Epidemic (2012)

13 WHO methods and data sources for country-level causes of death 2000-2015. (2017)

14 The truth about fats: the good, the bad, and the in-between (2015)

15 OTÁP 2014. (2016)

16 OTÁP 2014. (2016)

Az elhízás és mozgás kapcsolata

A tápláltsági állapot kialakulásának másik jelentős komponense a fizikai aktivitás, mely 30-40%-ban felelős testtömegünk alakulásáért.

A nemzetközi ajánlások alapvetően felnőttek számára napi 30 perces sporttevékenységet irányoznak elő általános panaszmentesség esetén.

A rendszeres sportolás előnye, hogy csökkenti a szív- és érrendszeri betegségek kialakulásának esélyét, a degeneratív ízületi betegségek ellen hat, nem utolsósorban pedig kedvező a többletsúly csökkentésében és megelőzésében, de fontos szerepe van a depressziós tünetek enyhítésében is.

Az ajánlások szerint a megfelelő fizikai aktivitást alapvetően a napi rutin aktivitás fokozása melletti rendszeres sportolás bevezetésével párhuzamosan szükséges kialakítani.¹⁷

Sajnos azonban a hazai lakosság nem jeleskedik a napi rutin aktivitás kialakításában, és a preventívnek tekinthető előírányzott napi 10 000 lépést sem teljesítik.¹⁸

Az elhízás kezelése

Az elhízás kezelése a nemzetközi irányelveknek megfelelően, elsősorban táplálkozásterápiával, másodsorban pedig mozgásterápiával történik.¹⁹

A táplálkozásterápia legfontosabb szegmense az étkezési szokások megváltoztatása, azok hedonisztikus, társadalmi és szimbolikus tényezői mentén. Hiszen emellett, hogy természetes szükséglet kielégítésére szolgál a táplálékfelvétel, élvezeti cikk is, kifejezi csoporthoz tartozásunkat, emellett pedig a gondoskodás és nevelés eszköze is lehet.²⁰

A táplálkozás összetétele szerint a magas cukor-, só- és zsírtartalmú és a feldolgozott ételek bevitelének csökkentése irányadó, a zöldségek és hüvelyesek, valamint a gyümölcsök fogyasztásának növelésével párhuzamosan. Fontosnak tartják továbbá a teljes kiőrlésű gabonatermékek és az olajos magvak népszerűsítését is, melyekhez országos, illetve nemzetközi beavatkozási terv kialakítását tartják szükségesnek.

A mozgásterápia tekintetében pedig a felnőttek számára heti szinten 150 perc fizikai aktivitást irányoznak elő.²¹

Kutatás

Célkritizés

A kutatás elsődleges célja az volt, hogy a táplálkozás-egészségügyi helyzet felmérése átfogó és valós képet adjon a Büntetés-végrehajtás Szervezeténél dolgozók tápláltsági

17 Rodler I. (2005)

18 OTÁP 2014 (2016)

19 Obesity and Overweight (2016)

20 Veresné B. M. (2012)

21 Obesity and Overweight (2016)

állapotáról és táplálkozási szokásairól. Másodsorban a tanulmány létrejötté azt a célt is szolgálja, hogy felhívja a figyelmet a helyzetre, mind munkavállalói oldalról, mind szervezeti szinten.

Hipotézisek

Az eredmények korrelálnak az OTÁP kutatások táplálkozási szokásokkal és fizikai aktivitással kapcsolatos eredményeivel.

A vizsgált személyi állomány tápláltsági állapotra vonatkozó statisztikai adatai összhangban állnak az Egészségügyi Világszervezet statisztikájával.

Anyag és módszer

A vizsgálat három részből állt.

Az első része egy, az egyén táplálkozási szokásait és fizikai aktivitását felmérő kérdőív, második részét az antropometriai mérések alkották, mely a testmagasság- és testtömegmérés mellett csípő- derék- és háskörfogat meghatározásra is kiterjedt.

A harmadik része a személyes egészségügyi dokumentációból a vonatkozó BNO kódok – melyek a betegségek nemzetközi osztályozására szolgálnak az egészségügyben – kigyűjtését jelentette a következő főcsoportokból:

- az emésztőrendszer betegségei: „k”;
- a keringési rendszer betegségei: „i”;
- az urogenitális rendszer megbetegedései: „n”
- a csont-izomrendszer és kötőszövet betegségei: „m”
- mentális- és viselkedészavarok: „f”

A vizsgálat mintáját a vezetői és végrehajtói állományban dolgozók alkotják.

A vezetői állomány körében végzett kutatást az Országos Parancsnokság közalkalmazotti és hivatásos dolgozói vonatkozásában végeztük el.

A végrehajtó állomány felmérése a Váci Fegyház és Börtön parancsnokának felügyeletével, az intézeti dolgozók körében történt az egészségügyi szolgálat vezetésével.

Eredmények

A szervezet különböző szintjén elhelyezkedő dolgozók eredményeinek későbbi érdemi összevetése érdekében, a végrehajtó állományon belül további csoportok kijelölésére került sor.

A csoportalkotás alapja az volt, hogy a vizsgált személy a mindennapi munka során milyen mértékben dolgozik fogvatartottak mellett.

Ez alapján a végrehajtó állományt a következő négy csoportba soroltuk:

- fogvatartotti részlegen szolgálatot ellátók: akiknek a napi munkájukat teljes egészében a fogvatartottak mellett töltik;
- biztonsági feladatokat végzők: akik a munkakörükből adódóan, a fogvatartott-i részlegen dolgozókhoz képest kevesebb időt töltenek fogvatartottak mellett;

- bv. egyéb: napi feladatuk ellátása során fogvatartottak mellett is dolgoznak (reintegrációs tisztek, egészségügyi személyzet, pszichológusok, műveleti vezetők);
- támogató állomány: akik a napi munkájuk során nem, vagy csak kivételes alkalmakkor dolgoznak fogvatartottakkal (főként a hivatali munkakörben dolgozók).

A kapott eredményeket négy részben mutatom be.

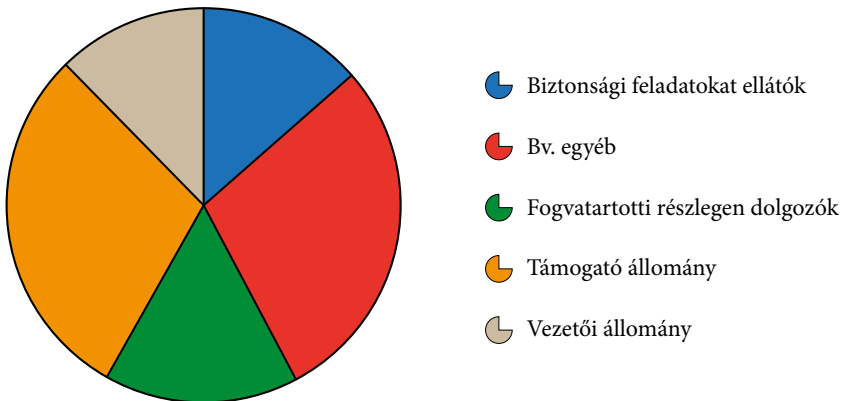
Elsőként a teljes mintára jellemző adatok ismertetésére, majd az egyes csoportok jellemzésére kerül sor.

A harmadik egységben a csoportok közötti szignifikáns összefüggések kerülnek kiemelésre, valamint ebben a részben kap helyet a fogyasztási gyakoriság vonatkozó eredményeinek taglalása is.

Végül a BNO kódokat a teljes mintára vonatkoztatva foglaljuk össze.

A teljes minta jellemzése

A teljes minta összesen 273 főből állt, 91 nő és több mint másfélszer annyi, 160 férfi vett részt a vizsgálatban (22 fő nem töltötte ki a kérdőív ezen részét). Az egyes csoportok szerinti válaszadók megoszlását az 1. ábra foglalja össze. A válaszadók életkor tartománya: 20-60 év, átlagéletkoruk pedig 38 év.

1. ábra: A teljes minta válaszadóinak megoszlása csoportbontásban (n=273)

A BMI értékek alapján a teljes minta 39%-a túlsúlyos, 26%-a elhízott kategóriába esik.

A csoportok jellemzése

Az egyes csoportokat az esetszámuk, nem szerinti megoszlásukkal, életkortartományukkal, majd az antropometriai adataikkal alapján jellemeztem a haskörfogat eredmények felhasználása nélkül, melyet jól helyettesít a derék-csípő hányados értéke.

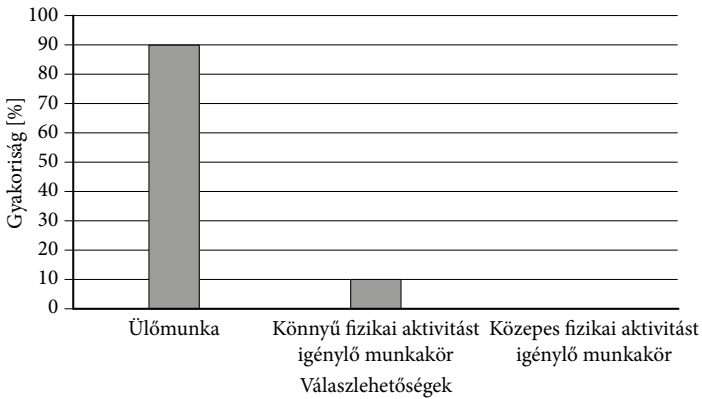
Végül a munkavégzésükkel, fizikai aktivitásukkal, sporttevékenységükkel, folyadékfogyasztásukkal és étkezési gyakoriságukkal kapcsolatos kérdésekre adott válaszok összefoglalására kerül sor.

A vezetői állomány

A vezetői állomány mintáját 19 férfi és 10 nő válaszadó adja. Az életkor tartományuk és átlagéletkoruk megegyezik a teljes minta életkortartományával.

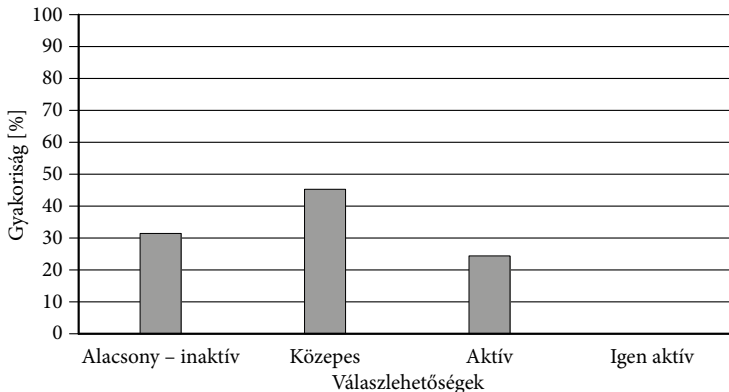
A vizsgált állomány átlag BMI értéke: 25 . A csoport derék-csípő hányadosának számítása alapján a tagok 58%-nál jelentkezik hasi elhízás.

A vezetői állomány csoporttagjai a munkavégzésüket legtöbbször „ülőmunkaként”, illetve „könnyű fizikai aktivitást igénylő munkakörként” jellemezték, a „közepes fizikai aktivitást igénylő munkakör” lehetőséget nem jelölte egy válaszadó sem. A kapott adatokat az alábbi ábrán foglaltam össze.

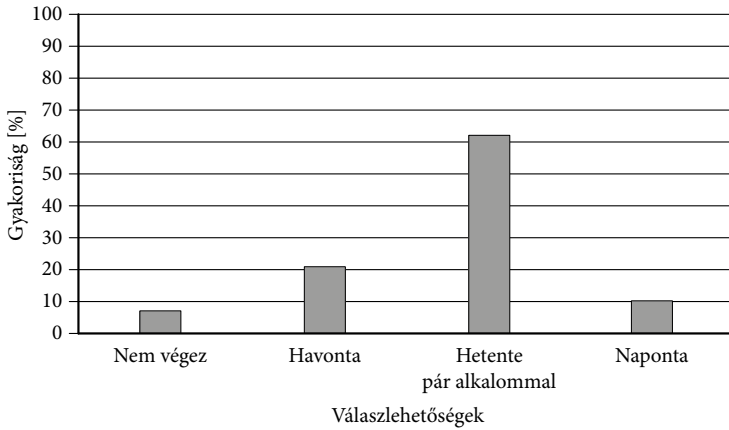
2. ábra: A vezetői állományra jellemző munkavégzés jellemzésének megoszlása gyakoriság szerint (n=29)

A vizsgált vezető állomány, általános fizikai aktivitása jellemzésére leggyakrabban a „közepes”, illetve az „alacsony-inaktív” válaszokat adta, mely adatokat a 3. ábrán jeleníttem meg.

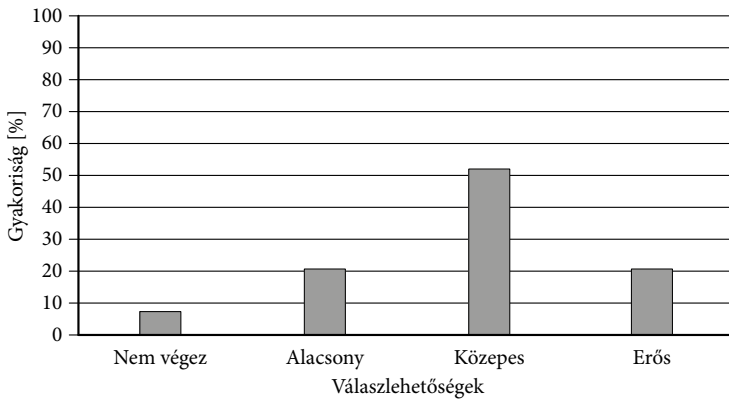
3. ábra: A vezetői állomány általános fizikai aktivitásának jellemző megoszlása gyakoriság szerint (n=29)

A vezető állomány válaszadóinak többsége „hetente pár alkalommal” végez legalább 30 perces sporttevékenységet, amellet, hogy két fő a „nem végez” válaszlehetőséget jelölte meg. A kapott adatokat a 4. ábra mutatja.

4. ábra: A vezetői állomány legalább 30 perces sporttevékenység végzésének megoszlása gyakoriság szerint (n=29)

A vizsgált vezetői állomány sporttevékenységére vonatkozó intenzitás gyakorisági eredménye az 5. ábrán láthatóak. A leggyakrabban „közepesnek” jellemezték, illetve közel azonos mértékben találták „erősnek” és „alacsonynak”.

5. ábra: A vezetői állomány sportolási intenzitásának megoszlása gyakoriság szerint (n=29)

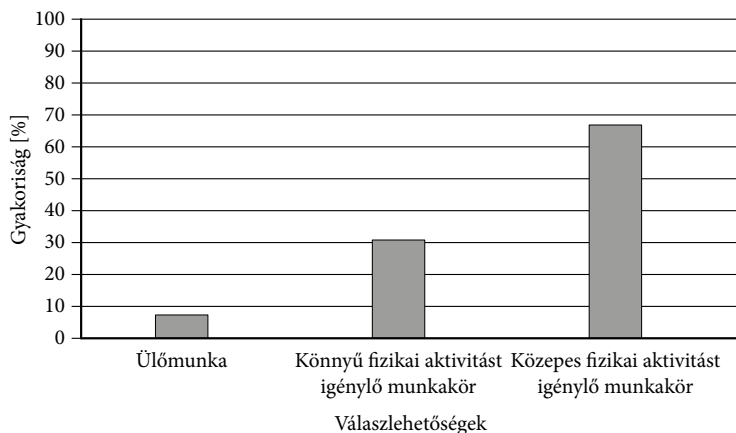
A csoporttagok átlagos napi folyadékfogyasztása 2 liter, figyelemmel arra, hogy az eredmények szórása 1 liter. A csoporttagok étkezési rendszerességének napi átlaga 3 alkalom, szórása 1 alkalom.

A fogvatartotti részlegben dolgozók csoportja

A fogvatartotti részlegben dolgozók közül összesen 36 válaszadó került be a mintába, 35 férfi és 1 nő, életkortartományuk 22-53 év, átlagéletkoruk 36 év.

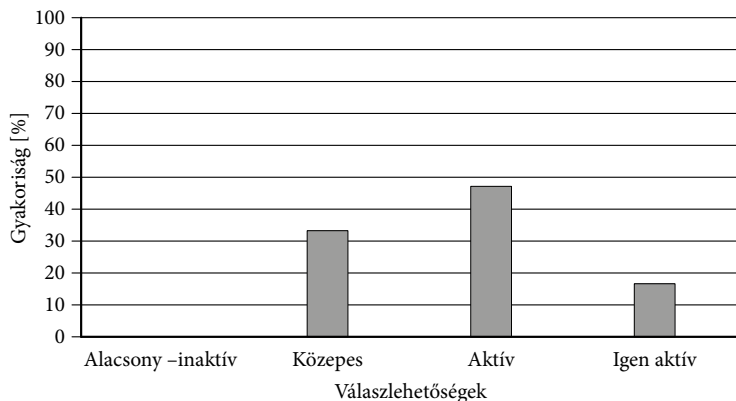
A csoportátlag BMI értéke 28. A derék-csípő hányados számítása alapján, a csoporttagok 57%-a hasi elhízásban szenved.

A minta munkavégzését leggyakrabban „közepes fizikai aktivitást igénylő munkakörként” jellemezte, amellett, hogy a válaszadók közel fele „könnyű fizikai aktivitást igénylő munkakörnek” ítélte meg, illetve egy fő „ülőmunkának” nevezte meg. Az adatokat a 6. ábrán jelenítettem meg.

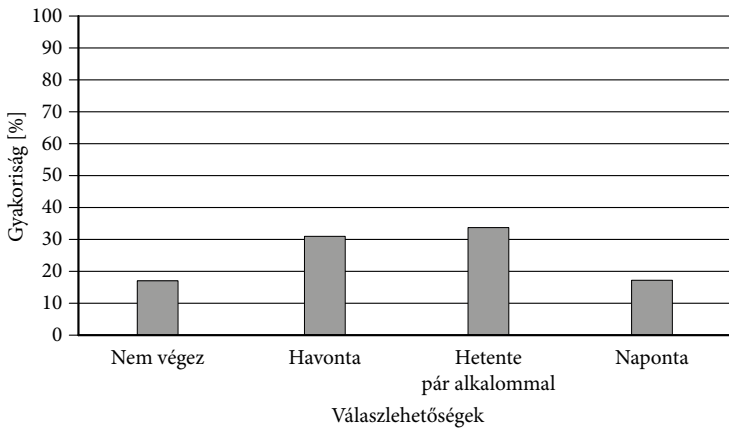
6. ábra: A fogvatartotti részlegben dolgozók csoport munkavégzése kapcsán kapott válaszok megoszlása gyakoriság szerint (n=36)

A csoport tagjai általános fizikai aktivitásukat „közepesnek” és „aktívnek”, végül pedig igen aktívnek ítélték, mely eredmények a 7. ábrán láthatók.

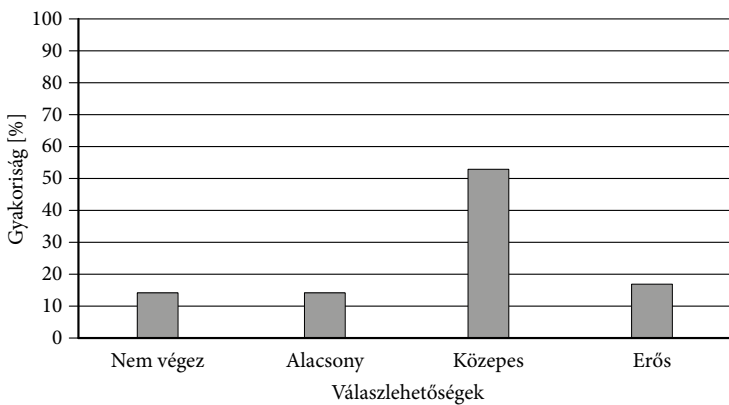
7. ábra: A fogvatartotti részlegben dolgozók csoport általános fizikai aktivitásának jellemző megoszlása gyakoriság szerint (n=36)

Ahogy a 8. ábrán megfigyelhető, a válaszadók leggyakrabban legalább 30 perces fizikai aktivitást „hetente pár alkalommal” illetve „havonta” végeznek, továbbá a csoporttagok ugyanolyan arányban sportolnak „naponta”, mint ahányan azt jelölték, hogy „nem végeznek” testedzést.

8. ábra: A fogvatartotti részlegen dolgozók csoportja legalább 30 perces sporttevékenység végzésének megoszlása gyakoriság szerint (n=36)

A fogvatartotti részlegen dolgozók a sporttevékenységük intenzitását leggyakrabban „közepesnek” jellemezték, illetve megközelítőleg ugyanolyan arányban jelölték az „erős”, illetve az „alacsony” válaszlehetőségeket, ahogy azt a 9. ábra is mutatja.

9. ábra: A fogvatartotti részlegen dolgozók csoportjára jellemző sportolási intenzitás megoszlása gyakoriság szerint (n=29)

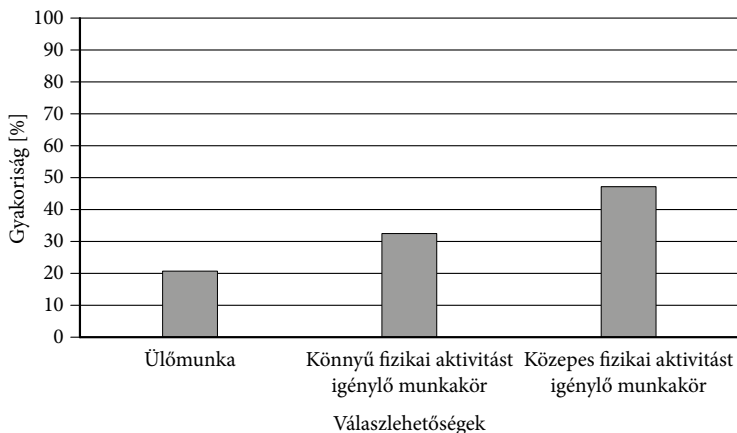
A fogvatartotti részlegen dolgozók csoportja napi folyadék fogyasztásának átlaga 2 liter, az eredmények szórása 1 liter volt. A válaszadók napi étkezési rendszerességének átlaga 3 alkalom, az eredmények szórása 1 alkalom volt.

A biztonsági feladatokat ellátók csoportja

A biztonsági feladatokat ellátók csoportját 28 férfi, és 6 nő adta, életkor tartományuk 24-50 év, átlagéletkoruk 50 év.

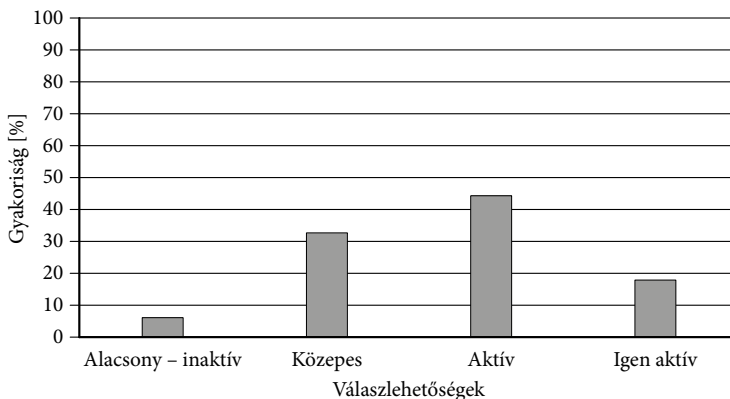
A minta átlagos BMI értéke: 28. A derék-csípő hányados számítása alapján a csoporttagok 76%-a hasi elhízásban szenved.

A válaszadók leggyakrabban „közepes fizikai aktivitást igénylő munkakörként” jellemezték a munkavégzésüket, kevesebben jelölték a „könnyű fizikai aktivitást igénylő munkakör” és „ülőmunka” válaszokat. A kapott eredményeket a 10. ábra foglalja össze.

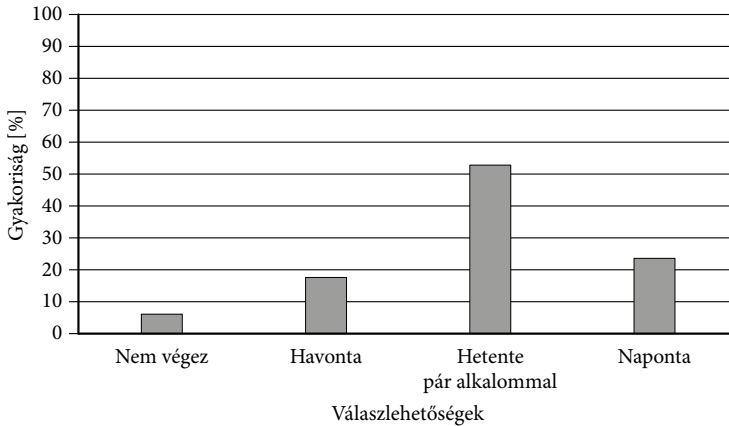
10. ábra: A biztonsági feladatokat ellátók csoport munkavégzése kapcsán kapott válaszok megoszlása gyakoriság szerint (n=34)

Ahogy az a 11. ábrán látszik, a csoporttagok az átlagos fizikai aktivitásukat közel ugyanolyan megoszlásban jellemezték „aktívnak” és „közepesnek”.

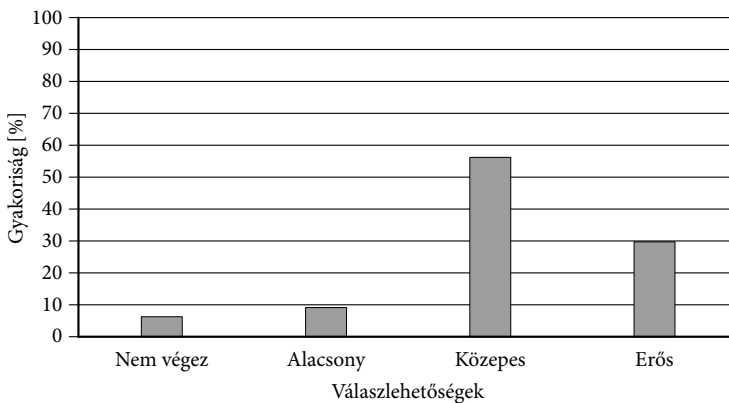
11. ábra: A biztonsági feladatokat ellátók csoport általános fizikai aktivitásának jellemző megoszlása gyakoriság szerint (n=36)

A 12. ábrán a biztonsági feladatokat ellátók csoport válaszadói által végzett – legalább 30 perces – sporttevékenység rendszeresség szerinti megoszlása látható. Az eredmények alapján a leggyakrabban „heti pár alkalommal” végeznek sporttevékenységet, de magas a „naponta” és a „havonta” sportolók aránya is a csoportban.

12. ábra: A biztonsági feladatokat ellátók csoportjának legalább 30 perces sporttevékenység végzésének megoszlása gyakoriság szerint (n=36)

A csoporttagok által végzett sporttevékenység intenzitásának gyakoriság szerinti megoszlását a 13. ábra mutatja. Ahogy az jól leolvasható, leggyakrabban a „közepes” és az „erős” válaszlehetőséget jelölték meg.

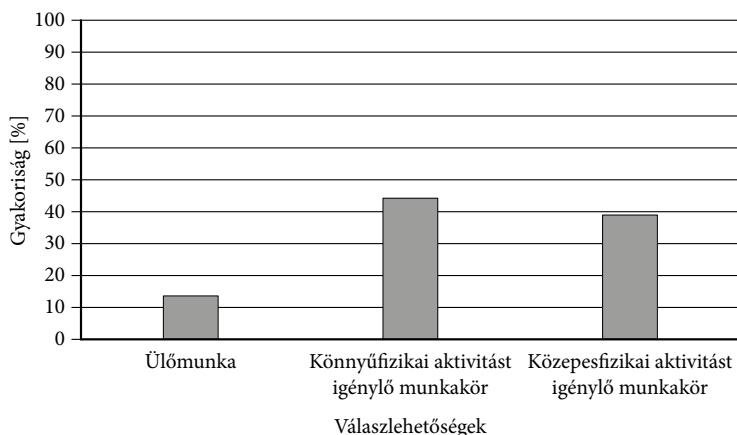
13. ábra: A biztonsági feladatokat ellátók csoportjára jellemző sportolási intenzitás megoszlása gyakoriság szerint (n=36)

A csoport napi folyadék fogyasztásának átlaga 3 liter, az eredmények szórása 2 liter. A csoporttagok napi étkezési gyakoriságának átlaga 3 alkalom, szórása 1 alkalom.

A bv. egyéb csoport

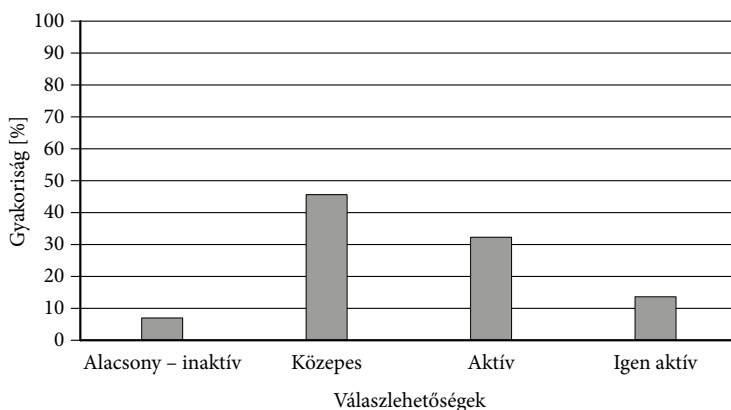
A bv. egyéb csoportot 55 férfi és 19 nő alkotta, a csoporttagok életkortartománya 23-60 év, átlagéletkoruk 41 év. A csoport átlagos BMI értéke: 27. A derék-csipő hányados számítása alapján, a csoporttagok 66%-a elhízott.

A válaszadók munkavégzésüket leggyakrabban „könnyű fizikai aktivitást igénylő munkakörként” jellemezték, kevesebben a „közepes fizikai aktivitást igénylő munkakör” választ jelölték meg, ahogy az a 14. ábrán jól látható.

14. ábra: A bv. egyéb csoport munkavégzése kapcsán kapott válaszok megoszlása gyakoriság szerint (n=75)

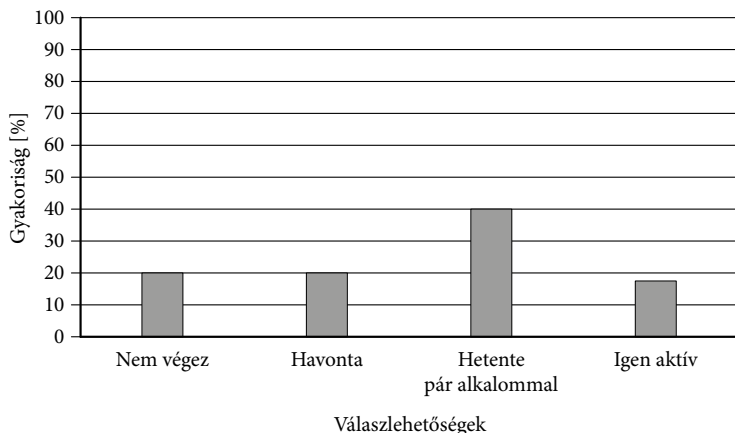
A csoporttagok általános fizikai aktivitásának megoszlását a 15. ábra jeleníti meg. Leggyakrabban „közepesnek”, majd „aktívnek” jellemezték az átlagos aktivitásukat.

15. ábra: A bv. egyéb csoport általános fizikai aktivitásának jellemző megoszlása gyakoriság szerint (n=75)

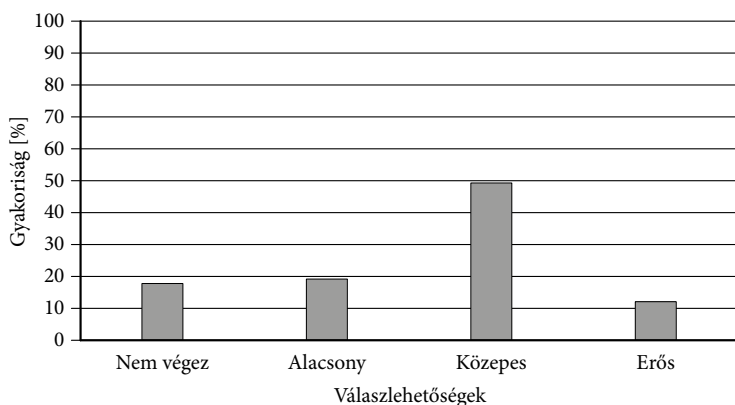
A bv. egyéb csoport válaszadói leggyakrabban „hetente pár alkalommal” végeznek legalább 30 perces sporttevékenységet. Emellett megközelítőleg ugyanakkora

arányban jelölték meg a maradék három válaszlehetőséget. A kapott adatokat a 16. ábra mutatja be.

16. ábra: A bv. egyéb csoport legalább 30 perces sporttevékenység végzésének megoszlása gyakoriság szerint (n=75)

A 17. ábra a bv. egyéb csoporttagok által végzett sporttevékenység intenzitásának gyakoriság szerinti megoszlását ábrázolja. Ahogy az jól látható, a válaszadók leggyakrabban „közepesnek” ítélték a sportolási intenzitásukat.

17. ábra: A bv. egyéb csoport sportolási intenzitásának megoszlása gyakoriság szerint (n=29)

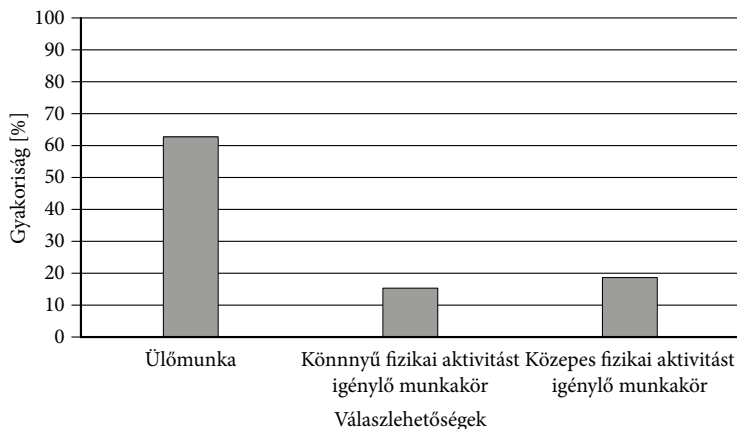
A csoporttagok napi folyadék fogyasztásának átlaga 2 liter, szórása 1 liter. A bv. egyéb csoport napi étkezési gyakoriságának átlaga 3 alkalom, az eredmények szórása 1 alkalom.

A támogató állomány

A támogató állomány mintájába 28 férfi és 31 nő került, életkor tartományuk 23-60 év, átlagéletkoruk 41 év.

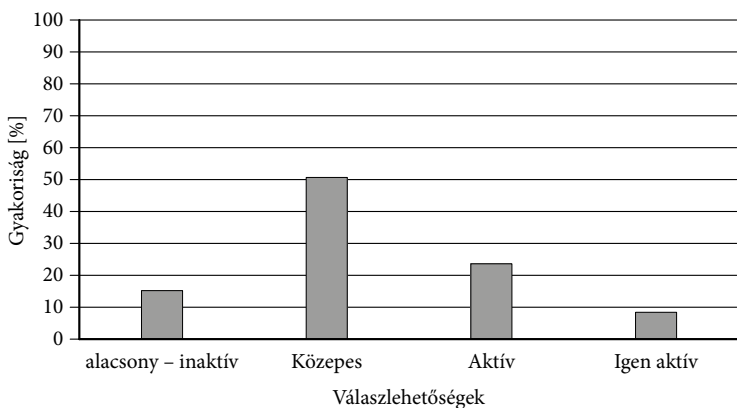
A csoport átlagos BMI értéke 26. A derék-csípő hányados számítása alapján a válaszadók 49%-a szenved hasi elhízásban.

A támogató állomány csoporttagjai munkavégzésüket leggyakrabban „ülőkör” definiálták, közel harmaduk a „közepes fizikai aktivitást igénylő munkakör” választ jelölték meg. A kapott eredményeket a 18. ábra foglalja össze.

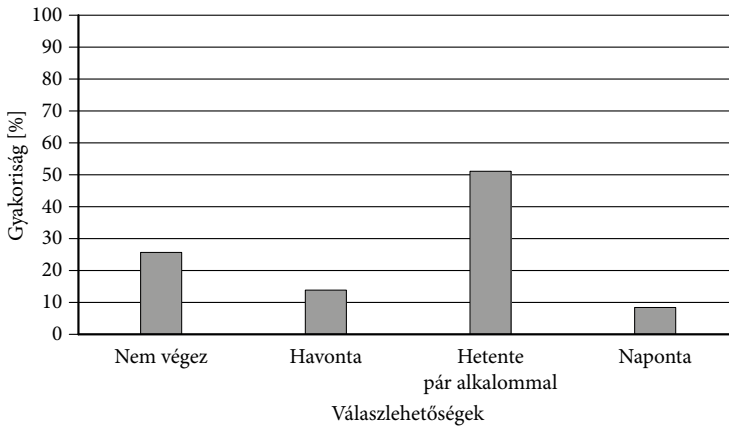
18. ábra: A támogató állományi csoportra jellemző munkavégzés jellemzésének megoszlása gyakoriság szerint (n=59)

A csoporttagok átlagos fizikai aktivitását a 19. ábra jeleníti meg. Látható, hogy a legtöbben a „közepes” választ jelölték meg, a válaszadók kevesebb, mint fele „aktív” ítélte meg átlagos aktivitását.

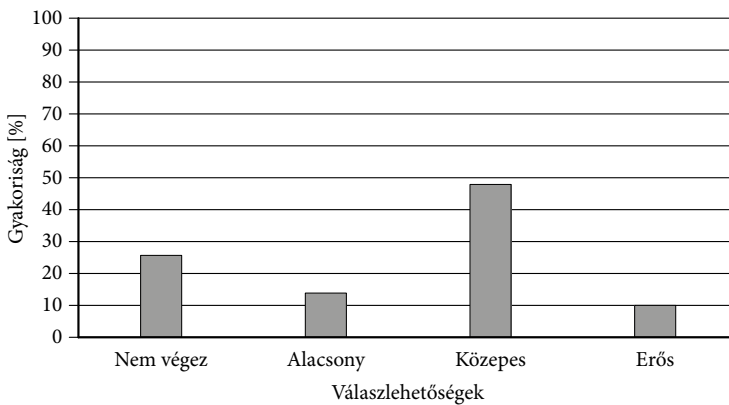
19. ábra: A támogató állományi csoport általános fizikai aktivitásának jellemző megoszlása gyakoriság szerint (n=59)

A válaszadók által végzett – legalább 30 perces – sporttevékenység rendszerességének megoszlási gyakoriságát a 20. ábra mutatja. Legtöbben „hetente pár alkalommal” sportolnak, felük pedig a „nem végez” választ jelölte meg.

20. ábra: A támogató állományi csoport legalább 30 perces sporttevékenység végzésének megoszlása gyakoriság szerint (n=59)

A támogató állomány sportolási intenzitásának megoszlását gyakoriság szerint a 21. ábra jeleníti meg. A legtöbb válaszadó „közepesként” jellemezte a sportolási intenzitását, felük pedig „alacsonyként”.

21. ábra: A támogató állományi csoport sportolási intenzitásának megoszlása gyakoriság szerint (n=59)

A minta átlagos folyadék fogyasztásának átlaga 2 liter, az eredmények szórása 1 liter. A csoporttagok átlagos napi étkezési rendszerességének átlaga 3 alkalom, szórása 1 alkalom.

A csoportok közötti szignifikáns összefüggések jellemzése

A BMI eredmények variancia-analízis eredményei alapján elmondható ($F=3,998$; szig. 0,004), hogy a fogvatartotti részlegen dolgozók és a támogató állomány csoportjai között szignifikáns különbség áll fenn (szig. 0,033), és a fogvatartotti részlegen dolgozók és a vezető állomány között is (szig. 0,029). Hasonlóképpen a biztonsági feladatokat ellátók és a támogató állomány között szignifikáns különbség áll fenn

(szig. 0,084), és a biztonsági feladatokat ellátók és a vezető állomány BMI eredményei között (szig. 0,063) is.

A teljes minta táplálkozási szokásait vizsgáló fogyasztási gyakoriság kérdőív eredményeit a BMI, a derék-csípő hányados és a haskőrfogat értékeivel, illetve Spearman-teszt segítségével vetettük össze. A „sertéshús és marhahús”, a „belsőségek”, a „folyami halak”, a „sertésszír és baromfiszír” fogyasztási gyakoriságával egyenes arányosság mutatkozik a fent nevezett értékek növekedésével. Fordított arányosságban állnak azonban ezek az értékek az „(extra) szűz olívaolaj, repceolaj, lenolaj, tökmagolaj” nyersanyagcsoport fogyasztási gyakoriságával. A kapott eredményeket a 3. táblázat foglalja össze.

Spearman-teszt				
Nyersanyagcsoportok	Statisztikai paraméterek	Antropometriai adatok		
		BMI [kg/m]	derék-csípő hányados	haskőrfogat [cm]
sertés, marhahús	korrelációs együttható	0,163	0,226	0,186
	szignifikancia szint	0,013	0,001	0,006
belsőségek (pl: máj, szív, velő)	korrelációs együttható	0,228	0,238	0,212
	szignifikancia szint	0,001	0,000	0,002
folyami halak	korrelációs együttható	0,191	0,163	0,191
	szignifikancia szint	0,004	0,017	0,005
sertésszír, baromfiszír	korrelációs együttható	0,228	0,305	0,259
	szignifikancia szint	0,001	0,000	0,000
(extra szűz) olívaolaj, repceolaj, tökmagolaj, lenolaj	korrelációs együttható	-0,144	-0,162	-0,201
	szignifikancia szint	0,030	0,018	0,003

3. táblázat: Az antropometriai adatok és a nyersanyagcsoportok fogyasztási gyakorisága

Továbbá a csoportok között – a Kruskal-Wallis-teszt eredménye alapján – szignifikáns különbség adódik a következő pontok mentén:

- munkavégzés jellemzése (khí-négyzet = 84,686, szig. 0,000);
- általános fizikai aktivitás (khí-négyzet = 23,163, szig. 0,000);
- legalább 30 perces sporttevékenység végzésének gyakorisága (khí-négyzet = 8,445, szig. 0,077);
- sporttevékenység intenzitása (khí-négyzet = 12,782, szig. 0,12).

Valamint az egyes csoportok napi átlagos folyadékfogyasztási eredményei között a variancia analízis szignifikáns különbséget mutat (F = 3,309; szig. 0,012).

BNO kódok összegzése

A mintából a különböző BNO kódokkal rendelkezőket csoportokra bontva, és a BNO kód száma alapján rendezve a 4. táblázatban foglaltam össze. Látható, hogy a legtöbb diagnosztizált betegséggel a támogató állományi csoport tagjai rendelkeznek, illetve, hogy a vezetői állománynál, a bv. egyéb csoportnál és a támogató állománynál egyező esetben jellemző a halmozott BNO kód.

BNO kóddal rendelkezők száma [fő]			
Csoport megnevezése	0 db	1 db	2 db
vezetői állomány	25	1	3
fogvatartotti részlegen dolgozók	29	7	0
biztonsági feladatokat ellátók	26	8	0
bv. egyéb	56	16	3
támogató állomány	39	17	3

4. táblázat: A minta BNO kód szerinti megoszlása csoportbontásban

A leggyakoribb, a kutatás szempontjából lényeges BNO kódokat, jelentésüket és előfordulási gyakoriságukat az 5. táblázat foglalja össze. Látható, hogy a mintában a magas vérnyomás diagnózisa a leggyakoribb.

BNO kód	Jelentése	Esetszám [db]
e0790	Pajzsmirigy betegség, k.m.n. ²²	4
e1090	Insulin-dependens cukorbetegség szövődmények nélkül	1
e1190	Nem-insulin-dependens cukorbetegség szövődmények nélkül	4
e6690	Elhízás, k.m.n.	4
e7900	Hyperuricaemia gyulladáshoz vezető arthritisz és köszvényes csomók nélkül	1
i10h0	Magasvérnyomás-betegség (elsődleges)	28
i5160	Szív- és érrendszeri betegség, k.m.n.	1
k2190	Gastrooesophagealis reflux, oesophagitis nélkül	4
k7390	Krónikus hepatitisz, k.m.n.	1
m5450	Derékfájás	1

5. táblázat: A minta szempontjából releváns BNO kódokat, jelentésüket és esetszámukat összefoglaló táblázat

²² Külön megnevezés nélkül

Következtetések, javaslatok

A teljes minta és az egyes csoportok BMI értékei alapján elmondható, hogy a vizsgált állomány tápláltsági állapota illeszkedik az Egészségügyi Világszervezet és a hazai tápláltsági állapot statisztikájához.

A derék-csípő hányados eredmények alapján megállapítható, hogy a válaszadók közel 60%-a hasi elhízott, amivel a mintában is igazolódik az OTÁP kutatások eredménye – miszerint minden második felnőtt többletsúlya a hasi régió lokalizálódik.

A második hipotézis tehát igazolódott.

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a népességre, valamint a hazánkra jellemző tápláltsági állapotmutatók megegyeznek a Büntetés-végrehajtási Szervezet vizsgált dolgozóival. Figyelemmel arra, hogy a minta igen kis elemszámú volt ahhoz, hogy az egész állományra lehessen érvényes következtetéssel élni, a kapott eredmények indokolják egy szélesebb körre kiterjesztett – így érzékenyebb változásokat is kimutató – kutatás elvégzését.

Különösen azért indokolt a vizsgálat kiterjesztése, mert a legrosszabb eredményekkel a fogvatartotti részlegen dolgozók és a biztonsági feladatokat ellátók csoportja rendelkezik, akiknek a szervezeti célok megvalósítása érdekében, és a munkakörükből adódóan a legegészségesebbeknek kellene lenniük.

A mintánál jelentkező betegségek a kis elemszám miatt tájékoztató jellegűek, azonban így is alarmizáló a szív- és érrendszeri betegségek ilyen mértékű manifesztációja, különösen a „magasvérnyomás-betegség” tekintetében.

Bár a táplálkozási szokásokat nyersanyag csoportos bontásban vizsgáló fogyasztási gyakoriság teszt eredmények nem vethetők össze maradéktalanul az OTÁP kutatások eredményeivel, azonban megjegyzendő, hogy a kapott összefüggések alapján megállapítható következtetések érdemben összevethetők a hazai túlsúly és elhízás preventív táplálkozási ajánlásokkal.

A Spearman-teszt összefüggései rámutatnak, hogy a „sertéshús és marhahús”, a „belsősegek”, a „folyami halak”, a „sertészsír és baromfiszír” fogyasztása hozzájárul az elhízáshoz, mely élelmiszerekről általánosan elmondható, hogy túlzott fogyasztásuk azok beltartalmi paraméterei miatt túlsúly, illetve elhízás esetén nem ajánlható.

Annak érdekében, hogy a valóságnak megfelelő képet kaphassunk az állomány táplálkozási szokásairól, a vizsgált nyersanyagcsoportokhoz rendelt skála kibővítése szükséges.

A minta tagjainak – a munkavégzésük jellegének meghatározása tekintetében adott – válaszait alapvetően a csoportba sorolás definiálta, az eltérések az egyéni megítélés következtében jelentkeztek. Látható az is, hogy a fizikai aktivitás, sporttevékenység, és annak intenzitása tekintetében kapott válaszok megoszlása nem egyeztethető az OTÁP kutatás eredményeivel, illetve az Egészségügyi Világszervezet ajánlásával sem.

Az első hipotézis a fentiek alapján nem igazolódott.

A folyadékfogyasztás és étkezési gyakoriság eredmények sem csoportok tekintetében, sem a teljes mintára nézve nem voltak informatívak.

Összességében a kapott eredmények rávilágítanak arra, hogy a vizsgált állomány egészségtudatossága alacsony, mely összhangban áll a központilag meghatározott

egészségnevelési program szükségességével. Az eredmények alapján kijelenthető, hogy az intézeti Egészségtervek sikeressége tehát alapvető cél, elsősorban annak érdekében, hogy az egyén felismerje saját felelősségét az egészséges életmód kialakításában és fenntartásában, melynek egyik fontos aspektusa a tápláltsági állapot normalizálása.

Összegzés

A kutatást indikálták a rendvédelmi szerveknél dolgozók szolgálati idejére vonatkozó közelmúltban bekövetkezett jogszabályváltozások, valamint az a tény, hogy korábban nem született a bv. személyi állomány körében táplálkozás-egészségügyi állapotfelmérés.

Tekintettel arra, hogy körükben sem hazai, sem nemzetközi táplálkozás-egészségügyi vizsgálatra nem volt példa, a kutatás háttéréül csupán a népességre, illetve a hazánkra jellemző információk szolgáltak. Az egészségügyi állapottal jól korrelálnak a tápláltsági állapot mutatói, így ennek mentén a tápláltsági állapottal kapcsolatos ismeretek áttekintésére, majd ezt követően a vonatkozó népességre és hazánkra jellemző statisztikai adatok összegzésére került sor.

Ahogy az Egészségügyi Világszervezet által prezentált adatokból kiderül, a legnagyobb problémát a túlsúly és az elhízás jelenti, illetve az ezek összefüggésében kialakuló betegségek.

Ezen probléma táplálkozás-egészségügyi és fizikai aktivitással összefüggő vonatkozásait a hazai Országos Táplálkozás és Tápláltsági Állapot Vizsgálatok adataival egészítettem ki.

A kutatás ezen eredményeken alapulva többrétű volt.

Egyrészt az egyén táplálkozási szokásait és fizikai aktivitását felmérő kérdőív került kiküldésre. Másrészt a kérdőívet kitöltők körében antropometriai mérések kerültek elvégzésre, így a testmagasság- és testtömegmérés mellett a csípő, a derék és a háskörfogat meghatározására került sor.

Harmadsorban a vizsgáltak személyes egészségügyi dokumentációjából a vonatkozó BNO kódok (krónikus gasztrointesztinális, szív- és érrendszeri, kiválasztó szervrendszeri, mozgásszervi és pszichés eltérések kódjai) kigyűjtése történt meg.

A vizsgálatot a vezetői állomány és a végrehajtói állomány körében egyaránt elvégeztük, így az Országos Parancsnokság dolgozói mellett a Váci Fegyház és Börtön személyi állománya jelentette a kutatás mintáját.

A végrehajtó állomány körében az adatok adekvát összevetése érdekében négy további csoport kijelölésére került sor a fogvatartottakkal történő napi szintű munkavégzésük alapján a következőképpen: fogvatartotti részlegen dolgozók, biztonsági feladatokat végzők, bv. egyéb és támogató állomány.

A vizsgálat hipotézisei a következők voltak.

Az eredmények korrelálnak az OTÁP kutatások táplálkozási szokásokkal és fizikai aktivitással kapcsolatos eredményeivel.

A vizsgált személyi állomány tápláltsági állapotra vonatkozó statisztikai adatai összhangban állnak az Egészségügyi Világszervezet statisztikájával.

A kapott eredmények alapján az első hipotézis nem, a második igazolódott.

A kutatás eredményein alapulva szükségesnek tartom egy, a büntetés-végrehajtás személyi állománya körében nagyobb elemszámú tápláltsági állapotvizsgálat elvégzését, melyet hasonlóan jelen tanulmányhoz, táplálkozási és fizikai aktivitási vonatkozásokban kiegészítetten érdemes elvégezni.

Felhasznált irodalom

- Canadian Obesity Network (2012): Obesity and Mental Illness: Addressing a Double Epidemic.
Online: <http://www.obesitynetwork.ca/Obesity-and-Mental-Illness-Addressing-a-Double-Epidemic-322> (Letöltve: 2017. július 19.)
- Department of Information, Evidence and Research WHO, Geneva (2017): WHO methods and data sources for country-level causes of death 2000-2015.
Online: http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/GlobalCOD_method_2000_2015.pdf?ua=1 (Letöltve: 2017. július 18.)
- Eurostat Statistics Explained (2017): Overweight and Obesity - BMI statistics
Online: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Overweight_and_obesity_-_BMI_statistics (Letöltve: 2017. július 12.)
- Harvard Health Publications (2015): The truth about fats: the good, the bad, and the in-between
Online: <http://www.health.harvard.edu/staying-healthy/the-truth-about-fats-bad-and-good> (Letöltve: 2017. július 19.)
- Journal of the American College of Surgeons (2006): Estimated Height, Weight, and Body Mass Index: Implications for Research and Patient Safety
Online: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1072751506013172> (Letöltve: 2017. július 31.)
- Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet (2016): Országos Táplálkozás és Tápláltsági Állapot Vizsgálatok, OTÁP 2014.
Online: https://www.ogyei.gov.hu/otap_2014/ (Letöltve: 2017. július 12.)
- Rodler Imre (szerk.) (2005): Új tápanyagtáblázat. Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest.
- Veresné Bálint Márta (szerk.) (2012): Gyakorlati dietetika, Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar, Budapest.
- Wikipedia (2017): Testtömegindex,
Online: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Testt%C3%B6megindex> (Letöltve: 2017. augusztus 15.)
- WHO Technical Report Series (1995): WHO. Physical status: the use and interpretation of anthropometry. Report of a WHO Expert Committee. WHO Technical Report Series 854.
Online: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/37003/1/WHO_TRS_854.pdf (Letöltve: 2017. július 31.)
- World Health Organisation (2016): Media Center, Obesity and Overweight, Fact sheet.
Online: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/> (Letöltve: 2017. július 12.)

Mellékletek

1 sz. melléklet – Kérdőívben szerepeltetett kérdések

Táplálkozás-egészségügyi felmérés

Tisztelt Kitöltő!

A BVOP Hivatala által hirdetett pályázatára felkért, az Egészségügyi Főosztály által koordinált *A bv. személyi állományának táplálkozás-egészségügyi helyzete* címet viselő kutatás részeként, táplálkozás-egészségügyi felmérést végzünk a Váci Fegyház és Börtön személyi állománya körében.

A sikeres felmérés érdekében a kérdőív maradéktalan kitöltése mindenki számára kötelező.

A kitöltés megközelítőleg 10 percet vesz igénybe, kérem, figyelmesen olvassa el a kérdéseket, és körültekintően válaszoljon rájuk.

Támogató, segítő együttműködését köszönjük!

BVOP Egészségügyi Főosztály

Név:

Nem:

Kor:

Beosztás:

1. Hogyan jellemezné a munkavégzését?
 - a. ülőmunka
 - b. könnyű fizikai aktivitást igénylő munkakör
 - c. közepes fizikai aktivitás igénylő munkakör
2. Hogyan jellemezné az általános fizikai aktivitását?
 - a. alacsony – inaktív
 - b. közepes
 - c. aktív
 - d. igen aktív
3. Milyen gyakorisággal végez legalább 30 perces sporttevékenységet?
 - a. naponta
 - b. hetente pár alkalommal
 - c. havonta
 - d. nem végez
4. Milyen intenzitással végez sporttevékenységet?
 - a. alacsony
 - b. közepes
 - c. erős
 - d. nem végez
5. Mennyi folyadékot fogyaszt egy átlagos nap? ... liter
6. Hány alkalommal étkezik egy átlagos napon? ... alkalommal

Táplálkozás-egészségügyi felmérés

7. Milyen gyakran fogyaszt az alábbi nyersanyagcsoportokból?
Kérem, jelölje „x”-szel az Önre leginkább igaz választ!

Nyersanyag csoportok	minden nap	heti pár alkalommal	ha-vonta	szinte soha
Gabonafélék				
hagyományos péktermékek (pl: fehér kenyér, vizes zsemle)				
teljes kiőrlésű termékek (pl: korpás zsemle, barna kenyér)				
finom pékáru (pl: kakaós csiga, sajtos pogácsa)				
száraz tészták (pl: leves tészta, tészta köret)				
müzli (pl: reggeliző pelyhek, puffasztott gabonapelyhek)				
kekszek, sütemények, sós rágcsálni valók				
Zöldségek				
nyers kerti vetemények (pl: paprika, paradicsom, kígyóuborka)				
savanyúság (pl: savanyú káposzta, csemege uborka)				
főzelékfélék (pl: főzötök, spenót)				
hüvelyes zöldségfélék (pl: zöldborsó, szárazbab)				
Gyümölcsök				
nyersen				
aszalt gyümölcsök (nyersen aszalt, kandírozott)				
kompót, lekvár, jam, sorbet				
olajos magvak				
Húsok, húskészítmények				
baromfi (pl: csirke, pulyka, kacsa)				
sertés, marhahús				
belsősegek (pl: máj szív, velő)				
tengeri halak				
folyami halak				

tenger gyümölcsei (kagyló, polip, rákfélék)				
Tej, tejtermékek				
tej (pl: tehéntej, kecsketej)				
savanyított tejkészítmények (joghurt, kefir)				
tejföl				
tejszín (pl: főzötejszín, kávétejszín)				
vaj				
joghurt- vagy tej alapú fagylalt				
Zsiradékok				
étolaj (napraforgóolaj)				
sertézsír, baromfiszír				
kókuszszír				
(extra szűz) olívaolaj, repceolaj, tökmagolaj, lenolaj				
margarin				
Folyadékok				
kávé, koffein tartalmú ital (energiaital)				
tea, kakaó				
szénsavas- és szénsavmentes ásványvíz, csapvíz				
gyümölcslevek, zöldséglevek (50% feletti gyümölcs tartalom)				
cukros üdítők (kóla, szörpök)				
cukormentes üdítők (energiamentes édesítőszerrel készült italok)				
alkoholos italok				
gyógyvizek				

Fotó: Koósne Mohácsi Barbara

A TÚLZSÚFOLTSÁG PROBLÉMÁJÁNAK KEZELÉSE FINNORSZÁGBAN¹

A büntetés-végrehajtásban legfőbb mintaként általában az északi országokat szokták emlegetni. Finnország is megküzdött azonban a túlzásúfolttság problémájával. A finn igazságügyi minisztérium több lépcsős megoldást alkalmazott a fogvatartotti ráta csökkentése érdekében. A legadekvátabb „fizikai” megoldás az új büntetés-végrehajtási intézetek, és ezáltal új férőhelyek létrehozása volt, amely azonban csak rövidtávú sikert hozott. Hosszabb távon a jogkövetkezmények, a büntetési rendszer átalakítása, valamint a büntetés kiszabási gyakorlat megváltoztatása jelentette a megoldást. Magyarország számára azért tanulságos a finn példa, mert a túlzásúfolttság kezelésére szolgáló jogintézmények szinte mindegyike adott, de szemléleti változás hiányában nem fog tudni megoldódni az egyre sürgetőbbé váló helyzet.

Kulcsszavak: *túlzásúfolttság, szabadságvesztés büntetés, alternatív szankciók, büntetőpolitika*

Usually, the northern countries are referred to as models of the execution of imprisonment. However, Finland has also faced the problem of overcrowding. The Finnish Ministry of Justice has adopted a multi-step approach to reduce the prison population per place rate. The most appropriate „physical” solution was the construction of new prisons but it brought only a short-term success. In longer term the real solution included alterations in legal consequences, changing the system of the punishments and criminal sanctions and furthermore modifications in the legal practice of establishing or imposing punishments. The example of Finland is instructive for Hungary because almost all the alternative institutions to deprivation of liberty are given, but in the absence of the change of the approach to the problem of the overcrowding could not be solved.

Keywords: overcrowding, imprisonment, alternative sanctions, penal policy

¹ A tanulmány 2017. április 1-9. közötti HEUNI-nál töltött egy hetes látogatásom és találkozóim alapján készült. A tanulmányban lévő, a finn igazságszolgáltatási rendszerrel kapcsolatos részek és adatok a Criminal Sanctions Agency (a finn büntetés-végrehajtást felügyelő és irányító szervezet) két ügyészeinek Tiina Vogt-Airaksinen és Pia Andersson előadása alapján készültek.

Bevezetés

A túlsúfoltság „örök” probléma, nem újkeletű jelenség, gyakorlatilag egyidős a büntetés-végrehajtás történetével.² A probléma emberi jogi vetülete miatt túlmutat a nemzeti jogon. Számos nemzetközi dokumentum és ajánlás határozott meg kívánalmakat, amelyeket a fogvatartottak emberi jogainak védelmében figyelembe kell venni.³ A büntetés-végrehajtási intézetek túlsúfoltsága, a fogvatartottak mozgás- és életterének nem megfelelő mértékű biztosítása súlyos alapjogi sérelemmel jár. A túlsúfoltság elsődleges következményei a büntetés-végrehajtási intézetekben jelennek meg.

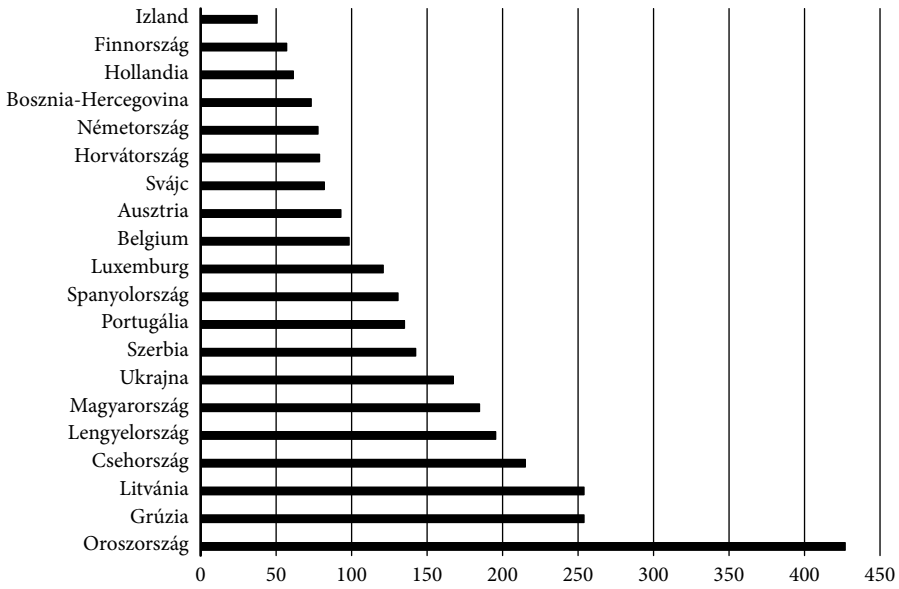
A túlsúfoltság nem magyar sajátosság, számos ország küzd a büntetés-végrehajtási férőhelyek és a fogvatartottak számának aránytalanságával. A jelenleg a büntetés-végrehajtásban legfőbb mintaként emlegetett északi országok, a skandináv államok és Finnország is megküzdött a túlsúfoltság problémájával, nem is olyan régen. A finnországi börtönök az 1930-as években száz százalékos telítettségi mutatók jellemezték. Ennek elsődleges oka a büntetési rendszer, valamint a büntetéskiszabási gyakorlat, a szabadságvesztés büntetés, különösen a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés gyakori alkalmazása volt.

Az 1960-as években számos kutató foglalkozott az északi országokban azzal a kérdéssel, hogy mennyiben függ össze a bűnözés, illetve az elkövetett bűncselekmények jellege a fogvatartási rátával, illetve mennyiben hat a fogvatartási ráta a bűnözésre. A vizsgálatok azt mutatták, hogy Finnország esetében a kettőnek semmilyen hatása nem volt egymásra. Ezért kellett egy összetettebb, hosszabb távú módszert kidolgozni a túlsúfoltság kezelésére, amelyhez elengedhetetlen volt a büntetőpolitika változása. A vizsgálatok középpontjába az a kérdés került, hogy milyen súlyúnak kell lennie annak a szankciónak, amely valóban indokolt, de képes csökkenteni a bűnözést. A végkövetkeztetés egyértelműen az volt, hogy a szigorúbb büntetés nemhogy nem járul hozzá a bűnözés csökkentéséhez, hanem épp ellenkezőleg. Az enyhébb, szabadságelvonással nem járó szankciók esetén a visszaesők aránya jóval alacsonyabb, mint a szabadságvesztés-büntetés esetében.

A következő három évtizedben Finnország változtatott a büntetőpolitikáján, amelynek következtében jelenleg az országban a fogvatartottak aránya egyike a legalacsonyabbnak a kontinens országai között. A fogvatartási ráta – azaz a százezres lakosra jutó fogvatartottak száma – 57. Fontos megjegyezni, hogy ez azonban nem járt a bűnözés növekedésével.

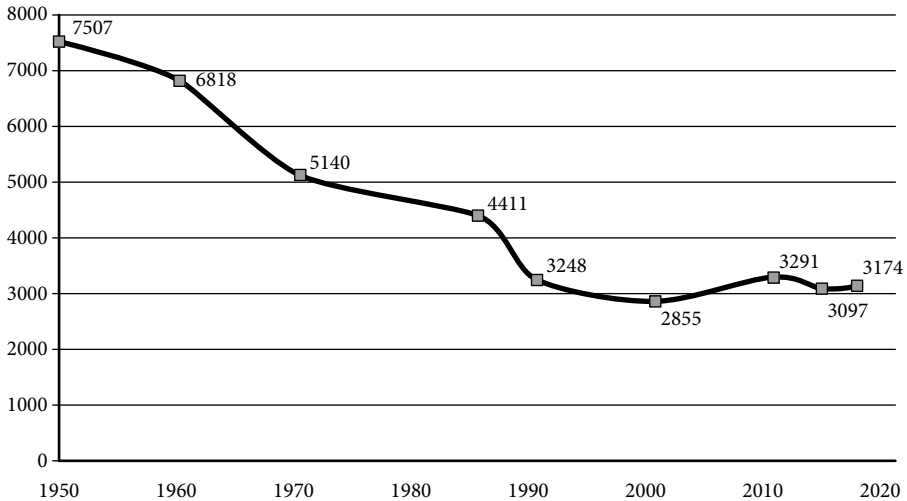
2 Jelenleg Magyarországon a büntetés-végrehajtási intézetek telítettségének mértéke 131%. Ld: Börtönstatisztikai Szemle 2017. <http://bv.gov.hu/download/2/34/e1000/Börtönstatisztikai%20Szemle%202017%201.pdf>

3 Pl. az Európa Tanács tagállamai által 1987. november 26-án aláírt a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló egyezmény; a Miniszteri Bizottság Rec(2006)2. számú ajánlása az Európai Börtön szabályokról; a Miniszteri Bizottság R(99)22. számú, a börtönök túlsúfoltságáról és a börtön népesség növekedéséről szóló ajánlása és természetesen az Emberi Jogok Európai Egyezménye, különösen annak 3. cikke.

1. ábra⁴. Fogvatartási ráta az európai országokban napjainkban

Napjainkban a fogvatartottak száma Finnországban – az előzetes letartóztatotakat is beleértve – 3174. Az előzetes letartóztatottak aránya 20,7%, amely az elmúlt évekhez képest növekedést jelent (2000-2005 között 13,2% volt, 2010-ben már 18,2%). A fogvatartottak száma azonban csökkenő tendenciát mutat.

2. ábra. A fogvatartottak létszámának alakulása Finnországban

4 Forrás: http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14&=Apply

A büntetőpolitika változásának jegyében a finn igazságügyi minisztérium többlépcsős megoldást alkalmazott a fogvatartotti ráta csökkentése érdekében. A legadekvátabb „fizikai” megoldást az új büntetés-végrehajtási intézetek, és ezáltal új férőhelyek létrehozása jelentette. Ez rövid távon megoldást jelentett, azonban hosszú távon nem oldotta meg a túlszűfolttság problémáját, ezért további intézkedésekre volt szükség.

Büntetőpolitikai változások a túlszűfolttság kezelése érdekében

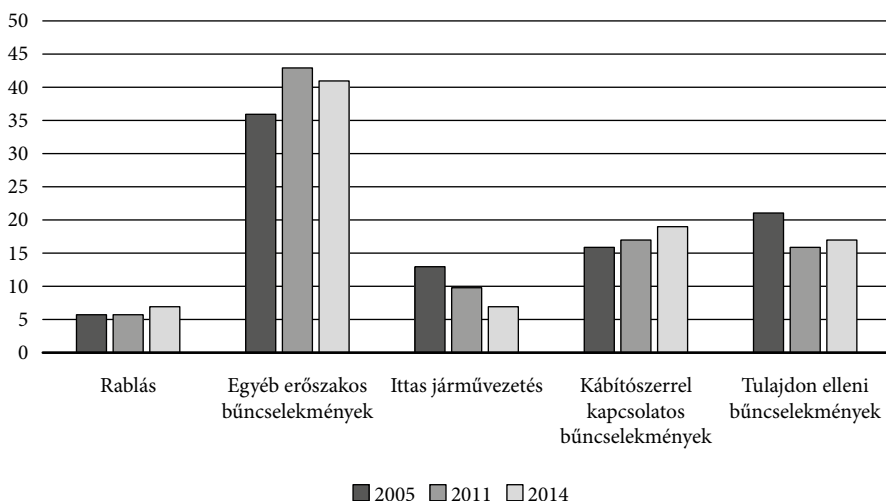
A jogkövetkezmények módosítása

Az első lépést a jogkövetkezmények átalakítása jelentette, ezt követte a büntetési rendszer, valamint a büntetés-kiszabási gyakorlat megváltoztatása. A fogvatartottak számának növekedését elsődlegesen a szabadságvesztés-büntetés túl gyakori és bizonyos esetekben talán indokolatlan alkalmazása okozta. Ezért szükséges volt annak felülvizsgálata, hogy mely bűncselekmények esetén szükséges a szabadságvesztés-büntetéssel való fenyegetettség. A jogkövetkezmények átalakítása során tehát elsősorban arra fókuszáltak, hogy melyek azok a bűncselekmények, ahol enyhébb, szabadságelvonással nem járó szankcióval is elérhető a büntetés célja. Ennek következtében megszüntették meghatározott bűncselekmények, így például az ittas járművezetés szabadságvesztés büntetéssel való fenyegetettségét. Úgy ítélték meg, hogy ez a bűncselekmény nem minősül olyan súlyosnak, amely a legszigorúbb jogkövetkezmény alkalmazását kellene, hogy maga után vonja. Ez természetesen csak az alapesetre igaz, akkor már nem, ha az ittas járművezetés következtében személyi vagy vagyoni kár következik be. Az ittas járművezetés jogkövetkezményének átalakítása mérhető eredményt hozott, mert ez a bűncselekmény jelentős hányadát tette ki az elkövetett bűncselekményeknek.

Annak megítélése, hogy mely bűncselekmények érik el azt a szintet, amely már a legszigorúbb büntetéssel büntetendő, és melyek azok, amelyek ugyan bűncselekmények, de nem minősülnek ilyen súlyúnak, nehéz mérlegelési kérdés. Ezen mérlegelés során a jogi szempontok mellett fokozottan figyelembe kell venni például azt, hogy mi az, amit a társadalom büntetésnek és büntetendőnek tart. Az ittas járművezetés egy időben „népbetegség” volt az északi országokban, súlyos problémát jelentett Finnországban is. Nagyon magas volt az elkövetések, illetve a visszaesők száma. Egy bűncselekmény legszigorúbb büntetéssel való fenyegetettségét indokolhatja a bűncselekmény súlya, kisebb súlyú bűncselekmények esetén pedig annak elterjedtsége. Ez utóbbi indokolhatta az ittas járművezetés szabadságvesztéssel való büntetendőségét is. A szigorú büntetés azonban nem járt az ittas járművezetést elkövetők számának csökkenésével, valamint a visszaesők számának redukálásával sem. Ezért is merült fel az a kérdés, hogy valóban indokolt-e minden ittas járművezető bezárása a büntetés-végrehajtási intézetekbe. A válasz egyértelműen nem volt. Ez persze nem jelentette azt, hogy súlyosabb esetben sem lehet a szabadságvesztést alkalmazni. Alapesetben azonban már nem a szabadságvesztés-büntetés volt az elsődleges szankció.

Ez egyértelműen a fogvatartottak, mégpedig a szabadságvesztés-büntetésre ítélték számának drasztikus csökkenésével járt. Természetesen a szabadságvesztés-büntetés helyett meg kellett találni azt a szankciót, amely megfelelő büntetésként szolgált az ittas járművezetők kezelésére, és amely a társadalom számára is elfogadható volt. Ez a szankció lett az Electronic Monitoring és a közérdekű munka, melyek alkalmazása olyannyira megfelelőnek bizonyult, hogy egyértelműen csökkent a bűnelkövetések, valamint a visszaesők száma.

Ez a tény is magyarázza, hogy a szabadságvesztés-büntetésre ítélték által elkövetett bűncselekményeknek csak egy kis része az ittas járművezetéssel összefüggő cselekmény. Szabadságelvonás túlnyomórészt az erőszakos, személy elleni, testi épség elleni bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott. Érdekes, hogy a kábítószerrel összefüggő bűncselekmények aránya nem olyan kiugróan magas a szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak körében, de az életfogytiglani szabadságvesztésüket töltő fogvatartottak esetén kimagasló.

3. ábra. A szabadságvesztés-büntetésre ítélt személyek által elkövetett cselekmények 2005–2014

A büntetési rendszer átalakítása

A jogkövetkezmények átalakítása együtt járt a büntetési rendszer átalakításának szükségességével is. Ugyanis azokban az esetekben, ahol a szabadságvesztés-büntetés nem tartották indokoltnak, meg kellett találni a megfelelő alternatívát, amely feltételezte a büntetési rendszer felülvizsgálatát, illetve igényelte esetlegesen új szankciók kialakítását. Mivel a cél a fogvatartottak számának csökkentése volt, ezért szükség volt a szabadságvesztés-büntetés helyett alkalmazható szankciókra, illetve ezen szankciók körének bővítésére.

A finn büntetési rendszer értelmezhető „lépcsőzetes” szankciórendszerként, amelynek belső logikája egyfajta iránymutatást is jelent a jogalkalmazók számára.⁵ A büntetési rendszer a legenyhébb jogkövetkezmenytől a leg súlyosabb szankcióig a következők:

1. Pénzbüntetés
2. Felfüggesztett szabadságvesztés
 - a) Felfüggesztett szabadságvesztés felügyelettel kombinálva
 - b) Felfüggesztett szabadságvesztés pénzbüntetéssel kombinálva
 - c) Felfüggesztett szabadságvesztés közérdekű munkával kombinálva
3. Közérdekű munka
4. Electronic Monitoring
5. Szabadságvesztés-büntetés

A pénzbüntetés 1921 óta napi tételes rendszerben működik. A napok számának meghatározása az elkövetett cselekmény súlyosságán alapul, a napi tétel összege pedig az elkövető vagyoni helyzetétől függ. A napok száma egy és százhusz között alakulhat. Amennyiben a pénzbüntetést nem fizeti meg az elkövető, azt átváltoztatják szabadságvesztésre. Az átváltoztatás során kettő napi tétel egy nap szabadságvesztésnek felel meg. A pénzbüntetés jellegének alapvető struktúrája a bevezetése, kialakítása óta változatlan. A bíróság elé került ügyek körülbelül hatvan százalékában alkalmazzák a pénzbüntetést, a bíróság és/vagy az ügyész által intézett büntetőügyekben pedig mintegy nyolcvan százalékban szabnak ki pénzbüntetést.

A legfeljebb két évig terjedő szabadságvesztés-büntetés egy és három év közötti időtartamra felfüggeszthető, ha megalapozottan feltehető, hogy a büntetés célja szabadságelvonás nélkül is elérhető. A felfüggesztett szabadságvesztés idején van lehetőség pártfogó felügyeletre, amely bizonyos esetben, például fiatalokú elítélt esetén kötelező. A statisztikák szerint a kiszabott szabadságvesztés-büntetések körülbelül fele felfüggesztett szabadságvesztés. A finn büntetési rendszer differenciálja a felfüggesztett szabadságvesztést azzal, hogy nevesítve mellérendel egyéb jogkövetkezmenyeket. A felügyelet jelenti a legenyhébb változatot. A legnagyobb kötöttséggel pedig a közérdekű munkával kombinált felfüggesztett szabadságvesztés jár. A felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását el kell rendelni, ha az elítélt a felfüggesztés időtartama alatt újabb bűncselekményt követ el, amely miatt a bíróság szabadságvesztés-büntetésre ítéli. Önmagában a viselkedési szabályok megszegése nem elegendő indok a végrehajtás elrendelésére.

A közérdekű munka nem minden országban létezik önálló büntetési nemként. Finnországban kísérleti jelleggel 1991-ben vezették be négy kerületben, majd 1995-ben vált általánosan alkalmazottá. Lényege a szabadidőben, felügyelet alatt végzett munka, amelyért nem jár fizetség. A munkavégzést általában hetente kétszer, három vagy négy óra időtartamban írják elő. A közérdekű munka tartama húsz és kétszáz óra között változhat. Alkalmazhatóságának feltétele, hogy az elítélt beleegyezzen, és alkalmas legyen arra, hogy betartsa a közérdekű munka, illetve a munkavégzés szabályait. Amennyiben az elítélt megszegi a közérdekű munka szabályait, a bíróság

5 Ld. ehhez: Tapio Lappi-Seppälä Imprisonment and Penal Policy in Finland. Scandinavian Studies in Law. 2012, 334-378.

rendszerint végrehajtandó szabadságvesztést szab ki. A közérdekű munka alkalmazható önálló szankcióként, emellett helyettesítheti a legfeljebb nyolc hónapig terjedő végrehajtandó szabadságvesztést. Ebben az esetben a közérdekű munka tartama legfeljebb kilencven óra lehet. Az elrendelt közérdekű munka büntetések átlagos időtartama hetven és kilencven óra között van. A közérdekű munka büntetést töltők mintegy fele ittas járművezetés miatt elítélt személy. Ez is mutatja, hogy miután az ittas járművezetés alapesetének generális büntetése már nem a szabadságvesztés volt, az egyik leggyakrabban alkalmazott alternatíva a közérdekű munka lett.

A másik fontos szabadságvesztés helyett alkalmazható alternatíva az Electronic Monitoring, amely 2012 óta létezik mint önálló büntetés a finn büntetési rendszerben. Lényege, hogy nem kerül sor szabadságelvonásra, hanem egy elektronikus eszköz segítségével ellenőrzik az elítéltet, aki egyébként otthonában tartózkodhat, munkát végezhet. Meghatározott kötelezettségeket lehet számára előírni, például esetleges függőséget (alkohol vagy kábítószer) kezelő foglalkozásokon való részvételt. Az Electronic Monitoring-ot elsősorban olyan elkövetőkkel szemben alkalmazzák, akikkel szemben akár rövid tartamú szabadságvesztés-büntetést is ki lehetne szabni, de a büntetés célja szabadságelvonás nélkül is elérhető lenne, azonban a közérdekű munka feltételeinek nem felelnek meg (például alkoholfüggők). Az Electronic Monitoring alkalmazásának feltételeit tehát alapvetően úgy alakították ki, hogy olyankor is legyen alternatív szankció a szabadságvesztés-büntetés helyett, amikor eddig arra nem volt lehetőség, mert a közérdekű munka feltételei nem teljesültek, viszont adott esetben a szabadságelvonás sem tűnt feltétlenül indokoltnak. Az Electronic Monitoring alkalmazásának másik területe a büntetés-végrehajtás, ahol a végrehajtandó szabadságvesztés-büntetés esetén alkalmazható, a szabadulást megelőzően hat hónappal, mintegy felkészítésként a szabadulásra.⁶

A finn büntetési rendszer csúcán is a szabadságvesztés-büntetés áll mint a leg súlyosabb, de közel sem a leggyakrabban alkalmazott büntetés. A szabadságvesztés-büntetéssel kapcsolatos elsődleges cél annak minimalizálása. A szabadságvesztés-büntetés minimális időtartama tizennégy nap, maximális időtartama tizenkettő év. Halmazatban tizenöt év lehet a maximum, amely alapvetően két esetkörben alkalmazható, emberölés, valamint a súlyosabb kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén. Az életfogytiglani szabadságvesztés büntetésből legkorábban tizenkettő év után helyezhető szabadlábra az elkövető. Amennyiben az elkövető az elkövetéskor még nem töltötte be a huszonegyedik életévét, a szabadságvesztés-büntetés maximális tartama tíz év.

A finn büntetési rendszer nem ismeri a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés büntetést, azonban azon elkövetőkkel szemben, akik a társadalomra veszélyesek, a szabadságvesztés büntetés kitöltését követően alkalmazható határozatlan tartamú ún. biztonsági intézkedés, amelyet civil pszichiátriai intézetben kell végrehajtani. A szabadságvesztés büntetés végrehajtása zárt vagy nyitott rendszerben történik. A szabadságvesztés minimalizálására irányuló törekvésekkel összhangban a végrehajtás során is előnyben részesítik a nyitott intézeteket, zárt intézetben tényleg csak a leg súlyosabb bűnelkövetők töltik a büntetésüket. Mind a nyitott, mind a zárt intézetek állami intézetek, Finnországban nincsenek magánbörtönök. Ez összhangban

⁶ Ehhez hasonló intézmény a reintegrációs őrizet.

van a finn Alkotmánnyal, amelynek 124. §-a kimondja, hogy jelentős közhatalmi tevékenységet csak állami hatóság és intézmények fejthetnek ki. Ez a büntetés-végrehajtás tekintetében egyértelműen azt jelenti, hogy kizárólag állami intézményekben láthatják el a szabadságvesztés büntetés végrehajtását.

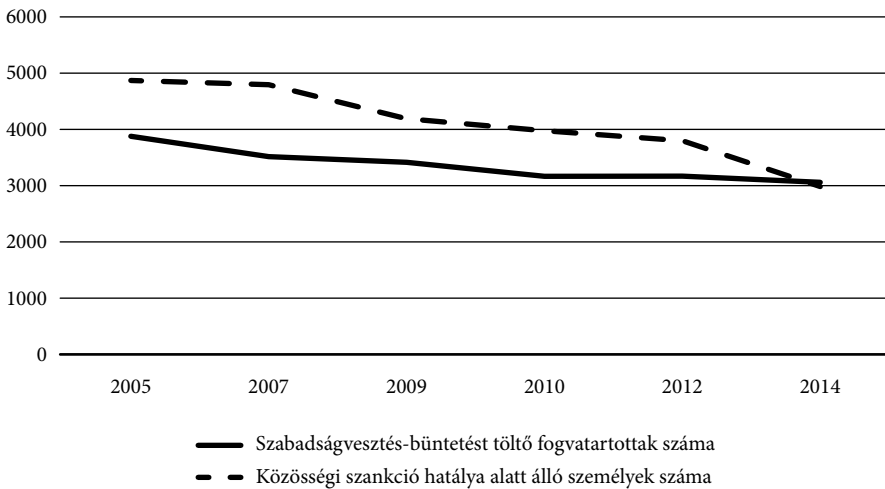
A büntetéskiszabási gyakorlat változása

A büntetéskiszabás legfontosabb elvei az arányosság és a szabadságelvonás ultima ratio jellege. A jogalkalmazóknak a büntetéskiszabás során a büntetőügy konkrét körülményeinek figyelembe vétele mellett a „lépcsőzetes” szankciórendszerből kell kiindulniuk. Nagyon fontos, hogy a szabadságvesztés helyett alkalmazható szankciók csak akkor alkalmasak ténylegesen a szabadságvesztés-büntetés kiváltására, ha a gyakorlatban is alkalmazzák őket, ezért szükség volt a büntetéskiszabási gyakorlat változására is. A bírói gyakorlatban elsődleges elvvé vált, hogy a szabadságvesztés-büntetést csak a legvégső esetben kell alkalmazni. Fontos emellett, hogy az alternatív szankciók nem pusztán egymás mellett léteznek a szabadságvesztés-büntetés kiváltására, hanem egy logikusan felépített rendszert követnek. Az alternatív szankciókon belül is van egy erősrend, a legenyhébbtől a súlyosabbig, amely kiválóan biztosítja a bíróságok számára a mérlegelés lehetőségét.

Az új büntetés-végrehajtási intézetek létesítése, a jogkövetkezmények, a büntetési rendszer, valamint a büntetéskiszabási gyakorlat átalakítása és változása következtében a büntetés-végrehajtási intézetek telítettségi mutatói száz százalék alá csökkentek. A kiszabott büntetések mintegy ötven százaléka közösségi szankció, azaz szabadságelvonással nem járó próbára bocsátás vagy az Electronic Monitoring. Emellett nagyon fontos következmény volt a visszaesési ráta csökkenése. Megállapítható, hogy a visszaesési ráta a mai napig a szabadságvesztés-büntetés esetén a legmagasabb, a szabadságelvonással nem járó szankciók esetén egyértelműen alacsonyabb, és a közösségi szankciók esetén a legalacsonyabb.

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása és az alternatív vagy közösségi szankciók

A fogvatartottak számának csökkentése érhető el a szabadságvesztés-büntetés helyett alternatív vagy közösségi szankciók alkalmazásával, amelyek egyrészt nem járnak szabadságelvonással, másrészt hozzájárulnak a visszaeső bűnelkövetők számának csökkentéséhez. Amennyiben mégis szabadságvesztés-büntetés kiszabására kerül sor, a végrehajtás során is számos jogintézmény alkalmazható, amellyel csökkenthető a szabadságelvonás mértéke, illetve intenzitása. A cél a minél nyitottabb végrehajtás megvalósítása. Ez a gyakorlatban a nyitott büntetés-végrehajtási intézetek, a felügyelet alatti feltételes szabadságra bocsátás és a közösségi szankciók alkalmazásának előnyben részesítését jelenti. A munka a szabadságvesztés-végrehajtása alatt, vagy a közösségi szankció keretében egy olyan célt ad az elítéltek számára, amellyel lehetővé válik a jövőben a bűncselekmény elkövetése nélküli élet.

4. ábra. A szabadságvesztés-büntetésre és a közösségi szankcióra ítélt személyek napi átlagos létszámának alakulása 2005 és 2014 között

Alternatív vagy közösségi szankciók

A szabadságvesztés helyett alkalmazható alternatívák, az alternatív szankciók lehetőségének pusztá biztosítása a bírák számára önmagában nem elegendő, mert az még nem jelenti azt, hogy a gyakorlatban is ténylegesen alkalmazni fogják ezeket a megoldásokat. Ahhoz, hogy az alternatívák igazi alternatívaként érvényesüljenek, szükséges, hogy valóban akként funkcionáljanak a gyakorlatban. Ez hozzájárul az alternatív szankciók társadalmi elfogadottságához.

Az alternatív szankciók hatékonyságának másik kulcsa, hogy meg kell találni azt a bűnelkövetői csoportot, akikkel szemben azok valóban és hatásosan alkalmazhatók, mert ennek hiányában a gyakorlatban nem fognak érvényesülni. Ehhez szükséges annak meghatározása is, hogy mit tekint az adott jogrendszer igazán súlyos bűncselekménynek, és kik azok a bűnelkövetők, akik nem számítanak igazán súlyos bűncselekményt elkövetőknek, és nincs szükség arra, hogy ezeket az elkövetőket szabadságelvonással szankcionálják.

A közösségi szankciók olyan jogkövetkezmények, amelyek a közérdekű munka, az Electronic Monitoring, a próbára bocsátás, a feltételes szabadságra bocsátás keretében, illetve a határozott tartamú szabadságvesztés-büntetés mellett „kiszegítő” szankcióként alkalmazhatók. A lényege, hogy az elítélt a szabadidejében – általában hetente kétszer három vagy négy órában – non-profit társadalmi munkát végez, elsősorban önkormányzatoknál.⁷ A közösségi szankcióknak nagyon fontos szerepe van a fogvatartottak reintegrációja kapcsán.

7 Ilyen munkák például a parkok, sportpályák karbantartása.

A személyi szabadság érvényesülését szolgáló megoldások a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során több olyan jogintézmény is alkalmazható, amely a szabadságelvonás mértékét, illetve intenzitását csökkentheti.

Electronic Monitoring a szabadságvesztés végrehajtása során

Az Electronic Monitoring nemcsak önálló szankcióként létezik, hanem a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során is alkalmazható a szabadulásra való felkészítés érdekében. Két alkalmazási köre lehetséges: egyrészt teljes egészében helyettesítheti a maximum hat hónapig terjedő szabadságvesztés-büntetést, másrészt hosszabb tartamú szabadságelvonás esetén a szabadulást megelőző hat hónapban alkalmazható az intézkedés. Lényege, hogy az elítélt elhagyhatja a büntetés-végrehajtási intézetet, a büntetés hátralévő időtartamát az otthonában töltheti, vállalhat munkát, mindezt egy kontrollált napirend alapján. A kontrollt fizikai értelemben a karjára vagy a lábára rögzített technikai eszköz jelenti. Az elítélt számára különböző kötelezettségek írhatók elő, például közösségi munka, amelyek a társadalmi felelősségvállalási képességét hivatottak erősíteni. Fontos végrehajtási feltétel, hogy legyen megfelelő helyszín (lakóingatlan), ahol az ítélet végrehajtható, emellett fontos a vele együtt élő személyek (általában családtagok, de nem feltétlenül) beleegyezése is.

A szabadságvesztés átváltása közérdekű munkára

Az Electronic Monitoring mellett egy másik önállóan is alkalmazható szankció is szerepet kaphat a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során a szabadságelvonás időtartamának csökkentése kapcsán. A legfeljebb nyolc hónapig terjedő végrehajtandó szabadságvesztés-büntetés átkonvertálható tizennégytől kettőszáznegyven óráig terjedő közérdekű munka büntetésre, ha megalapozottan feltehető, hogy a büntetés célja ily módon is elérhető.

Nyitott börtönök

Finnországban kétféle büntetés-végrehajtási intézet létezik. Zárt intézetek, jelenleg tizenhárom, és tizennyolc nyitott intézet. Már a számok is mutatják, hogy a végrehajtandó szabadságvesztés esetén nem a zárt intézetben történő végrehajtás dominál. Amennyiben mégis sor kerül a szabadságvesztés-büntetés végrehajtására, annak során érvényesíteni kell a normalizáció elvét, amelynek lényege, hogy minél inkább közelíteni kell a szabad élet körülményeihez. Ennek az egyik legmegfelelőbb módja a nyitott intézetben történő végrehajtás. Finnországban az 1930-as évek óta működnek nyitott börtönök. A fogvatartottak többsége a szabadságvesztés-büntetésének egy részét zárt intézetben tölti, és csak a szabadulásuk előtt kerülhetnek a szabad élet körülményeihez sokkal közelebb álló nyitott intézetekbe. A rövidebb tartamú szabadságvesztés büntetés esetén van elsősorban arra lehetőség, hogy az elítélt büntetésének teljes időtartamát nyitott börtönben töltse.

Finnországban az egyik nyitott börtön a Helsinkihez tartozó Suomenlinna szigetén helyezkedik el.⁸

1. fotó: A Soumenlinna nyitott büntetés-végrehajtási intézet egyik kapuja, amely tükrözi a „nyitott” végrehajtás jellegét, miszerint ennek a börtönnek nem a falak és a bezártság a mértékadó jellemzői, még kívülről sem.⁹

A területet az Unesco a világörökség részévé nyilvánította a szigeten lévő több mint kétszázötven éves katonai erődítmény miatt. A szigetre minden évben körülbelül egy millió turista látogat el, többségüknek fogalma sincs róla, hogy a szigeten, közvetlenül a múzeumi épületek mellett egy büntetés-végrehajtási intézet található. Az épületeket egy nagyon kicsi sárga kerítés választja el egymástól. A kerítések funkciója nem a szökések megakadályozása, nem is lenne arra alkalmas. Hiányoznak a magas falak, a szöges drót, az őrtornyok. Nem lenne nehéz megszökni innen, ami azonban a legfontosabb, hogy az itt lévő fogvatartottaknak nem is az a célja, hogy megszökjenek. Hozzá kell tenni, hogy ha valaki mégis megkísérlen engedély nélkül elhagyni a büntetés-végrehajtási intézet területét, annak egyenes következménye, hogy a sokkal szigorúbb rezsimú zárt büntetés-végrehajtási intézetek valamelyikébe

8 A Suomenlinna nyitott börtönről szóló rész a 2017. április 7-én tett látogatásomon és a börtön igazgatója, Sinikka Saarela tájékoztatásán alapul.

9 A fotókat a szerző biztosította

fog kerülni. Önmagában azonban a zárt intézetbe kerülés fenyegetettsége nem lenne elrettentő a szökést tervezők számára. Az igazság az, hogy az itt lévő fogvatartottak értékelik és kiváltságosnak tartják, hogy itt vannak elhelyezve, és nem gondolnak a szökésre. A fogvatartottak elmondták, hogy a szabadulásra való felkészítésben kulcsszerepe van annak, hogy itt a nyitott börtönben alapvetően olyan körülmények között lehetnek, mint a szabad életben. Nem céljuk megszökni, mert az nem jelent megoldást. A börtönigazgató elmondása szerint kevés a konfliktus, az utóbbi időben azonban talán több, mint korábban. Ha bármi probléma felmerül, általában az sem a fogvatartottak és az őnök, hanem a fogvatartottak között történik.

2. fotó: A fekete-barna épületek a fogvatartottak által épített lakóhelyiségek, a közvetlen mellettük lévő rózsaszín épület a múzeumhoz tartozik.

Ha valaki az épületek között sétál, nem is érzékeli igazán, hogy büntetés-végrehajtási intézet területén jár. Maguk az épületek sem keltik kívülről büntetés-végrehajtási intézet benyomását. A börtön területén kétféle épület van: a fekete épületeket a fogvatartottak építették, a szürke épületek kivitelezésével egy építési vállalkozót bízták meg.

A finn praktikus gondolkodást tükrözi, hogy az építési vállalkozót azzal bízták meg, tervezzen olyan épületeket, amelyek a börtön esetleges bezárása után apartmanként hasznosíthatók lennének. Éppen ezért az épületek inkább emlékeztetnek lakóházakra, mint börtönre, nemcsak külsőleg, hanem a belső kialakításuk is. Belépve az első helyiségben van egy „faliújság”, ahol a fogvatartottaknak szóló legfontosabb információk és tudnivalók találhatóak, például a napirend, ébredés, villanyoltás ideje, takarítás rendje, munkabeosztás. A konyha, a fürdő és egy nagyobb társalgó szoba

3. fotó

a közös helyiségek. A közös helyiségek berendezéséből is látszik, hogy akár egy hétköznapi lakóotthon is lehetne. A konyhával kapcsolatban talán meglepő lehet annak teljes felszereltsége. Teljes felszereltség alatt kell érteni a gépeket, eszközöket, többek között mindenféle méretű kést. A zárt büntetés-végrehajtási intézetben meghatározzák azoknak a tárgyaknak a listáját, amelyeket a fogvatartott magánál tarthat, és azokat is, amelyeket tilos bevinni. A legfontosabb, hogy ne legyen nála olyan tárgy, amely (akár magára, akár másokra nézve) veszélyt jelenthet, sérülés okozására alkalmas. A nyitott börtön természetesen más, mint a zárt intézet. Itt az indokolja mindezen eszközök és tárgyak jelenlétét, hogy a minél inkább a szabad élet körülményeire hasonlító feltételek kialakítása a cél, és abba beletartozik a későhasználat is. Az igazgató elmondása szerint a konyha felszerelésének kialakításakor fel sem merült, hogy ne álljanak rendelkezésre szűrő-vágó eszközök, mert igazából nem gondoltak arra

a lehetőségre, hogy a fogvatartottak azt támadásra használják vagy esetleg arra, hogy önmaguknak ártsanak. Sajnos az utóbbi időben egyre gyakoribbak a konfliktusok a fogvatartottak között, így felmerült, hogy ezen a téren is lenne szükség változtatásra, de arra mindeddig nem került sor. A konfliktusok elsősorban verbális, kevésbé fizikai jellegűek, komolyabb személyi vagy életveszélyes sérülés okozására eddig nem került sor.

4. fotó: A fogvatartottak által közösen használt, teljesen felszerelt konyha

A nyitott börtönben nincsenek kapuk, záruk vagy egyenruhák. A fogvatartottak saját ruhájukat viselhetik, dolgoznak, többségük a szigeten lévő történelmi építmények, az erőd karbantartását, javítási munkálatait végzi szakavatott építésszek irányítása alatt. Van lehetőség a büntetés-végrehajtási intézetben kívüli munkavégzésre is, de természetesen ez csak az enyhébb bűncselekmény elkövetése miatt elítélt személyek számára nyitva álló lehetőség. Vannak olyan fogvatartottak, akik konkrétan Helsinkibe járnak át minden nap hajóval dolgozni. Nincs állandó kíséző őr velük, meghatározott időre kell a munkába érniük és természetesen meghatározott időre kell visszaérniük a börtönbe. Az elvégzett munkáért pénzt kapnak, amelyből „bérleti díjat” fizetnek a nyitott börtönben való tartózkodásukért. Éppen ezért a szabadságvesztés-büntetés nyitott börtönben való végrehajtása jóval kevesebbe kerül, mint a zárt intézeti végrehajtás.

A büntetés-végrehajtás számokban	
Az ítéletek végrehajtásának éves költsége	kb. 243,3 millió euró
Az éves bevétel	kb. 16,6 millió euró
Egy napi fogvatartás költsége zárt büntetés-végrehajtási intézetben	kb. 208 euró
Egy napi fogvatartás költsége nyitott büntetés-végrehajtási intézetben	kb. 147 euró
Egy nap feltételes szabadlábra helyezés végrehajtási költsége	kb. 75 euró
Egy nap közérdekű munka végrehajtási költsége	kb. 15 euró

1. táblázat: Az adatok a finn büntetés-végrehajtás irányításáért felelős szerv, a Criminal Sanctions Agency tájékoztató kiadványán alapulnak

A táblázat alapján látszik, hogy természetesen a szabadságelvonással nem járó szanciók végrehajtása nagyságrendekkel kevesebbe kerül. Ez azonban a szankciók természetéből adódik, hiszen nem igényelnek akkora végrehajtási költséget, mint a szabadságvesztés, ahol eleve szükség van büntetés-végrehajtási intézetre. Látható a nyitott és a zárt büntetés-végrehajtási intézetben töltött fogvatartás költsége közötti jelentős különbség. Ehhez hozzá kell tenni továbbá, hogy a nyitott börtön fenntartási költségeinek mintegy harmadát fedezi a fogvatartottak hozzájárulása, így valójában a nyitott büntetés-végrehajtási intézetben történő fogvatartás legfeljebb körülbelül száz euróba kerül az államnak naponta. De ez csak az egyik tényező. Olcsóbb a nyitott intézet fenntartása amiatt is, mert a nyitott börtönökben nincs szükség a zárt intézetekben lévő extra biztonsági rendszerek fenntartására és személyi állomány foglalkoztatására. Természetesen nem az alacsonyabb végrehajtási költség az elsődleges oka a nyitott börtönök „népszerűségének”, de napjainkban a költséghatékonyság sem egy elhanyagolható szempont.

Első látásra a nyitott börtönben történő végrehajtás nem tűnik nagyon szigorú büntetésnek. A fogvatartottak személyi szabadsága ugyan korlátozott, és meghatározott napirend szerint élnek az életüket, de a körülmények nem összehasonlíthatóak a zárt intézeti végrehajtással. A napirend szigorúan meghatározott, a cél, hogy a fogvatartottaknak minél kevesebb „felesleges” ideje legyen. A fogvatartottak felada-

ta a büntetés-végrehajtási intézet tisztán tartása, és mivel saját ruháikat viselhetik, azok rendben tartása. Van lehetőségük könyvtárba járni, együtt edzeni más fogvatartottakkal, minden nap legalább egy órát. A büntetés-végrehajtási intézetben természetesen biztosítják a vallásyakorlás lehetőségét is. A zárt büntetés-végrehajtási intézetben magában az intézetben van bolt, ahol a fogvatartottak a legszükségesebb dolgokat meg tudják venni. A nyitott intézetben van lehetőségük mozgó árustól, vagy rövid időre elhagyva az intézet területét a helyi üzletben vásárolni. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során nagyon nagy hangsúlyt helyeznek a munka, a művelődés és a tanulás fontosságára. Tradicionálisan büntetés-végrehajtás keretén belül végzett munka a fa-, fémfeldolgozás, valamint a mezőgazdaság. A suomenlinna-i büntetés-végrehajtási intézet speciális elhelyezkedése miatt itt a munkavégzés is speciális, mert a körülményekből adódik a szigeten lévő építmények karbantartása, mint a legadekvátabb és legszükségesebb munka és feladat.

A nyitott börtönök legfőbb célja, hogy az elítéltek felelősségteljesen tudjanak viszatérni a szabadulásuk után a mindennapi életbe, és hasznos tagjai lehessenek a társadalomnak. Egy büntetés hatékonyságának és sikerességének az az egyik fokmérője, hogy a társadalom azt mennyire tartja valóban büntetésnek. Nagyon fontos szociológiai tényező emellett, ami szintén magyarázza a nyitott börtönök sikerességét és népszerűségét, hogy a finn társadalom nem ellenséges a fogvatartottakkal, és nyitott a rehabilitációra, a reintegrációra. Soumenlinna szigetén több lakóház is található, sőt kifejezetten népszerű lakóhelynek számít, mert közel van Helsinki központja, mégis rendkívül kedvező áron lehet itt lakáshoz jutni. Az utóbbi időben számos új apartmanház épült a szigeten. Az itt élőket nem zavarja a büntetés-végrehajtási intézet ottléte. Sokan hangsúlyozzák, hogy a fogvatartottak ottlétének pozitív hozadéka többek között a történelmi építmények karbantartása, a közterületek tisztántartása, amely nagyon fontos és hasznos a közösség számára.

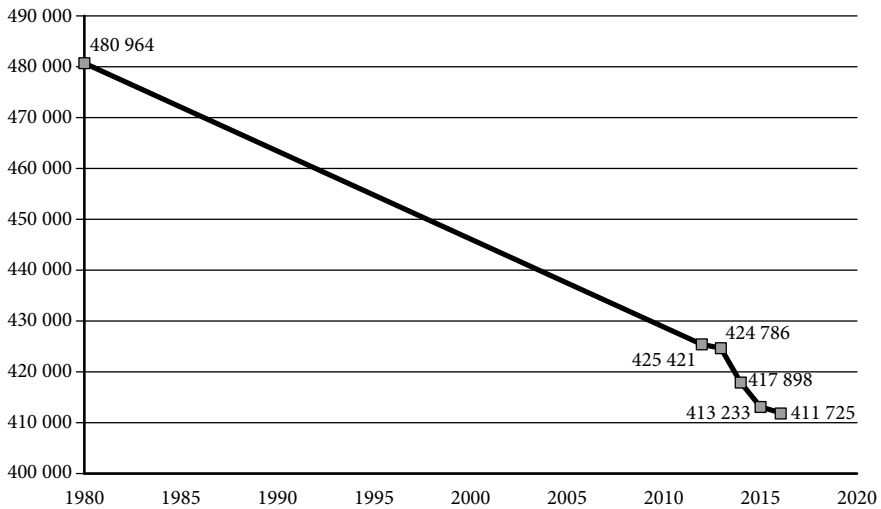
A fogvatartottak számára nem kétséges, hogy a finn szemlélet, miszerint a bebörtönzés csak a legvégső megoldás legyen, rendkívül kedvező. Nagyon fontos az emberiesség biztosítása a büntetés végrehajtása során, mert akkor az elítéltek szabadulásuk után is emberként tudnak visszailleszkedni a társadalomba. Amikor egy hosszabb tartamú szabadságvesztését töltő fogvatartott szabadulása előtt átkerül a nyitott börtönbe, később arra is van lehetősége, hogy büntetésének hátralévő részét otthon töltheti, családi körben. A legtöbb elítélt számára ekkorra sikerül munkahelyet is találni. Ha az elítéltet életfogytiglani szabadságvesztésre ítélik, szabadulásának pontos időpontját ugyan nem tudja, de legfeljebb tíz és tizenöt éves időtávon belül reális esélye van a szabadulásnak, amely egy életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt számára nagyon sokat jelent. Éppen azt a reményt adja meg, amely a Strasbourgi Emberi Jogok Bírósága szerint az emberi méltóság részét képezi, amely minden fogvatartottat megillet.

Összegzés

A finn büntetés-végrehajtás legfőbb vezérlő elvei a következők: az emberi méltóság tisztelete, az igazságosság, a biztonság, valamint a hit abban, hogy az egyéneknben megvan a potenciál, a lehetőség, hogy változzanak és fejlődjenek. Ezek azok az elvek,

értékek, amelyek meghatározzák nem csak a büntetés-végrehajtás, hanem az egész büntetőpolitika jellegét.

A század első felében fennálló túlzásfóltóság kezelése összetett mechanizmust igényelt. Hamar felismerték, hogy új büntetés-végrehajtási intézetek építésével vagy az alternatív szankciók számának növelésével hosszú távon nem oldódik meg a probléma. Mindkét intézkedés fontos, és elengedhetetlen a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságának csökkentéséhez, azonban nem oldja meg azt a problémát, amely valóban a zsúfoltságot okozza. Szemléleti változásra volt szükség mind a politikában, mind a jogalkotásban és a jogalkalmazásban. Az első lépés a politika színterén történt, amikor egy olyan igazságügyi miniszter lépett hivatalba, aki változást akart. Ez egy nagyon fontos kiindulópont, de önmagában még ez sem lett volna elegendő. Az új szellemiségű büntetőpolitikát tükröző jogszabályok csak úgy tudtak érvényesülni a gyakorlatban, hogy valóban alkalmazást is nyertek és megvolt a társadalmi elfogadottságuk. Szükség volt egy olyan jogalkalmazó generációra, akik tudnak alkalmazkodni a büntetőpolitikai változásokhoz, vagy már ennek az új büntetőpolitikának a szellemében szocializálódtak szakmai értelemben.

5. ábra. Az ismertté vált bűncselekmények számának alakulása Finnországban, 1980-2016. Az adatok a finn büntetés-végrehajtás irányításáért felelős szerv, a Criminal Sanctions Agency tájékoztató kiadványán alapulnak

Finnországban hosszú folyamat eredményeképpen, de minden területen sikerült megvalósítani azt az összhangot és együttműködést, amely tökéletes terepet jelentett az új büntetőpolitika érvényesülésének. Az ügyészség, a nyomozó hatóság, a bíróság és a büntetés-végrehajtás közötti Európában, sőt Észak-Európában is példa nélküli szakmai együttműködés és kölcsönös tisztelet az, amely biztosítja ennek a büntetőpolitikának a mai napig tartó sikerességét.

Fotó: BvOP Fotó

MI BEFOLYÁSOLJA A KÖZTUDAT- BAN KIALAKULT BÖRTÖNKÉPET? EGY KUTATÁS KONKLÚZIÓI

A börtön a társadalom perifériáján működő emberi produktum. A törvénytisztelő állampolgárok róla szóló ismeretei éppen a marginalizálódott helyzetéből adódóan hiányosak és pontatlanok. A tanulmány egy kérdőíves módszerrel végzett kutatás eredményeinek bemutatásával arra próbál rávilágítani, hogy a börtönökről kialakult társadalmi képet milyen mértékben alakítják a különböző információs csatornák, ezeken belül a szervezett börtönlátogatások. Fontosnak tartom kihangsúlyozni azt a következtetést is, hogy a köztudatban kialakult börtönkép objektivizálódása szorosan összefügg a börtönök társadalmi nyitottságával, tágabb értelemben a társadalmi felügyeletével.

Kulcsszavak: börtönkép, szervezett börtönlátogatás, kutatás, nyilvánosság

Prison is a human product that functions on the periphery of society. The knowledge of law-abiding citizens about the prisons is incomplete and inaccurate because of their marginalized status. By presenting the results of a survey conducted by questionnaire method, the study attempts to show how the social image of prisons is shaped by various forms of information, including organized visits to prisons. It is also important to emphasize the conclusion of the study, namely that the more objective public image of the prisons is closely related to the social openness and in a broader sense to social supervision of the prisons.

Keywords: prison pictures, organized prison visits, research, publicity

„Sötét, elhanyagolt terület volna a börtön?
Nem bizonyítja-e az ellenkezőjét már maga a pusztta tény is,
hogy ezt két évszázada emlegetik szüntelen?”

Michel Foucault

Bevezetés

A közelmúltban egy engedélyezett kutatás eredményeként lehetőség nyílt arra, hogy a Győr-Moson-Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, szervezett börtönlátogatáson résztvevők véleményét ismerjük meg arról, mit gondolnak a börtöneinkről, ehhez honnan szerzik az információkat. A kutatás bizonyítani kívánta, hogy a börtönök szervezett formában történő meglátogatása hozzájárul a laikus, büntetés-végrehajtási szervezettel eddig még kapcsolatba nem kerülő törvénytisztelő állampolgár börtönről kialakított képének, értékítéletének megváltozásához, objektivizálásához.

A hipotézis szerint a szervezett börtönlátogatások olyan személyes tapasztalatok megszerzését, autentikus hírforrásoktól történő releváns és korrekt információk begyűjtését és feldolgozását segíti elő, melynek révén a látogatás után a börtönről addig kialakított egyéni értékítélet, attitűd olyan irányba változik, amely a valósághoz jóval közelebb áll és objektívebb megállapításokat eredményez. Ennek az elmozdulásnak, a börtönre vonatkozó egyes részadatok – látogatás előtti és utáni – ismeretének változásából egyértelműen meg kell mutatkoznia. Módszerként kérdőíves felmérést alkalmaztunk a börtönlátogatáson részt vevő személyek körében elsőként a látogatás előtt majd ezt követően, a látogatás után. A kutatás 2013 tavaszán indult és 2014 júniusában zárult le.

Fogalmi meghatározások

A börtönökről kialakult általános társadalmi értékítélet kutatásának nincsenek hazai előzményei. A fogvatartottak, illetve a személyi állomány tagjai körében számos kutatás történt, azonban ezek egyike sem irányult az egyének tudatában kialakuló börtönkép feltérképezésére. 2009-ben a Miskolci Egyetemen megjelent Empirikus kutatás a magyarországi büntetés-végrehajtásról című zárótanulmányban a személyi állomány véleményének értékelése ismerhető meg, melyben az intézmények minőségi mutatóit, a szankcionálás eredményességét, a hatékonyság kérdését, a jogszerűség és a humánus bánásmód érvényesülését vizsgálták ennél a célcsoportnál.¹ Nemzetközi viszonylatban sem tudunk olyan vizsgálódásokról, melyek valamilyen módszerrel is mérnék a börtönökről kialakult szubjektív képnek bármilyen aspektusát. A kutatás célja, hogy megvizsgálja és felmérje, hogy mit gondolnak a törvénytisztelő állampolgárok, a civilek a börtönökről, milyen információkkal rendelkeznek és azok milyen mértékű és minőségű objektivitással bírnak. A kutatási előzmények hiányában az alapfogalmak meghatározásához a gazdasági szektorban gyakran használt image és attitűd definíciókat és értelmezéseket hívtuk segítségül.

1 Fodor-Lukács K., Jánosi A., Lőrincz J., Róth E. (2009)

Az image a latin imitare szóból származik, jelentése utánozni. Franciául és angolul is képet jelent, viszont igen széles jelentéstartalom is társul hozzá. Totth Gedeon könyvében az image fogalmának és értelmezésének részletes összefoglalása olvasható.²

A hazai szakirodalomból Sándor Imre definíciója meghatározó, aki szerint az *„image nem többszörösen mérlegelt és átgondolt vélemények összessége, hanem túlnyomórészt képzet, amely a legkülönbözőbb értékelések és asszociációk visszatükröződése. Az image röviden és tömören megfogalmazva (szubjektív) értékítéletek összessége, s mint eredmény lehet valós vagy torz, vagy a kettő keveréke.”*³

Ugyancsak fontos a Bauer András és Berács József szerzőpáros meghatározása is, mely Totth szerint a gondolkört oly módon terjeszti ki, hogy *„az image tárgya, azaz adott objektum fizikai dolog vagy bármely gazdasági, társadalmi jelenség is lehet.”*⁴

Totth az image és az attitűd fogalmainak elkülönítésére többek között Soeterboek-t idézi, miszerint *„az attitűd ezzel szemben mélyen gyökerező meggyőződésen alapszik. Általában absztrakt jelenségekre utal. Az attitűd alapja az elbírálnak és az előítéleteknek. Ezek az attitűdök színesíthetik image-unkat, de nem változnak gyorsan.”*⁵

A definíciók értelmezéséből kitűnik, hogy a börtön, mint a társadalom egyik sajátos és hangsúlyos tere, image és attitűd vizsgálatok kitűnő célterülete lenne, azonban ennek igénye eddig még nem merült fel, sem a szervezeten belül, sem azon kívül. Viszont éppen szubjektív biztonságérzetünk fenntartása érdekében, önnön értékítéletünket kellene minél egzaktabb és pontosabb információkkal ellátni ezen különleges intézményről, mely a bűnös személyek befogadó helyeként a törvénytisztelő polgár életterét tisztítja meg a bűntől. Hogy ez így van-e, azt mindenki maga döntse el, de ha a börtön a társadalomtól elszakadva, annak marginális terében, a maga magányában működik, úgy vélelmezhetjük, hogy a róla kialakult kép is torz és nagy valószínűséggel pontatlan. A szubjektivitás szintén érdekes kérdéskör, hiszen kézzelfogható, életserű tapasztalattal a törvénytisztelő laikusok, civilek nem rendelkezhetnek. Ugyanez nem mondható el a volt és jelenlegi fogvatartottakról és azok látogatáson részt vevő hozzátartozóiról, illetve a büntetés-végrehajtás személyi állományáról sem, akik szintén ebben a társadalmi intézményben látják el szolgálatukat.

A társadalom tehát ebből a szempontból két részre osztható, az adott egyén vagy járt már korábban büntetés-végrehajtási intézetben, vagy sem. Akik „természetes” szereplői ennek a térnek, azok a fogvatartottak és a fogvatartóik. Rajtuk kívül a fogvatartottak kapcsolattartói – rokonok, barátok, ügyvédek, stb. –, az együttműködők, a beszállítók, esetleg a bűnmegelőzési célzattal vagy egyéb okból börtönlátogatáson résztvevők köre az, akik saját tapasztalattal rendelkeznek még. Viszont a társadalom nagyobbik része kimarad ebből, így a börtönről kialakult véleménye is csak azokhoz az információkhoz kötődhet, mely áttételesen, leginkább a médián keresztül éri el őt. Vélelmezhető, hogy ezen okokból az a kép, mely az egyes emberek elképzelésében a börtönről kialakul igen eltérő, eleve távol lehet a valóságtól és vele semmiféle szinergia nem mutatható ki. Kutatási eredmények nélkül viszont ez csak feltételezés, így tovább mélyül az a szakadék, mely a börtönök és az őt körülvevő társadalom között már eddig is kialakult.

2 Totth G. (1996)

3 Sándor I. (1997)

4 Totth G. (1996)

5 Totth G. (1996)

Az igazságszolgáltatás területén hasonló jellegű, a vélemények és értékítéletek feltekerzésére irányuló kutatás már zajlott 2009-ben, melynek során a bűnözésre és a helyreállító igazságszolgáltatásra vonatkozó kérdésekből álló kérdőíves felmérést végeztek el egy 500 fős, budapesti felnőtt mintán, mely nem és kor szerint reprezentatívnak minősült. Ez a vizsgálat a szabadság korlátozásával járó büntetéseket, a börtönöket nem érintette, azonban alapvetésében és módszerében hasonlít jelen tanulmányban kiértékelésre kerülő kérdőíves felmérésre. A Barabás Tünde és Windt Szandra szerzőpáros ezt megelőzően, 2005 és 2009 között trendvizsgálatot folytatott az ELTE ÁJK hallgatói körében, amelynek során a hallgatók a bűnözéssel, a büntetésekkal, valamint a mediációval kapcsolatos kérdéseket tartalmazó kérdőívekre válaszoltak. Ezt egészítette ki 2009-ben a Károli Gáspár Református Egyetem Jogi Karán végzett kontrollmintás kérdezésük is. Vizsgálódásuk ekkor sem terjedt ki a szabadság elvonásával járó büntetések végrehajtására szolgáló intézményre.⁶

Ugyancsak vizsgálták az elítelti értékrendszert hazai fegyintézetben, mely a prizonizáció, vagy más néven a börtönszocializáció törvényszerűségeire kereste a választ.⁷ Szintén remek összegzés olvasható a fogvatartottak körében végzett külföldi attitűdinális mérési technikák alkalmazásáról és fejlődéséről, mely már nagy hasonlóságot mutat az általunk elvégzett kérdőíves vizsgálatokkal.⁸

A választott téma szempontjából a legjelentősebb hazai szakíró Fliegauf Gergely, a Nemzeti Közszerzési Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetés-végrehajtási tan-székének korábbi docense, aki a börtön társadalmi funkciójának változásait a totális intézmények elméletének tükrében vizsgálta.⁹ Megközelítése szerint a goffmani totális intézmény fogalma az elmúlt évtizedekben jelentős mértékű változásokon ment keresztül. A legjellemzőbb kritikái észrevételek hangsúlyozzák, hogy a börtön nem „totális” elszigetelődésében létezik a társadalom perifériáján, hanem sok-sok szállal kötődik környezetéhez, így a benne elhelyezett fogvatartottak sem mentesek a külső hatásoktól. Ha csak a személyzetre gondolunk is érthető, hogy a szolgálat után hazatérő emberek önmagukban hordozzák a „kinti” világhoz való valamilyen minőségű kötődést. Fliegauf a goffmani fogalmak legújabb kori kritikusai közül főleg Keith Farrington emeli ki, aki 1992-ben megjelent cikkében elemzi részletesen az amerikai társadalomban történt változásokat, és azok hatását a börtöntársadalomban élő fogalmára.¹⁰ Farrington szerint az USA társadalmának attitűdje a 60-as és 70-es évek börtönöket támogató hozzáállásából mára egyfajta ellentétes előjelű, a bűnözéstől, így a börtöntől is egyre inkább tartó és elutasító viszonyulássá alakult át. A büntetőpolitikák radikalizálásával párhuzamosan a börtönnépesség folyamatos növekedése és a társadalmak egyre erőteljesebb védekező reakciói tapasztalhatóak szinte az egész világon.

A büntetési tételek növekedése és a bebörtönzési ráta emelkedése a globáluson tapasztalható trenddel – a volt szocialista országok államait, így Magyarországot is beszámítva – szinte azonos módon és mértékben zajlik, melynek lenyomatából Loic Wacquant már 1999-ben megjósolta az USA-ból elinduló „zéró tolerancia” globalizációját.¹¹

6 Barabás T., Windt Sz. (2010)

7 Papp G. (2011)

8 Papp G. (2010)

9 Fliegauf G. (2008)

10 Farrington, K. (1992)

11 Wacquant, L. (2001)

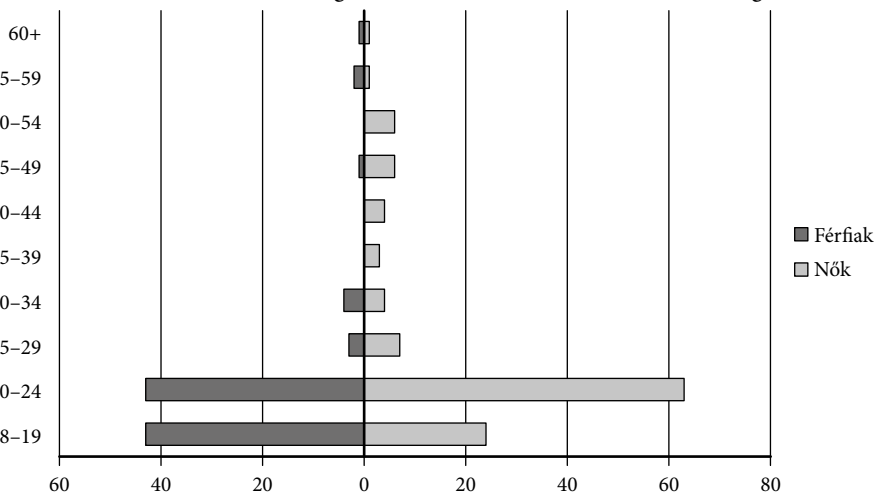
Farrington érvelését és a jelen társadalmak büntetések hatékonyságával szembeni pesszimista beállítódottságát támasztják alá Nils Christie szavai is: „A nyugati típusú társadalmaknak két nagy problémával kell megküzdeniük: a vagyon mindenhol egyenletlenül oszlik meg a társadalom tagjai között, akárcsak a fizetett munkához való hozzáférés lehetősége. Mindkét probléma potenciális feszültségforrás. A büntető igazságszolgáltatás mint iparág alkalmas arra, hogy mindkettőre megoldást kínáljon, miközben profitot termel és munkalehetőséget biztosít, valamint ellenőrzése alá vonja a társadalomnak azokat a tagjait, akik máskülönben a társadalmi folyamatok megzavarói lehetnének.”¹²

Fliegeauf mintegy összegzésként logikusan állapítja meg, hogy a börtönök zárt világában a bűnelkövetők és a fogvatartók, a maguk mögött álló „nagyobb volumenű társadalmi rétegek” közötti interakciót is megvalósítják. A börtönökről kialakuló társadalmi kép esetében leszögezi, hogy „nagyon gyakran tapasztalható a középosztály börtönnel kapcsolatos negliganciája, sőt a teljes ignoranciánál még az idegenkedő attitűd is jóval ritkább. A társadalom éppen azokról a fizikailag körbezárt helyekről hajlamos teljes mértékben megfeledkezni, ahol olyan embereket helyez el a hatalmi ágens, akik meg vannak fosztva a személyes szabadságuktól. [...] A média szenzációéhes profitorientált érdeklődése egybeesik a középosztályéval, és ebben a rangsorban a börtön bizony még az egyéb zárt intézetek között is az utolsó helyen kullog.”¹³

A börtönlátogatást megelőző kérdőívek kiértékelése

A kutatást segítő összesen 216 fő között nemek tekintetében többségben vannak a nők, akik 119-en töltötték ki a kérdőívet (55%) a 97 férfival (45%) szemben.

A válaszadók átlagéletkora 24,04 év, melyből a 20 éven aluliak száma 67 fő. A legfiatalabbak 18 évesek, mely a börtönlátogatások alkalmával jelenleg legoptimálisabbnak tekintett alsó korhatár. 20 és 30 év közötti válaszadó 116 fő, 30 és 40 év között 11 fő, 40-50 év között 11 fő, 50 és 60 év között 9 fő, míg 60 évnél idősebb összesen 2 fő volt a látogatók között.

1. ábra. A válaszadók életkor szerinti eloszlása korfán (fő)

12 Christie, N. (2004)

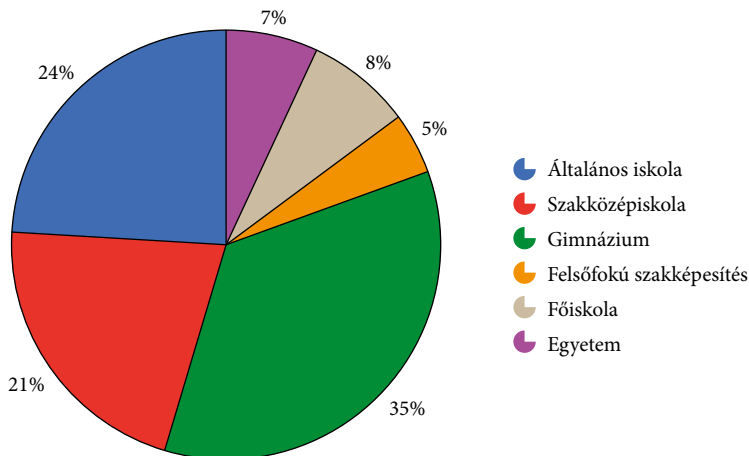
13 Fliegeauf G., Ránki S. (2007)

A mintában a 18 évtől 25 évig terjedő korosztály felülreprezentált (173 fő, az egész minta 80%-a), közülük is a legnépesebb kategória a 20 és 24 év közötti, főleg nőkből álló rész (63 fő).

A korfán a vizsgált minta koreloszlása szemléletesen visszatükröződik, jól látható, hogy a társadalom életkor szerinti átlagos eloszlásához képest az mennyire eltér a reprezentáltság tekintetében.

A kérdőíveket kitöltő 216 főből 83 fő középiskolai tanuló, akik életkoruknál fogva bűnmegelőzési börtönlátogatáson vettek részt, 79 fő felsőfokú állami tanintézmény hallgatója, akik a helyi egyetemeken különböző karain folytatnak tanulmányokat. Ugyancsak van közöttük 17 fő felsőfokú szakképzésben részt vevő személy és 37 fő munkavállaló helyi általános, közép- és felsőfokú oktatási intézményekből. Az így összeállt mintában az oktatásban részt vevők felülreprezentáltak, vagyis ott tanulnak, vagy oktatnak, esetleg egyéb munkát végeznek.

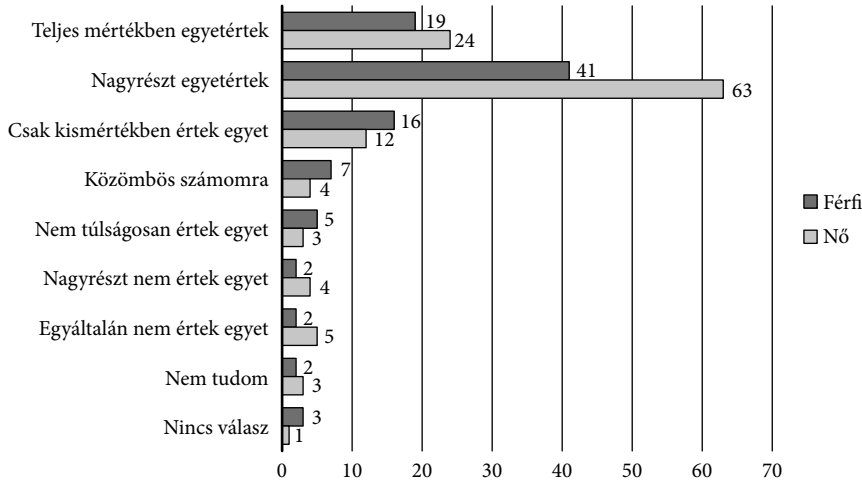
Legmagasabb iskolai végzettség tekintetében a közép- és felsőfokú intézményekben tanulók magas száma miatt a 8 általános és szakközépiskolai, illetve gimnáziumi végzettséggel rendelkezők aránya a mintában felülreprezentált. Főiskolai és egyetemi végzettséggel a minta 15%-a rendelkezik.

2. ábra. A válaszadók legmagasabb iskolai végzettsége

A kérdőív első szakmai kérdésköre egy nehéz fogalommal, a totális intézmény kategóriájával nyitja meg a konkrét vizsgáldást. A kérdés, miszerint a börtön a társadalomtól teljesen elzártan, totális intézményként működik és funkcionál-e, önmagában igen nehéz. Az, hogy egy kijelentésen belül a „teljesen elzártan” és „totális intézményként” fogalmak együtt szerepelnek, már segít azoknak is, akiknek erről nincs fogalmuk, azaz a totális intézményt azonosítják a normál élettérrel elszigetelten, elzártan működő szervezetekkel. A börtön társadalmi marginalizálódása révén a válaszadók a maguk nem létező, vagy a valóságtól vélhetően távol eső tapasztalataikból indulhattak ki, vagyis joggal gondolhatták, ha keveset tudnak a börtönök életéről, akkor az bizonyára jól beteljesíti azon feladatát, hogy teljesen elszakadjon az őt körülvevő környezetétől.

Ezt erősíti meg az egyetértők (teljes mértékben, nagyrészt, csak kismértékben) számaránya is (175 fő), akik a közömbösök, illetve egyet nem értőkhez képest jelentős arányban képviseltetik magukat (81%). Érdekeség a nők nagyobb egyetértési aránya, ami az összlétszámukhoz képest a többi Likert-skála jellegű kérdésnél is megmutatkozott, a férfiak ebben a tekintetben óvatosabb stratégiát képviseltek.

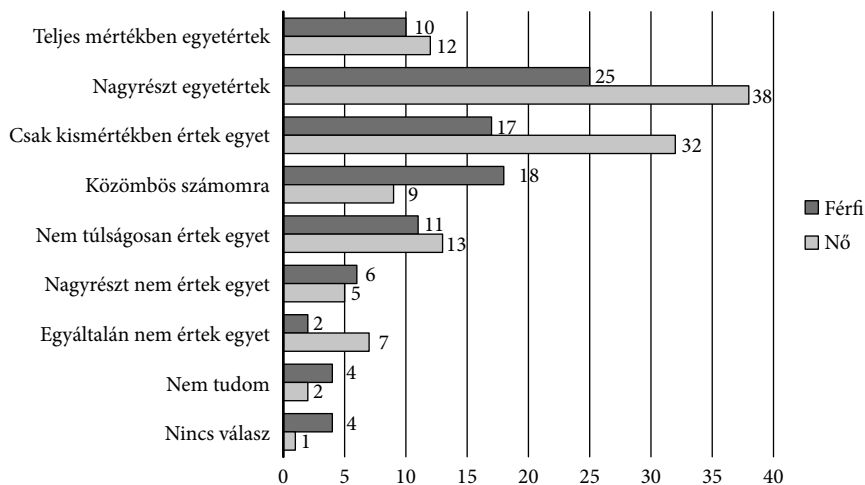
3. ábra. A börtön a társadalomtól teljesen elzártan, totális intézményként működik (fő)

A börtönök elszigetelődését és zártságát, létrejötté óta mindig is evidenciának tekintették. A szabadság megfosztásával járó büntetések a középkor testcsonkító, halálbüntetésekkel tarkított sötét időszakát váltották fel, a humanizálódás fényében világítva meg előhaladásának óriási jelentőségét. „A rendszerbe kerülő fogvatartottak a társadalom számára nem léteztek többé, a sorsuk érdektelenné vált, a „társadalom” nem is akarta figyelemmel kísérni a falakon belül történő eseményeket. A börtönt végállomásnak, olyan zárványnak tekintették, ahová a társadalom azokat száműzi, akiket nem szeretne tagjai között tudni. [...] A fizikai falak mellé a társadalom az érzéketlen közönnyel, valamint a „talio” elvének hangoztatásával felépítette a maga ideológiai falait is.”¹⁴

Fenti idézet egyben már átvezetés a következő kijelentésre is, amelyben a társadalmi nyitottságot, érdeklődést mértük abból az alaphelyzetből kiindulva, hogy az állítás eleve ezt elfogadottnak sugallta. A válaszokból ismét az egyetértés dominanciája olvasható ki, itt viszont már a különbség aránya a közömböshöz, illetve az egyet nem értőkhez képest már jelentősen lecsökkent. (134 fő, azaz 62% az egyetértők aránya) (4. ábra)

A következő állítás, miszerint a börtön objektív megismerésének feltételei és lehetőségei biztosítottak hazánkban, szintén jobban megosztotta a válaszadókat, mint a börtön totális jellegének megítélése. Az, hogy a megismerés a válaszolók esetében mennyire objektív, abból lehet kikövetkeztetni, hogy az egyetértőkön belül vizsgáljuk az információszerzés csatornáinak alakulását, vizsgálva az összmintához, illetve kiemelten azokhoz képest, akik korábban már jártak büntetés-végrehajtási intézet területén.

14 Ruzsonyi P. (1998)

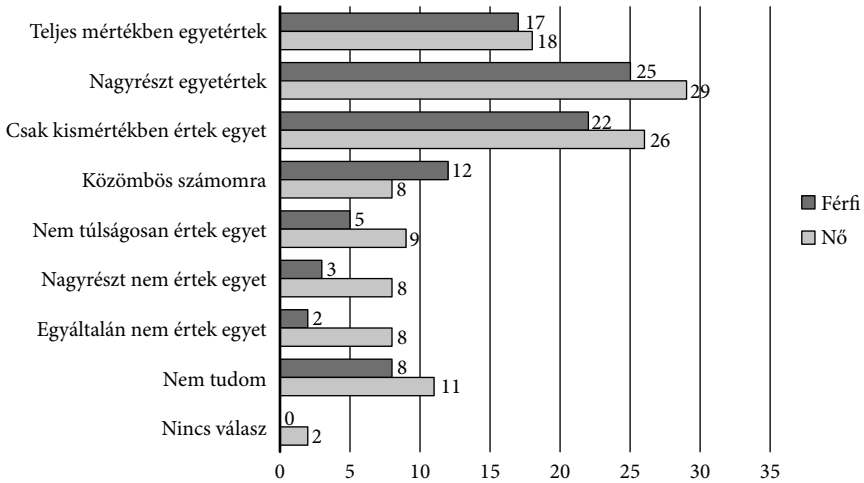
4. ábra: A börtön tevékenységét a társadalom részéről folyamatos érdeklődés kísérő (fő)

Feltételezésünk szerint a börtönök megismerésének objektív minősítése függ a saját tapasztalat, ismeret minőségétől. Az, hogy ez a valósághoz mennyire áll közel, fontos meghatározni, azonban ebben az esetben is csak közvetett következtetések levonására lesz lehetőségünk az információszerzés csatornáinak vizsgálatából. Összegezve a gondolatmenetet, ha valakinek valamilyen ismerete van a börtönről, és az nem személyes tapasztalatszerzésen alapul, majdnem mindegy, hogy az információ honnan származik, az idő függvényében egyfajta „objektívizálódás” megy keresztül, vagyis az illető elhiszi magáról, hogy ő jól, azaz objektíven ismeri a börtönök világát. A média szerepe, azon belül a bűnügyi tájékoztatás mondja el, hogy „*mi történt/ történtek a világban (nyilvános büntetések hiányában) elsősorban a „non-fiction” média hírek közvetítik az okulást is a társadalom tagjai számára, hogy a bűn nem maradhat következmények nélkül. [...] Végül a bűnügyi tudósítás részese a média kultivációs tevékenységének is: a bűn világról alkotott képzetek közvetítésével és kultiválásával elmondja nekünk, hogy milyen is a „való világ”*”¹⁵

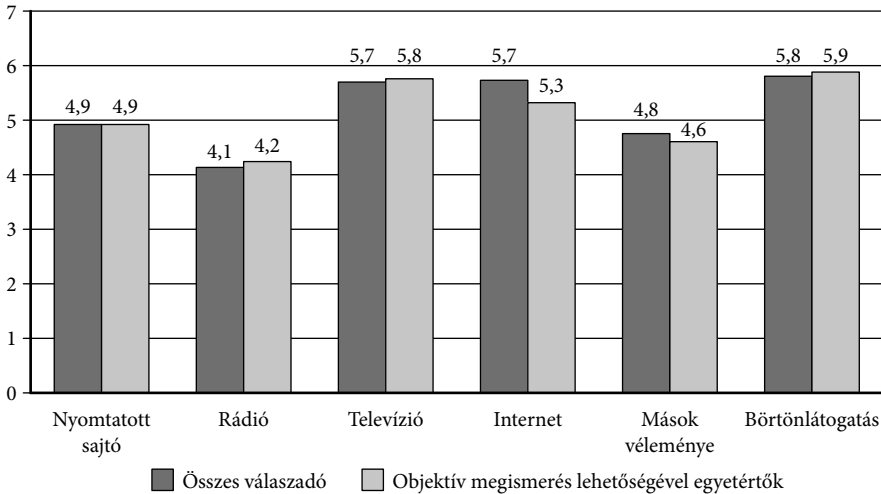
Az objektív megismerés lehetőségével egyetértők aránya (137 fő, 63 %) meghaladja az ezt konzekvensen vagy bizonytalanul elutasítók és közömbösök létszámát. Itt a női válaszolók már jóval óvatosabbak, itt már nem tapasztalható éles kiugrás a nemek között. A „nem tudom” válaszolók aránya (9 %) itt kezd el emelkedni, a következő két kijelentésnél – melyeket a fokozatosság elvét szem előtt tartva, egyre összetettebb kijelentésekből állítottunk össze – pedig tovább nő (5. ábra).

A megismerés objektivitásának lehetőségét vizsgáltuk a börtönről szerezhető információk csatornáinak megítélésére vonatkozó adatok elemzésével is. A következő táblázatban általunk előzetesen rögzített hat kategóriában (nyomatott sajtó, rádió, televízió, internet, más személyek véleménye és a börtönlátogatások), hét értékkel (az egyáltalán nem fontos és a nagyon fontos szélsőértékek között) megadott Osgood-féle skála adatait, azok átlagát vetettük össze az összes válaszadó és a börtön objektív megismerésének lehetőségével egyetértők között (6. ábra).

15 Virág Gy., Gyurkó Sz., Barabás A. T. (2007)

5. ábra. A börtön objektív megismerésének feltételei és lehetőségei biztosítottak hazánkban (fő)

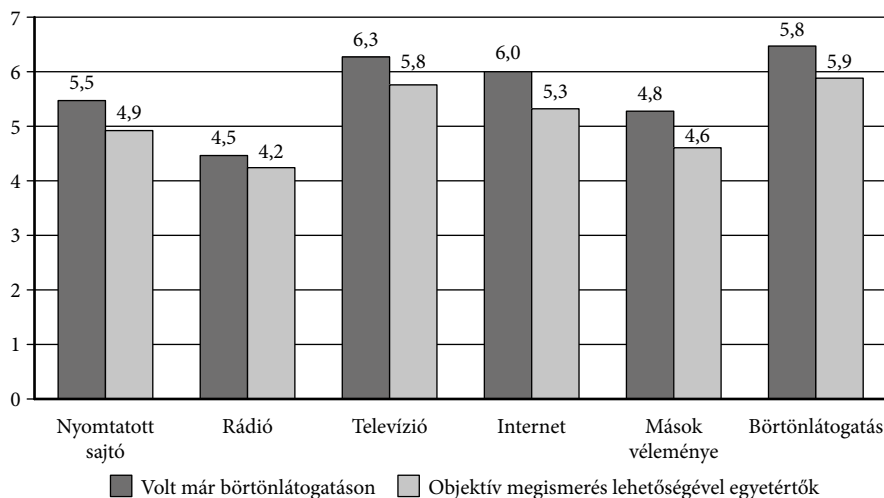

6. ábra. Információs csatornák jelentősége a börtönről kialakított kép vonatkozásában (az egyáltalán nem fontos értéktől a nagyon fontos értékig terjedő skála átlagértéke)

A diagramon látható, hogy a börtön megismerésének objektív lehetőségével egyetértők között a mások véleményének és azok autentikusságának figyelembevétele, valamint az internet kevésbé meghatározó, mint az összes válaszadó számarányában, sőt az ellentétes előjelű mintában – az objektív megismeréssel egyet nem értők között – ez az érték még inkább eltérő. A börtönlátogatás, a televízió és a rádió az objektív megismerést vallók táborában fontosabb, mint az összes válaszadó együttes értéke esetében, mely alátámasztja azon feltevést, miszerint önmagában, a könnyen és kényelmesen, általában a karosszékben elért információk – még a nyomtatott sajtó értékeinél tapasztalható egyezőséget is figyelembe véve – legtöbbször a tisztánlátás lehetőségének a tévhitét hordozzák magukban. Ha megpróbáljuk a börtönben ko-

rábban már látogatáson résztvevők válaszainak adatait is elemezni, akkor láthatjuk ennek a logikának az érvényesülését.

A következő diagramon a börtönlátogatáson korábban már részt vevő személyek válaszait vetettük össze a börtön objektív megismerésének lehetőségét vallók véleményével. Mind a hat kategóriában lényeges a különbség, átlagban 10%-os az eltérés, a börtönt korábban meglátogatók körében nagyobb fontossággal bír minden információs csatorna. A legkisebb különbség a rádió esetében mutatható ki, ami nyilván érthető, hiszen ebben a műfajban a képi háttér mindig a fantázia szüleményének a terméke, vagyis parallel együtt mozog a rádió nyújtotta informálódás az ismeretlen börtönről szerezhető képekkel, amelyet falak vesznek körül, ezért nem látható, hogy mi történik benne, vagyis a képi fogalomképzés eleve háttérbe szorul. A televízió a következő csatorna, ahol kisebb a különbség, majd a börtönlátogatás következik. E két utóbbi, kicsiny különbség az egész mintában tapasztalható felülreprezentáltságot jelenti mindkét csatorna esetében. A nyomtatott sajtó után következő, a második legnagyobb különbséget mutató információs csatorna az internet, amelynek jelentősége és fontossága egyre csak fokozódik. A legnagyobb különbség a mások véleményéből formálható börtönekép fontosságánál keletkezett, ennek jelentősége egy-egy börtönlátogatás precíz lebonyolításával, a ráfordított munka függvényében megtérülni látszik.

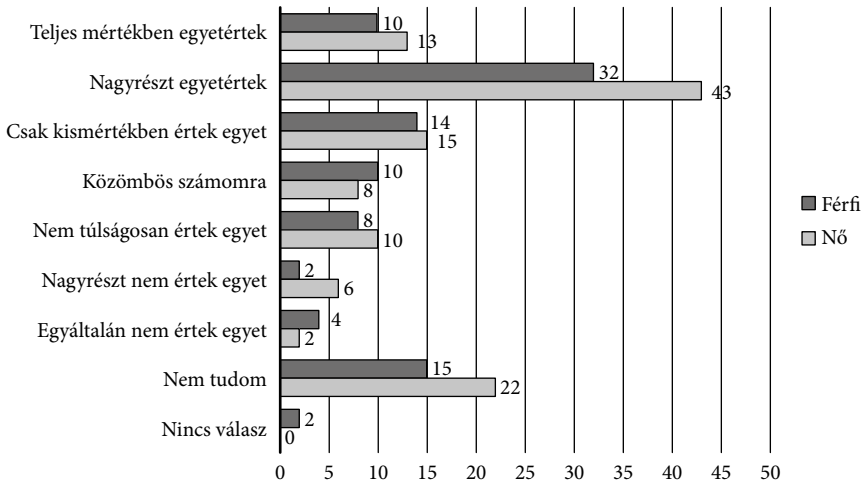
7. ábra. Információs csatornák jelentősége a börtönről kialakított kép vonatkozásában (az egyáltalán nem fontos értéktől a nagyon fontos értékig terjedő skála átlagértéke)

A börtön társadalmi felügyeletének és kontrolljának hatékony működéséről szóló kijelentés egyetértési mutatóiban a választ „nem tudom” számaránya – figyelemmel az itemben szereplő két elvont kifejezésre – magas (17%), míg az egyet nem értők aránya ugyanezen oknál fogva szintén meghatározóbb, mint az index többi kijelentésénél.

A börtönök társadalmi felügyelete és kontrollja önmagában, a szakmai terminológiában és a hétköznapi gyakorlatban sem különül, válik el egymástól kategoriku-

san. A laikus válaszadó nyilvánvalóan megpróbálja értelmezni a felügyelet és a kontroll fogalmát, azok egyezőségét, különbségét, és mindenki a maga elképzelése szerint vagy elfogadja a hasonlóságot, mint ahogyan a kijelentés megfogalmazása is sugallja ezt, vagy egyfajta ellentmondást felfedezve elbizonytalanodik, és kilengő értékekkel adja mindezt a tudomásunkra.

Az egyetértők táborán belül a két szélsőérték, a teljes mértékben és a csak kismértékben egyetértők aránya kisebb, mint a többi itemben, ez is a kijelentés bonyolultabb voltára utal, illetve a középérték, a nagymértékben egyetértők kiugró aránya is ezt támasztja alá (35%).

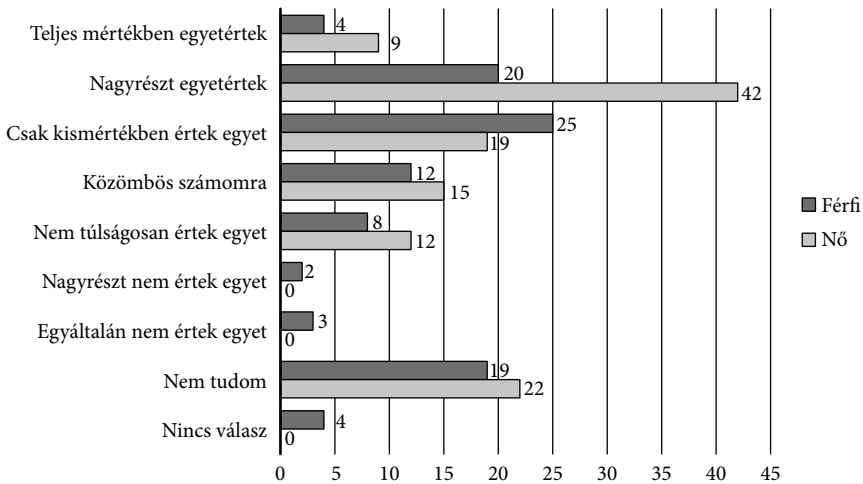
8. ábra. A börtön társadalmi felügyelete és kontrollja hatékonyan működik Magyarországon (fő)

Az index utolsó iteme a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészség és az alapvető jogok országgyűlési biztosának tevékenységét vizsgálja a börtönök társadalmi kontrolljának függvényében.

Az ügyészségről még a legtöbb laikus állampolgárnak van valamilyen fogalma, azonban az alapvető jogok országgyűlési biztosának jogintézménye még annyira új, hogy sokan még nem is találkoztak ezzel az elnevezéssel. A korábbi név, vagyis az ombudsman bizonyára a többségnek már ismerős lett volna, hiszen a rendszerváltás utáni demokratizálódás egyik alappilléreként került be a magyar jogrendszerbe. Vagyis a legidősebb korosztály kivételével mind a fiatal, mind a középkorosztály már megismerhette vagy legalábbis már találkozhatott az ombudsman tevékenységével, feladataival. Az új alaptörvénnyel rendszerbe állított alapvető jogok biztosa elnevezés tehát még nem rögzült eléggé, így egyik korosztálynál sem várható megfelelő ismertség. Ez a körülmény aztán a válaszokból is visszatükröződik, hiszen ennél az itemnél tapasztalható a legnagyobb kitérés a többihez képest, illetve ezen belül van a legszélsőségesebb szórás.

A nemeken belül a nők ennek a kijelentésnek az egyetértésénél a legkövetkezetesebbek. A nagyrészt nem értek egyet, az egyáltalán nem értek egyet és a nincs válasz kategóriát egyetlen nő sem jelölte meg, sokan „nem tudták” a választ (10%), míg az

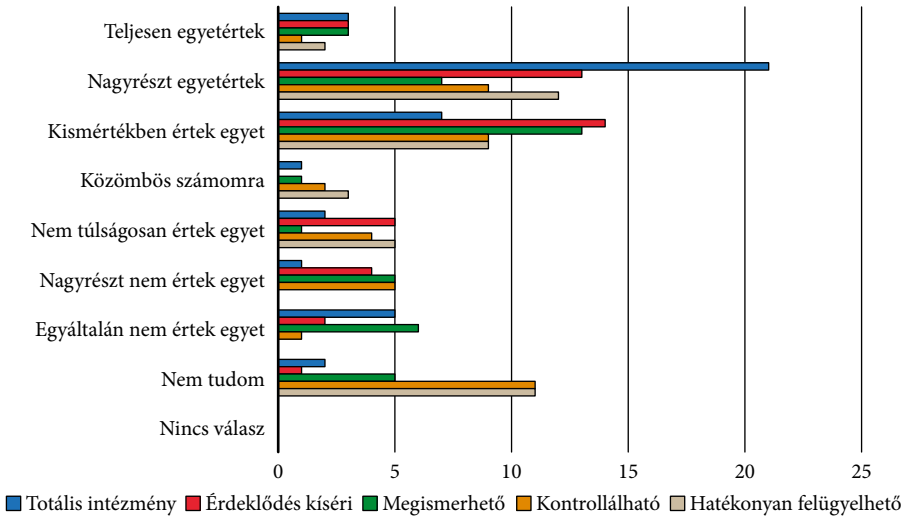
egyértétki kategórián belül a teljes mértékben és a csak kismértékben egyetérték érték viszonylag alacsony jelölése mellett a nagyrészt egyetérték érték felülreprezentált. Ez inkább a férfiak válaszaihoz mérten mutat nagy eltérést, mivel a férfiak ebben az esetben is óvatosabbak, úgy látszik, a nők inkább elfogadják a kijelentésben megbúvó igazságtartalmat, vagy a hangzatos fogalmak inkább elfogadást váltanak ki belőlük, szemben a férfiak már jelzett bizonytalan megközelítésével. Az itemben rejlő nehéz és elvont fogalom zavaró hatását jelzi, hogy a férfiak általános értékelési trendjéhez képest a nagyrészt egyetérték a csak kismértékben érték egyet skálaértékhez képest aránytalanul alulértékelt.

9. ábra. A törvényességi felügyeletet ellátó ügyészség és az alapvető jogok országgyűlési biztosának tevékenysége egyben kellő társadalmi kontrollt is jelent (fő)

Ebben az öt itemből álló indexben az előzőekben bemutatott értékekkel, a nemek közötti számarányokat is kimutatva elemeztük. Más bontásban is érdekesek lehetnek az adatok, ezért megvizsgáltuk a felsőfokú végzettséggel – főiskolával, egyetemmel és felsőfokú szakképzettséggel – rendelkezők válaszait is, hogy ott milyen szórást tapasztalunk. A számadatok összesítése után a megjelenített diagramon azon értékelések láthatóak, melyek a Likert-skála pontjainak reprezentáltságát mutatják az öt item vonatkozásában. Látható, hogy az itemek egymás utáni fokozatos értelmezési nehézsége a felsőfokúaknál is megnövelte a nem tudom válaszok arányát. Jellemző a felsőfokú végzettségűekre, hogy a magas iskolázottság eredményeként nem marad „megválaszolatlanul” egyetlen kijelentés sem, illetve a közömbösségi mutató is minimális. Az egyetértési faktorban a totális intézmény itemmel, kiemelkedő arányban „nagyrészt egyetértettek” a felsőfokú válaszadók, míg a többi négy itemnél a nemeknél már részletezett törvényszerűségek érvényesültek (10. ábra).

A következő index a börtönről kialakuló kép szempontjából releváns információk csatornák méréseire ad lehetőséget. Az Osgood-féle skála alkalmazása mellett hét érték közül nyílt lehetőség a választásra a kérdőívet kitöltők között. Korábbi diagramon már mutattunk be átlagértékek mellett különbséget az összes válaszoló, a börtönlátogatáson korábban részt vevők és a börtönök objektív megismerésének lehetőségével egyetértők között.

10. ábra. A felsőfokú végzettségűek egyetértésének értékei a börtönnel összefüggésben (fő)

Előzetes becslésünk alapján a rádiót tartottuk a legkevésbé meghatározónak a téma, jelen esetben a börtönről kialakuló társadalmi képet befolyásolni képes csatorna jelentősége vonatkozásában. „Az emberek szabadidős tevékenységében egyre több időt foglal el a televízió-nézés és visszaszorul, illetve egyre inkább „háttér-zaj”-ként funkcionál a rádió.”¹⁶

Ezt megítélésünk szerint a nyomtatott sajtó követi, majd az internet, a televízió, más személyektől származó információk és végül a börtönlátogatások a végső sorrend a jelentőségüket illetően. A nyomtatott sajtó és az internet is korlátozott abban a tekintetben, hogy a magyar lakosság reprezentatív részét nem fedi le egyik sem teljes egyenletességgel. Az életkor szerinti megoszlás is szembetűnő, hiszen a fiatalok között az internethasználat felülreprezentált, míg az idősek körében még mindig jelentős a lemaradás. A televízió, mint a minden család otthonában megbújó „közvetítő doboz” – vagy manapság új funkciót képviselve, mint egy falra simuló lakberendezési tárgy – hozza el lakásunkba, étletterünkbe a láttatni kívánt valóságot, a bűnügyi híradásoknál már említett „való világot”.

Börtönben dolgozó szakemberként evidensek tartottuk, hogy olyan személytől származó információ, aki korábban, vagy akár jelenleg is szoros kapcsolatban van a büntetés-végrehajtási szervezettel és annak munkájával, igazán az minősül autentikus hírforrásnak a laikus emberek számára.

A börtönlátogatások hatékonysága és jelentősége pedig megkérdőjelezhetetlen ebből a vizsgálati szempontból, vagyis a minden esetben szervezett, büntetés-végrehajtási alkalmazott által vezetett, a börtönt hitelesen bemutató alkalom a legfontosabb tapasztalat- és ismeretszerzési szituáció.

Első lépésben megvizsgáltuk az egyes információs csatornákra leadott válaszok értékeinek alakulását a két szélsőérték között. Az egyáltalán nem fontos szélsőértéket

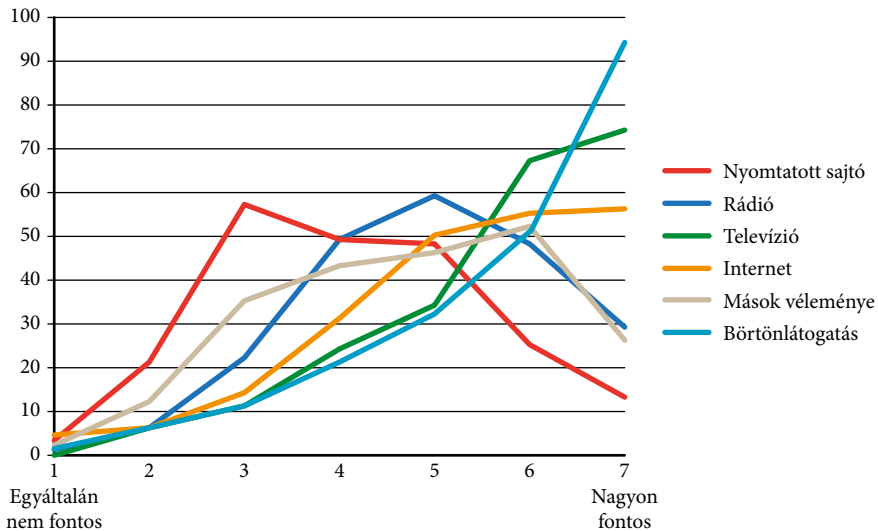
16 Ferencz M. (2008)

csak néhányan jelölték be, ez nem volt meghatározó. A csatornák fontosságát meghatározó értékek által kirajzolt görbék jól mutatják, hogy az értékelés tekintetében a válaszadók milyen preferencia-sorrendet állítottak fel.

A rádió által rajzolt görbe íve a 3-as értéknél éri el a csúcspontját, onnan folyamatos csökkenést mutat. Ugyanezt a harangformát írja le a nyomtatott sajtó, amely viszont az 5-ös értéknél éri el a csúcspontját és abszolút-értékben is nagyobb értéket vesz fel, mint a rádió.

A következő, szintén emelkedő majd csökkenő ívet leíró görbe a mások véleménye értékeinek alakulása, mely folyamatosan emelkedő tendencia után éppen a nagyon fontos értéknél csökken le meredeken, mely mutatja ennek a szituációnak a kialakulásához társított szkepszist.

Az előzőekhez képest az internet, a televízió és a börtönlátogatás végig emelkedő tendenciát mutat az egyáltalán nem fontos szélsőértéktől kezdve a nagyon fontos érték irányába. Közülük az internet a nagyon fontos értéken belül 26%, a televízió 34%, míg a börtönlátogatás 44% részt képvisel, azaz a preferencia-sorrendnél is ez az alá-fölrendeltség érvényesült.

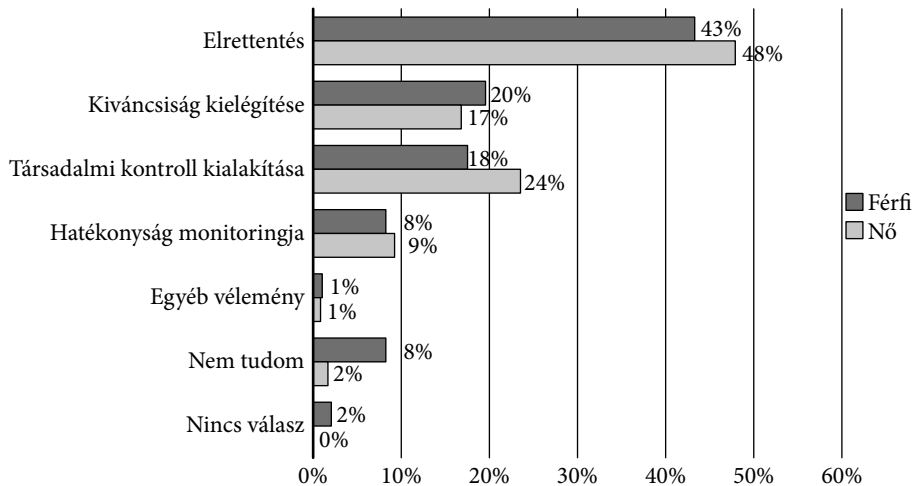

11. ábra. Az információs csatornák jelentősége a börtönökről kialakított kép vonatkozásában (fő)

A legszembetűnőbb tulajdonsága a börtönlátogatás görbének van, mely egy klaszikus exponenciális függvény képét írja le. Az előzetes becsléshez képest egyedül a más személytől származó információs-csatorna sorrendisége alakult másként, a már részletezett indokok alapján.

A következő pontnál, indexnél (1/9) arra voltunk kíváncsiak, hogy a válaszadók szerint mi az elsődleges célja a büntetés-végrehajtási tevékenység társadalmi megismertetésének. Az itemek kialakításánál négy kategóriát próbáltunk elválasztani egymástól: az állampolgárok elrettentése bűncselekmények elkövetésétől; a társadalom általános kíváncsiságának a kielégítése; a büntetés-végrehajtási szervezet társadalmi kontrolljának kialakítása; a büntetések hatékonyságának folyamatos társadalmi monitoringja.

A büntetés kettős célját is – azaz egyrészt magának az elkövetőnek az újabb bűncselekménytől való visszatartását, másrészt a generál prevenció keretében másoknak bűncselekményektől való visszatartását – próbáltuk az itemek megfogalmazásakor figyelembe venni, hiszen az elrettentéssel a generál prevenciót hangsúlyoztuk ki. Ugyancsak kiemeltük a kontroll, a folyamatos nyomonkövetés és monitoring szerepét is, de adtunk lehetőséget annak az egyszerű emberi tulajdonságnak is, mint például a velünk született kíváncsiság.

12. ábra. A büntetés-végrehajtás társadalmi megismertetésének célja

A válaszokból az elrettentést jelölték meg legtöbben, mint a börtön megismertetésének legfőbb célját. Mivel ez a kérdés a látogatás előtt hangzik el, így az ott szerzett tapasztalatokat a laikus állampolgár még nem tudja döntésénél felhasználni, ezért a többi válasz kategória alulreprezentáltsága ezzel, illetve a nehéz fogalmakkal is magyarázható.

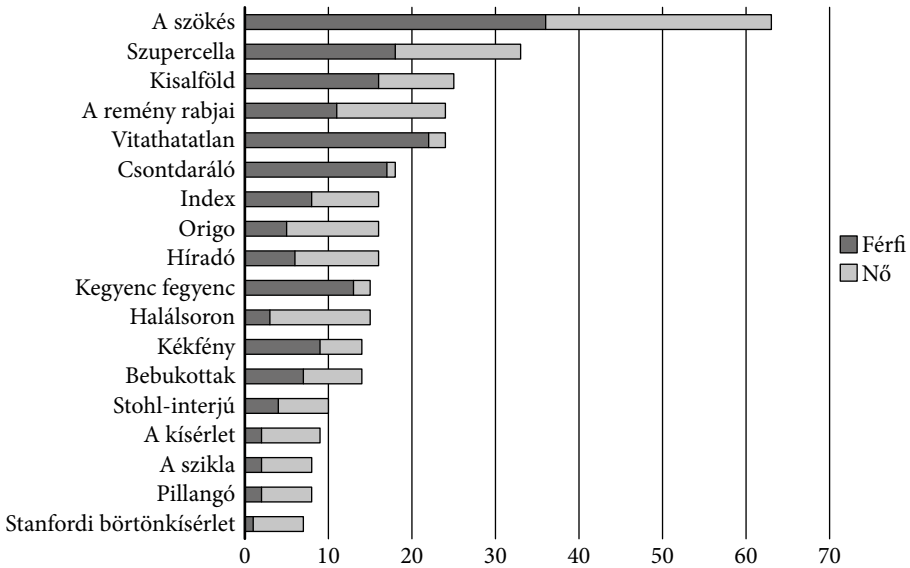
A kérdőív következő indexében (I/10-12) nyitott kérdésekkel próbáltunk választ találni arra, hogy a médián keresztül milyen konkrét híryanagyok, dokumentumok, azon belül milyen, a börtönök világával összefüggő információk jutottak el a válaszadókhoz.

Három írott, három hangzó és három filmes anyagot kértünk megjelölni a kérdőív kitöltőitől, valamint azt is pontosítottuk, hogy lehetőleg az írott anyag a nyomtatott sajtóból és az internetről, a hangzóanyag a rádióból és az internetről, míg a filmes anyag a televízióból és az internetről származzon. A hangzó anyag esetében kértük, ha tudják, akkor adják meg a hanganyag címét, az írott anyag esetében még a szerző nevét, illetve filmes anyag esetében a megjelenés helyét is.

Összesen 644 bejegyzés került rögzítésre, ezek közül a legkevesebb a hangzóanyag-nál jelentkezett (12%), ezt követi az írott anyaghoz tett bejegyzés (29%), míg a legnagyobb arányban (59%) a filmes munkák képviseltették magukat a teljes mintában.

Tapasztaltunk egyfajta szórást a konkrétitásnál, ugyanis volt, aki megismételte a közvetítő csatornát konkrét alkotás megjelölése nélkül, ez azonban elenyésző arányú az összes válaszhoz képest. A filmeknél a televízió, a mozi, illetve az internet csatorna nem került határozottan elkülönítésre a válaszolók részéről, ami mutatja a szokások

változását, vagyis a fiatalok bár szeretnek moziba járni, ennek ellenére az online elérhető, otthon letölthető és megnézhető, aktuális sláger filmeket részesítik előnyben. Volt olyan alkotás, melynek írott, illetve filmes változata is megemlézésre került (Pillangó, A remény rabjai).

13. ábra. A börtönnel kapcsolatos írások, filmes élmények, hanganyagok megoszlása a nemek arányában (fő)

A teljes mintában kimutatható sorrendiséget a diagram szemlélteti, melyen függetlenül a csatorna és a hírvivő anyag jellegzetességétől, az összes választ vetettük össze a nemek arányában. A minta nagyságrendje miatt konkrét adatokat nem jelöltünk, csak az arányokat kívántuk érzékeltetni. A sorrendiségnél nem választottuk szét a konkrét alkotásokat egy-egy tágabb műfajú hírközlő csatornától, vagy a televíziók konkrét műsorától.

Ami eddig is sejthető volt, az ebből az adatfelvételtől beigazolódtott, vagyis az emberek a börtönökről leginkább a filmek, azaz az audiovizuális anyagok révén, annak is a könnyedebb, a dokumentarista ábrázolástól távolabb eső, filmgyárak manipulált termékei által alakítják ki elképzeléseiket, építik fel saját, belső képüket. A hírek közvetítésére szolgáló internetes oldalak és televíziós műsorok – Index, Origo, Híradó, Kékfény – a teljes minta esetében a középkategóriában foglalnak helyet, azaz befolyásuk az összes válaszadóra nem olyan mértékben meghatározó, mint a játékfilmek nyújtotta hatás, vagyis a szórakoztató élmény. Nyilván egy nagyobb mintán, egy nagyobb időintervallumú kutatás során ezt részletesebben is lehetne elemezni, most azonban csak egy szűkebb keresztmetszetű vizsgálódással elégedhetünk meg.

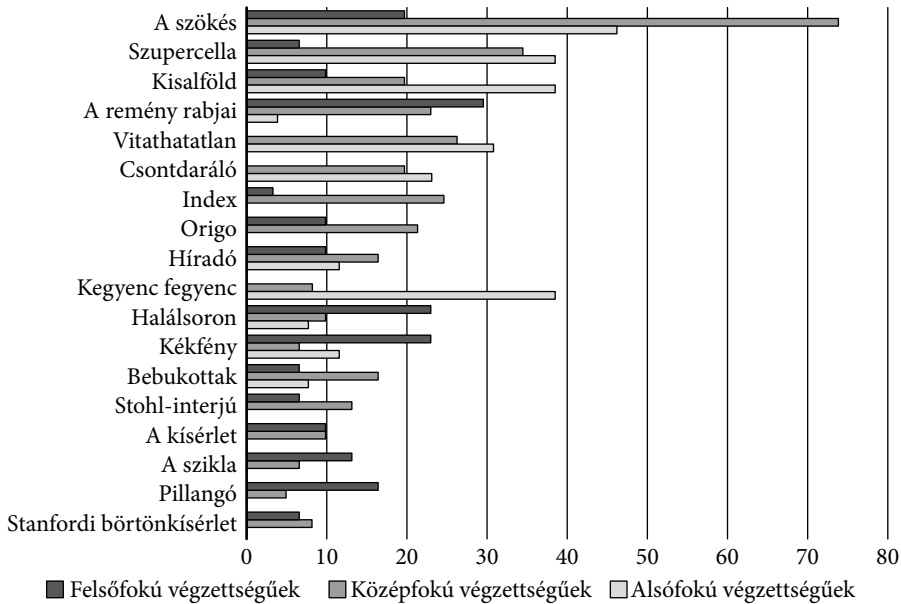
A nemek közötti arányokból kiderül, hogy a könnyű műfajú, a hírnév által kevésbé felkapott „börtönös” filmek – Vitathatatlan, Csontdaráló, Kegyenc fegyenc – főleg a férfiakra hatnak, míg a nagyobb ismeretségű, szinte klasszikusnak számító filmes anyagok – Halálsoron, A szikla, Pillangó – inkább a hölgyek körében népszerűbbek.

Szintén kimutatható, hogy a nehezebb kategóriájú, akár a dokumentarista ábrázolásmódot is felvonultató alkotások – A kísérlet, Stanfordini börtönkísérlet (egy témából dokumentum- és játékfilm) – inkább a nőket érik el.

Iskolai végzettség szerinti összehasonlításban felsőfokú kategóriába soroltuk a főiskolai és egyetemi mellett a felsőfokú szakképzettséggel rendelkezőket is. Ezen kategóriák értékeit arányaiban hasonlítottuk össze.

Ami az általános következtetéseknél is kézzelfogható volt, az itt is beigazolódik. A felsőfokú végzettségűek esetében a populáris és nyilván a börtön objektív megismerésére abszolút alkalmatlan játékfilmek – Vitathatatlan, Csontdaráló, Kegyenc fegyenc – teljesen érdektelenek maradtak, míg az egyéb kategóriájú „börtönös” filmek – A szökés, Szupercella – sem vonták magukra a figyelmüket. Ezzel szemben azok a klasszikusnak számító filmalkotások, melyek jó néhány évvel korábban jelentek meg – A remény rabjai, Pillangó, A szikla, Halálsoron – a mostani felsőfokú végzettségűek számára továbbra is népszerűek és meghatározóak maradtak. Úgy tűnik, akik ezekkel a filmekkel fiatalon találkoztak először és életük későbbi szakaszai sem biztosított részükre alternatív, vagy akár valós börtön-tapasztalatokat, azoknak ezek a filmes élmények akár hosszú időn keresztül is meghatározóak maradhatnak.

Bizonyítja az előző bekezdés állítását az a tény is, hogy a jelzett alkotásokban az alsófokú végzettségűek reprezentáltsága fordítottan arányos a felsőfokúakhoz képest. A Kékfény című műsor esetében a felsőfokúak érdeklődése mindkét másik kategóriához képest felülreprezentált.

14. ábra. A börtönnel kapcsolatos írárok, filmes élmények, hanganyagok megoszlása legmagasabb iskolai végzettség bontásban (%)

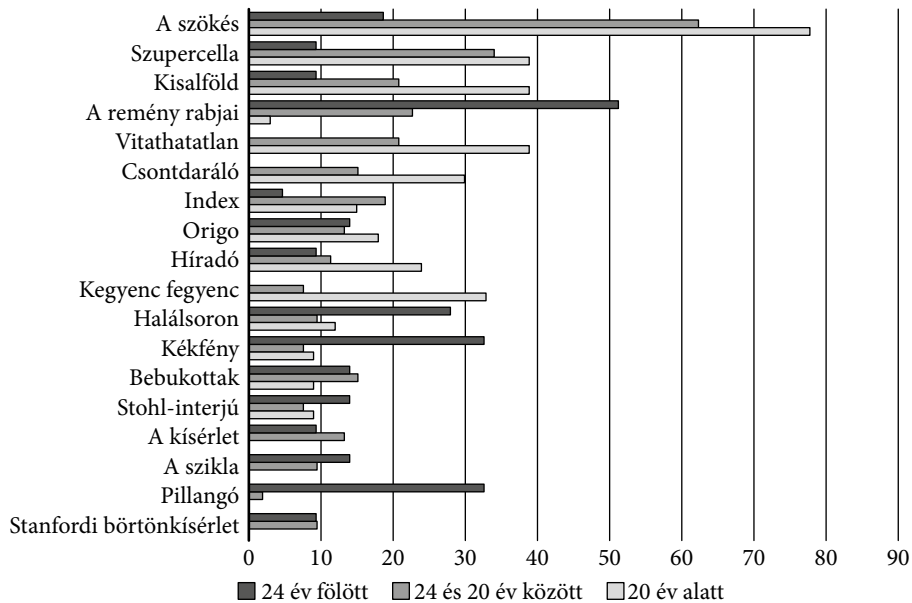
Általános következtetések levonására is alkalmas a diagram, mely mutatja, hogy a könnyed és populárisabb műfajú alkotások és kategóriák az alacsonyabb

iskolázottságúak körében népszerűbbek és minél iskolázottabb valaki, annál inkább választ nehezebb műfajú, hírérték tekintetében nagyobb felkészültséget igénylő információkat, anyagokat. Ezek segítségével nagyobb eséllyel objektíválható a börtönökről kialakított kép, vagyis nagyobb a börtönökkel kapcsolatos „tisztánlátás” a magasán kvalifikált embereknél.

Életkor tekintetében 25 évnél idősebb (20%), 20 és 24 év közötti (49%) és 20 évnél fiatalabb (31%) kategóriákat vizsgáltuk. A minta sajátosságából következően korfa szerinti felosztástól eltekintettünk, inkább ezen hármas kialakítást választottuk, melynek dinamikája és súlyozása inkább közelít a klasszikus életkor szerinti csoportfelosztáshoz.

Az eredmények hasonlóak az iskolai végzettség szerinti szórásokhoz, azaz a főleg oktatási intézmények hallgatóiból összeálló minta dinamikája követi azt a logikát, hogy a tanuló ifúság minél idősebben képviselteti magát egy mintában, annál inkább a magasabb kategóriájú, közép- és felsőfokú iskolai végzettség szerinti csoportba mozog tovább.

A diagramon látható, hogy a kommersz kategóriájú játékfilmek az idősebb korosztálynál nem jelennek meg, míg a klasszikusnak számító alkotások esetükben felülreprezentáltak.

15. ábra. A börtönnel kapcsolatos írások, filmes élmények, hanganyagok megoszlása életkor szerinti bontásban (%)

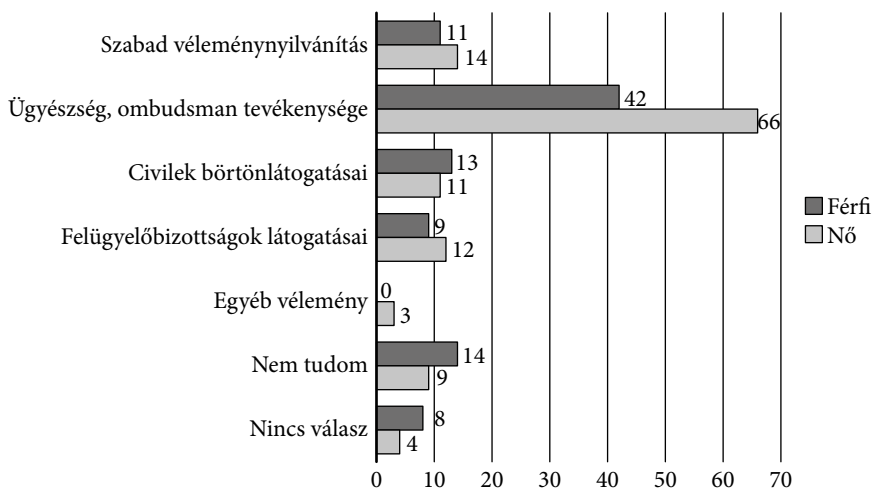
Érdekeség a Híradónál megfigyelhető legfiatalabb kategória felülreprezentáltsága, de az internetes hírportálok esetében is jelentős a súlyuk. Ennél az értéknél óvakodunk a mélyebb következtetések levonásától, mivel éppen ennél a korosztálynál figyelhető meg a válaszok pontatlansága és nagyobb szórása.

A kérdőív következő indexe (I/13) a hazai börtönök társadalmi felügyeletének fogalmát, az arról vallott véleményeket méri. A társadalmi felügyelet fogalmának

nehézségéről már volt szó, az itemek összeállításánál pedig a következő válaszlehetőségeket kínáltuk fel: a társadalom tagjainak szabad véleményformálását; az erre felhatalmazott szervek (ügyészség, ombudsman, nemzetközi civil szervezetek) tevékenységét; az állampolgárok börtönlátogatásainak kivitelezését; az erre a célra létrehozott felügyelőbizottságok látogatásait.

Az ügyészség és az ombudsman klasszikusan törvényességi felügyeletet gyakorol, azonban ebben az indexben itemként mégis elhelyeztük, ugyanis éppen a laikusoknál fordulhat könnyen elő, hogy egy ilyen kicsinek tűnő különbségen, mint hogy törvényességi vagy társadalmi felügyelet, nem fognak különösebben elidőzni, elemezni. Az érdekessége ennek az egyetlen momentumnak csak az, hogy a saját szakmánkon belül, azaz a büntetés-végrehajtási szakemberek számára sem eléggé világos, hogy ezen két szerv bizony a törvényességi felügyeleten kívül – éppen a jogszabályi hiátusok következtében – társadalmi felügyeletet is gyakorol. Gondoljunk csak arra, hogy az ombudsman egy-egy állásfoglalása napokig, hetekig foglalkoztatja a nagyközöniséget, melyet főleg a média közvetít, de az internetes elérhetőség is „örökre” visszakereshetővé teszi ezeket a tapasztalatokat.

A válaszokból kiderül, hogy egy elvont fogalom tisztázásánál a legtöbbet hallott, olvasott kategóriákat, neveket társítják egymáshoz leginkább az emberek. Így történt ebben az esetben is, azaz az ügyészségről és az ombudsmanról (alapvető jogok biztosa) gondolják úgy a válaszadók, hogy leginkább ők jogosultak ennek a feladatnak az ellátására.

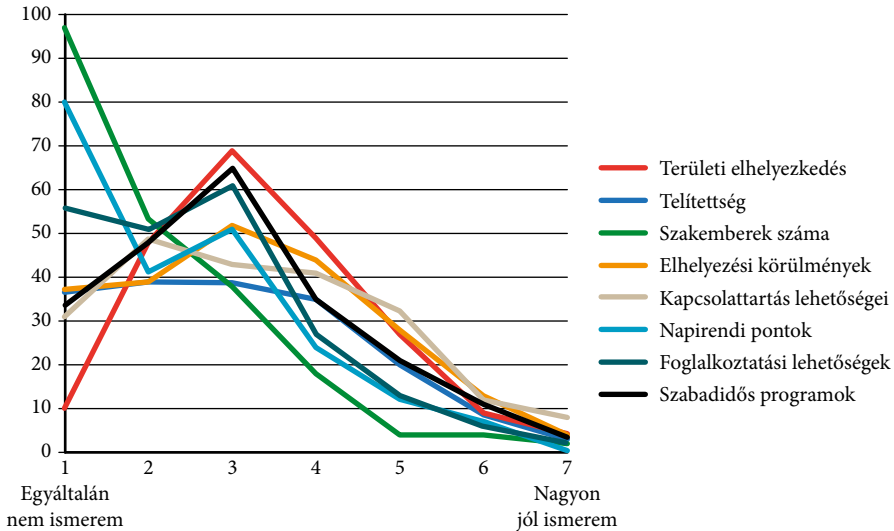

16. ábra. A börtönök társadalmi felügyelete (fő)

A válaszadók a többi felkínált itemet egyenlő arányban választották, mely szintén a kiugró érték melletti meggyőződést támasztja alá, ez pedig a fenti logika érvényesülése alapján téves következtetések levonását eredményezi a laikusok többségénél.

A következő indexben szereplő itemek (I/14) a börtönnel kapcsolatos konkrét részinformációk ismeretének szubjektív megítélését és mértékét kívánja vizsgálni. A börtön működésére jellemző alapfogalmak, mint a börtönök területi elhelyezkedése, a telítettség, a büntetés-végrehajtási szakemberek száma, a börtönök belső elhelye-

zési körülményei, a fogvatartottak kapcsolattartási lehetőségei, a napirendi pontok, a foglalkoztatási lehetőségek és a szabadidős programok szerepelnek egy olyan hétfokozatú skálán, melynek két szélső értékét az egyáltalán nem ismerem és a nagyon jól ismerem kategória jelenti.

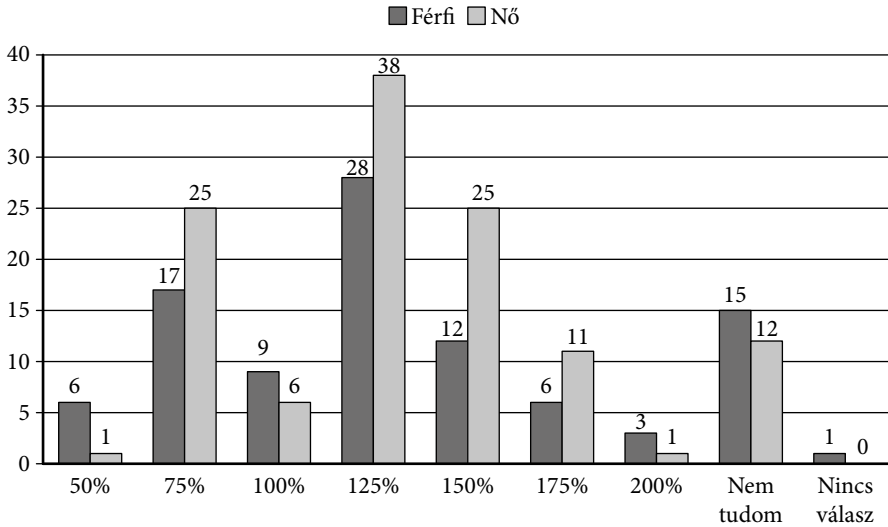

17. ábra. A börtön konkrét paramétereinek ismerete (fő)

A válaszokból kiderül, hogy a börtönök területi elhelyezkedéséről van minimális elképzelése az átlagembernek, de ami ezen túl van, a falakon belül, elzárva a kíváncsi tekintetek elől, az már teljesen ismeretlen világ. A vizsgálat és az elemzés egyik legfontosabb megállapítása szintén ennél a diagramnál mutatkozik meg a legszembetűnőbben, mégpedig az, hogy a börtön esetében az ott dolgozó büntetés-végrehajtási szakemberekről, „smaszzerokról” tud a legkevesebbet a közvélemény. További vizsgálatnak kellene az is tisztáznia, hogy csak nem tud vagy nem is akar tudomást venni ezen meghatározó szegmensről.

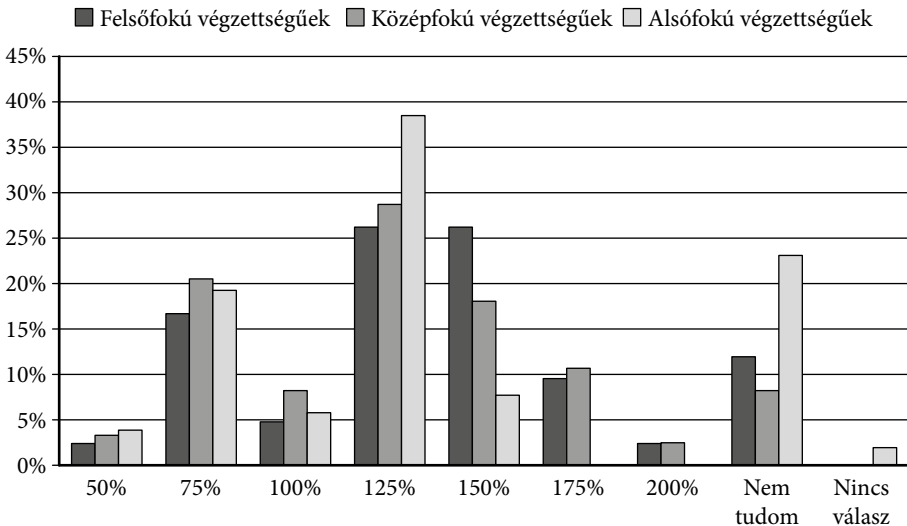
Az első kérdőív utolsó kérdése (I/15) arra kereste a választ, hogy az emberek mennyire ismerik azt a legfontosabb mutatószámot, amit főleg európai integrációnk óta a nemzetközi összehasonlítások tükrében leginkább emlegetnek, a börtönrel kapcsolatos legtöbbet szereplő információ, vagyis a telítettségi mutatót. Az előző indexnél már szerepelt, ahol kiderült, hogy erről a mutatóról sincsenek biztos ismeretek a fejekben. 2013. december 31-én, Magyarországon 143%-os volt a börtönök átlagos telítettségi mutatója. Ez a hírekben leginkább a „zsúfoltság” kifejezéssel került a köztudatba (18. ábra).

Az eredmények láttán akár azt a bizonytalan következtetést is levonhatnánk, hogy mennyire tájékozott a közvélemény ezzel az értékkel kapcsolatban. Bizonyára a kérdésfelvetés módja is befolyásolhatta a válaszok alakulását, hiszen nem keverten, hanem növekvő sorrendben következtek a válaszható értékek, mely a szélsőértékek csökkenését és a középértékek erősödését eredményezte. A nem tudom válaszok magas aránya is arra enged következtetni, hogy nagy a bizonytalanság a konkrét ismeret vonatkozásában.

18. ábra. Telítettségi mutató becslése nemek bontásban (fő)

Az iskolai végzettség szerinti bontásból viszont látható, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránylag jól ítélik meg a mai magyar viszonyokat, hiszen a jelenlegi érték az általuk elsősorban preferált 125% és 150% között mozog. Amennyiben a közeljövőben a tervezett börtönépítések és férőhelybővítések megvalósulnak, úgy a jelenlegi telítettség is lényegesen csökkenni fog.

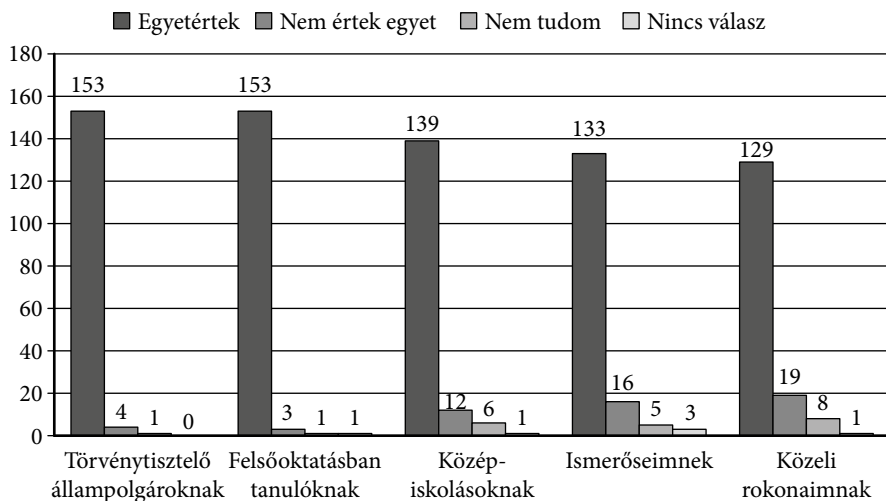
19. ábra. Telítettségi mutató becslése iskolai végzettség bontásban (%)

Az első kérdőívet kitöltők körében összességében megfelelő hajlandóságot érzékelünk az együttműködésre, motiváltságukat befolyásolhatta, hogy a börtönlátogatást megelőzően kellett válaszokat adniuk, mely bár anonim módon történt, viszont

a látogatás ténye kikerülhetetlenné tette a partnerséget. Ugyanez a követő, második kérdőívénél már nem volt tapasztalható, ami egyrészt közelítette a visszaérkezési arányszámot az átlagos mértékhez, másrészt a börtönből történő kiléptetés, a „szabadulás élménye” olyan eufórikus hangulatot váltott ki, hogy ez és az egy-két napi várakozás már mérhető lemorzsolódást eredményezett.

A börtönlátogatás utáni kérdőívek kiértékelése

A második kérdőív kitöltésénél arra kértük a válaszadókat, hogy a látogatás tapasztalatait hagyják érni, ne közvetlenül a börtönből történő kilépés után, ne aznap álljanak neki az újabb anyag áttekintésének. A válaszokból kiderült, hogy azok, akik voltak olyan bátrak, hogy egy működő büntetés-végrehajtási intézet területére léptek és ott biztonságban érezték magukat, ők ezt a lehetőséget a szűkebb és a tágabb környezetüknek is határozottan ajánlják. Az itemben sorrendben törvénytisztelő állampolgárok, felsőfokon tanulmányokat folytatók, középiskolások, majd ismerősök, végül közeli rokonok választható kategóriák következtek.

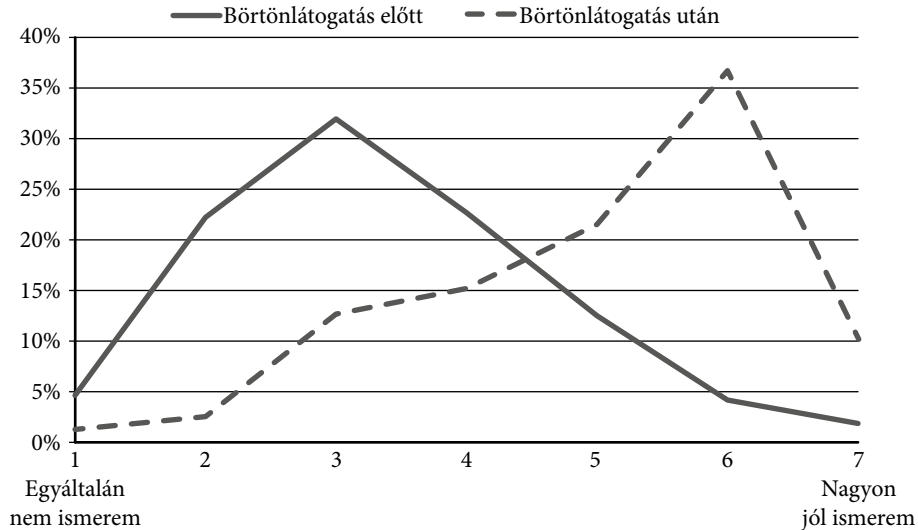
20. ábra. A börtönlátogatások ajánlásának mutatói az egész mintán (fő)

A társadalmi távolság csökkenésével fordított arányban természetesen nő a börtönlátogatást nem ajánlók és a bizonytalanok száma is, azonban az ajánlók számaránya olyan mértékben meghatározó, hogy a végkövetkeztetés levonását nem befolyásolja. Természetesen a látogatás előtti vélemények ekkora bizalmat nem előlegeztek volna meg, ennek mérését a kérdőív későbbi bővítésének segítségével lehet majd elvégezni.

A következő indexben mért itemek változása már konkrétan mutat rá arra, hogy a börtönnel és annak életével, működésével kapcsolatos konkrét kérdések ismeretében milyen mértékű elmozdulást eredményezett a látogatás, mennyire szolgált használható és korrekt információk átadására, illetve átvételére. Az első kérdőív indexének

kérdései (I/14) változtatás nélkül kerültek be a másodikba (II/5), így a válaszokból kiderül, hogy egy-egy témában milyen mértékű volt megismerés elmozdulásának iránya és intenzitása.

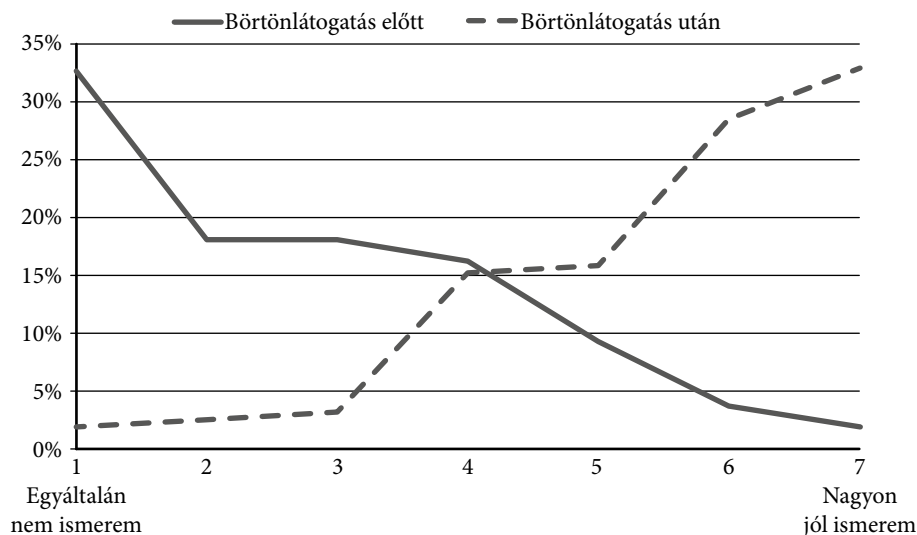
Az első itemben a hazai börtönök területi elhelyezkedésének ismeretét mértük. Minden látogatás alkalmával a külső személyeknek információt kell adni a hazai büntetés-végrehajtási intézetek típusairól, legtöbb esetben kivetítón is bemutatunk egy térképet, melyen a megyeszékhelyeken működő „előzetes házak” és az ország különböző pontjain működő „letöltő házak” közötti különbségeket érzékeltetjük. Ezt a kétszintű rendszert és az országos lefedettséget kívánjuk minimálisan tudatosítani, melynek sikerét az alábbi diagram is szemlélteti. A válaszok adataiból összeálló, látogatás előtti görbe íve mutatja, hogy a legtöbb embernek már van egy kialakult képe erről a szegmensről.

21. ábra. A börtönök területi elhelyezkedésének ismerete látogatások előtt és után (%)

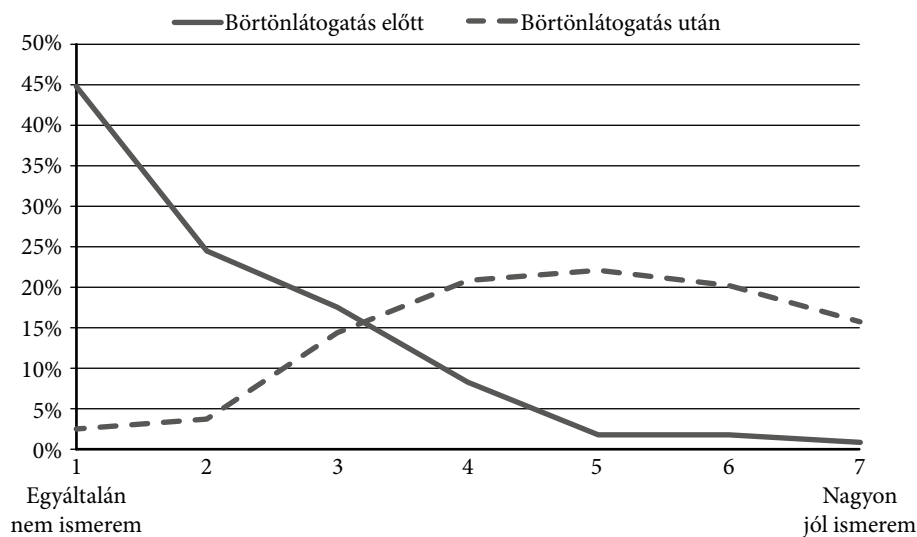
A következő item a fogvatartottak számarányának ismertségét méri a börtönök befogadó kapacitásához képest (22. ábra).

A látogatások alkalmával a magyar börtönökben jelenleg tapasztalható zsúfoltságot nemcsak statisztikai adatokból, hanem a zárkák, lakóhelyiségek bemutatása során is érzékelik a civil személyek. A légtér és a mozgástér, jelenleg élettér megítélése csak a bemutatás alkalmával válik objektív tapasztalattá. A legtöbb látogató már a látogatás alkalmával kifejezi azon meglepetését, miszerint nem gondolta volna korábban, hogy a fogvatartott személyeknek milyen térhez kell alkalmazkodnia. A diagramról egyértelműen leolvasható, hogy az adott információ ismerete drasztikusan és teljes amplitúdóval megfordul, vagyis ez az ismeret a látogatás előtt nagyon minimális és felszínes volt, míg a látogatás után az adattartalom minden összetevője a helyére került, a megértés és a saját tapasztalás hosszú távon garantálja a magas szintű emlékeztést és reprodukciót.

22. ábra. A fogvatartottak számarányának ismerete látogatás előtt és után (%)

A büntetés-végrehajtási szervezetben foglalkoztatott szakemberek létszámát – ahogyan erről már az első kérdőívnél szóltunk – az állampolgárok nem igazán ismerik. Az alábbi diagram rávilágít arra is, hogy ennek az információs űrnek a megszüntetésére a látogatások során is nagyobb figyelmet kell fordítanunk.

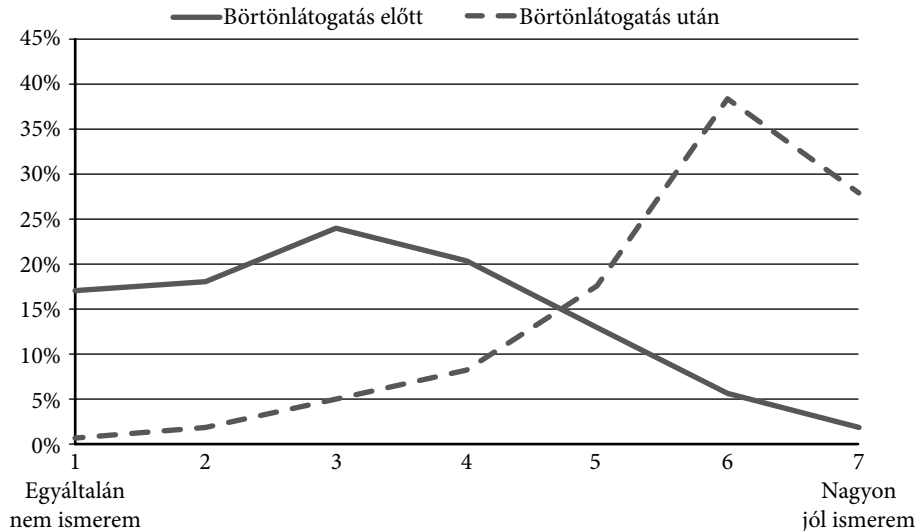

23. ábra. A büntetés-végrehajtási szakemberek létszámának ismerete látogatás előtt és után (%)

A börtönlátogatások alkalmával a kivetítőes bemutatóknak is nagy jelentőséget tulajdonítunk. A körlet belső életének, a zárkák, a közösségi helyszínek megtekintésén kívül a szakszemélyzet és az ő munkakörülményeiknek bemutatására csak a képekkel illusztrált segédanyag marad. Ezért is fontos ennek a szegmensnek a ki-

hangsúlyozása, mivel a börtön falai nemcsak a bűnös embert takarják ki, hanem az itt dolgozó, hivatásuknak élő és sokszor a társadalom részéről sem kellően megbecsült munkavállalók közösségét is. Ami még növelheti a látenciát, az a fajta gondolati leegyszerűsítés, ami sokszor a börtönt a bűnös emberek gyűjtőhelyeként képzelel el, amelyhez szinte soha nem társít másokat, sem személyzetet, sem a börtön működéséhez elengedhetlenül fontos együttműködő, partneri kört. Szintén eltorzíthatja a személyzet pontos létszámára vonatkozó ismeretet az a tapasztalás, amely a látogatás során akkor éri a laikus szemlélődőt, mikor szembesül a börtönben szolgálatot teljesítők és a fogva tartott személyek számarányával.

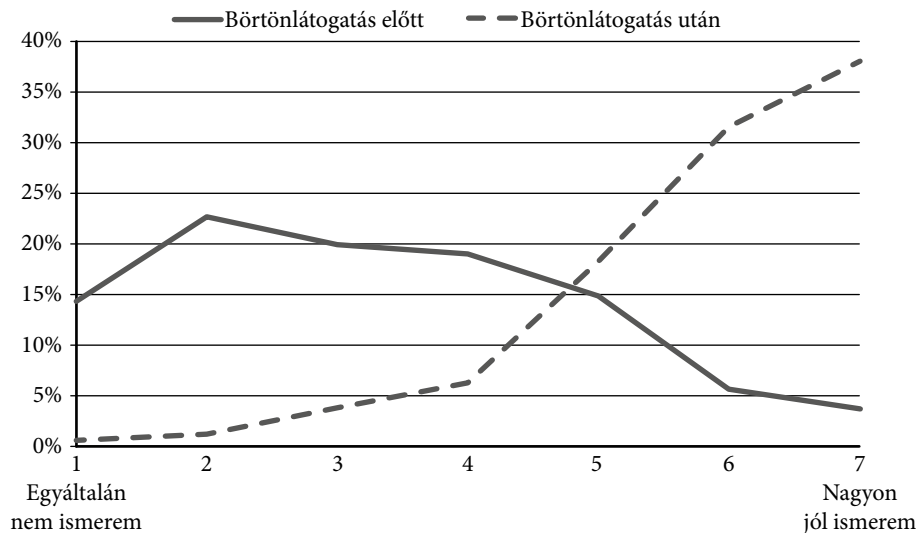
A következő item az elhelyezési körülmények ismeretségi szintjét hivatott mérni. A diagramról látható, hogy a börtönlátogatás teljesen megszüntette ennek a területnek a látenciáját, az egyik legegyszerűbb feladata a büntetés-végrehajtási szervezetnek, hogy ezen igényt kielégítse a börtön belső világának a bemutatása által. Amire itt is figyelni kell, hogy a körlet- és zárkabelsők azt a körülményt tükrözzék vissza, ami a valósághoz leginkább közel áll. Sokszor fordul elő olyan szituáció, hogy egy-egy felújított, korszerűsített körlet-rész megtekintéséből pontatlan, túlzott általánosításokat vonnak le egy egész intézetre vonatkozóan, de ez fordítva is igaz, vagyis néha a lehangoló, komor környezetből alakulnak ki torz és aránytalan képzetársítások.

24. ábra. A fogvatartottak elhelyezési körülményeinek ismerete látogatás előtt és után (%)

A kapcsolattartás formáinak bemutatása fontos feladata a börtönlátogatások szervezőinek. A szabadság megfosztása, mint büntetés, nemcsak a bűnt elkövetett ember térbeni leválasztását és izolációját jelenti, hanem a meglévő kapcsolataira is kihat, sajnos minden esetben negatív értelemben és a büntetési idő nagyságával egyenes arányban roncsolja azok működőképességét. Ezt egy laikus ember is átlátja, ez a börtön alaplogikájából következik. A kapcsolattartás a reintegrációnak, a büntetését kitöltő, a társadalomba visszatérő embernek az egyik legfontosabb éltető eleme, másként fogalmazva a visszailleszkedésének az egyik legmeghatározóbb pillére. A kapcsolattartás léte önmagában hordozza a börtönnek, mint totális intézménynek a

cáfolatát. A laikus ember leegyszerűsítő gondolkodásmódja a börtönt sokszor azonosítja a totális izolációval, melyhez a logikai torzítások miatt még a kapcsolattartást sem társítja mindig hozzá. Ennek ellentmond viszont az a tapasztalás, mely a börtönök közelében élők és az arra járók tapasztalnak meg egy-egy látogatófogadás alkalmával, vagy amikor éppen tiltott kapcsolattartást folytató hozzátartozók zavarják meg a szubjektív biztonságérzetüket. Vagyis van, ami elfelejteti, van, ami emlékezteti a civileket arra, hogy a börtönben lévő személyek is egy-egy kapcsolatrendszerből kikerülő állampolgárok.

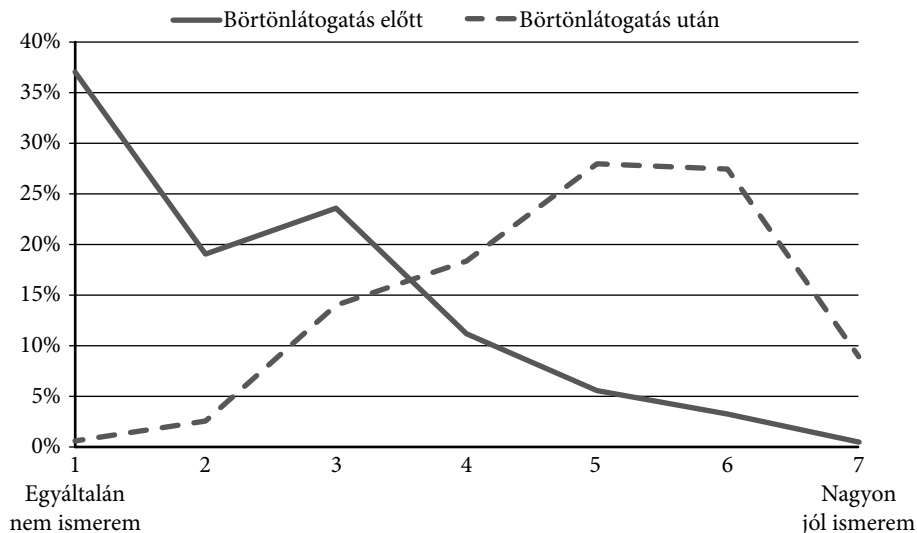

25. ábra. A fogvatartottak kapcsolattartási lehetőségeinek ismerete látogatás előtt és után (%)

A diagram értékeiből megállapítható, hogy ennek a kérdéskörnek az átélése az, amely leginkább foglalkoztatja a börtönlátogatáson résztvevőket, illetve sokáig foglalkoztatja is rá az érzelmi felerősítések következtében.

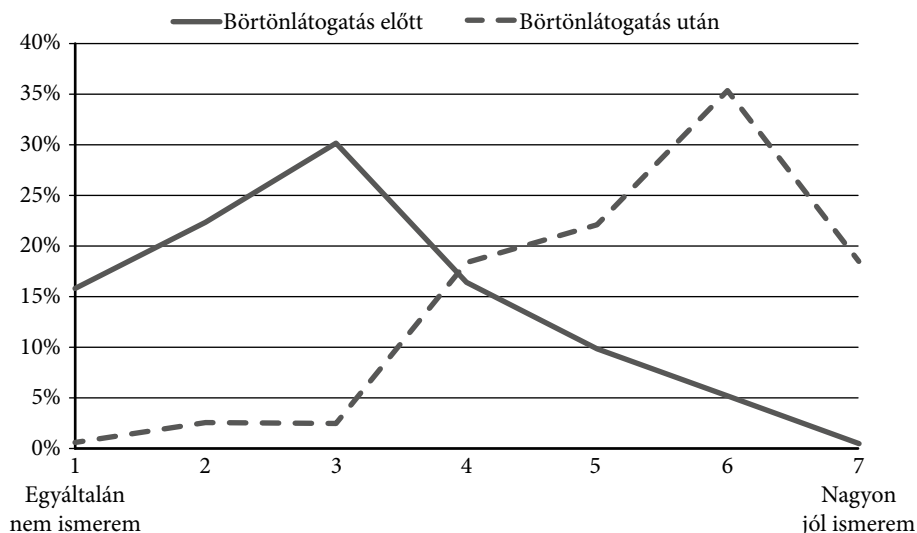
A napirendi pontok megismertetése hasonló problematikával rendelkezik, mint a személyzet bemutatása. A látogatás alkalmával ezt az ismeretet szintén csak közvetett módon tudjuk átadni az érdeklődőknek, hiszen sem időben, sem kivitelezésben nem megoldható, hogy közvetlen tapasztalatra tegyenek szert ebben a kérdéskörben. A diagramról látható, hogy a napirendi pontok ilyen formájú elvonásában is okoz kisebb mértékű bizonytalanságot (26. ábra).

A fogvatartottak foglalkoztatási lehetőségeinek feltérképezése szintén a börtönlátogatások vezetőinek egyik kedvenc feladata. Gyűjtőfogalomként használjuk, a munkáltatást, a képzést, oktatást, valamint a szabadidős programok - sport, kulturális, egyházi, karitatív, stb. - lebonyolítását együtt értjük alatta. Ez a téma hasonlóan a kapcsolattartáshoz, élesen foglalkoztatja a látogatókat. A legfontosabb kérdés a laikusok számára, hogy a nap 24 órájában mit csinálnak bent a fogvatartottak, mivel töltik az idejüket. Nagyon érdekli őket, hogyan is zajlik az a folyamat, amelyet a büntetés foganatosítása által kiváltott bűnrel való szembenézés, a büntudat kialakulása és a bűnbánat megjelenése kísér. A reintegráció érdekében végzett tevékenységek, így a képzések, oktatások rendszere, a munkáltatásban pedig annak minden faktora érdekli a látogatókat. A munkáltatásról, annak sajátosságai-

26. ábra. A fogvatartottak napirendi pontjainak ismerete látogatás előtt és után (%)

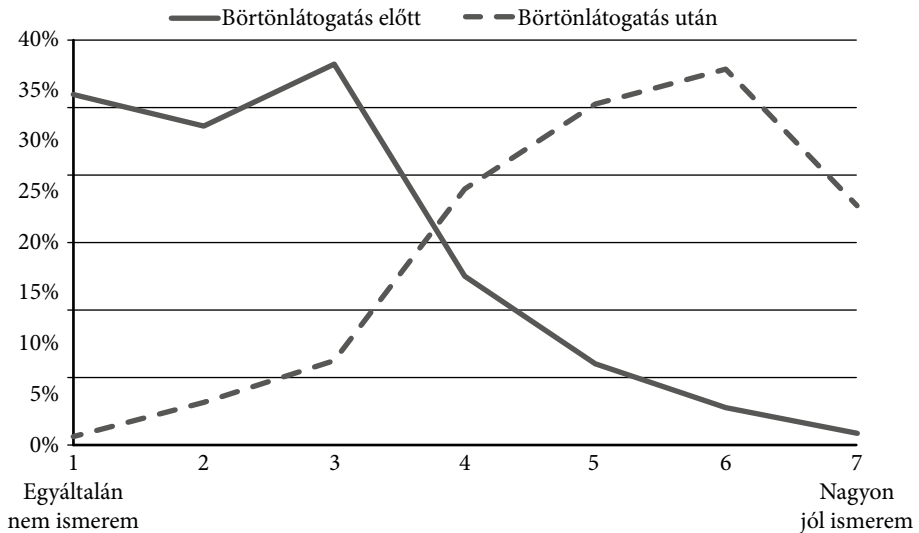
iról, történeti fejlődéséről nagyon részletesen lehet beszélni, a kivétlős anyagokban sok szemléltető példával lehet az információt jól beágyazni. A munka jótékony hatásai közül éppen a sportolással összefüggésben emeljük ki azt, hogy egy tisztességesen ledolgozott nap után jól esik a pihenés és az idő is gyorsabban telik. Ezek a sajátosságok, mint a szabadságtól megfosztott emberek mozgási energiájának felgyülemzése, levezetésének szükségzerűsége, vagy az idő múlásának sajátos jelentősége, vagy a munka utáni jövedelem mind-mind a munkavégzés jelentőségének a kihangsúlyozására ad lehetőséget, egyben feladatot. A diagramon látható, hogy ezen a téren is van még javítani valónk, vagyis a látogatások tematikájának átgondolásánál ezt a területet is érdemes továbbfejleszteni.

27. ábra. A fogvatartottak foglalkoztatási lehetőségeinek ismerete látogatás előtt és után (%)

Az index utolsó iteme a szabadidős programok ismeretét vizsgálja. Ez a büntetés-végrehajtási szervezetnek egy folyamatosan fejlődő területe, melyről az információk terjesztésében érdekelt média is egyre szívesebben közvetít, számból be tudósításokban, a hír befogadói pedig folyamatos érdeklődésükkel szinten tartják ennek az információ-keringésnek a dinamikáját. Így egyre több hír jut el a börtönt még közelről sem látott érdeklődőkhöz, akik ezáltal is részeseivé válhatnak ennek a zárt és érdekes világnak. A látogatás előtti ismeret-adatok által kirajzolt görbe ívén és törési pontjain is látszik, hogy a közvélemény számos információs csatornán jut el a börtönök szabadidős programjainak egyre részletesebb megismeréséhez. A hírversenyben a kereskedelmi televíziók mellett a köztvé, de az internetes hírportálok is ringbe szállnak, így a börtönökkel kapcsolatos hírmennyiség és annak színvonala is folyamatos emelkedő tendenciát mutat, nem beszélve az internet által időben is elnyújtott hozzáférési lehetőségekről.

A látogatás utáni görbe adatai is bizonyítják, hogy ezek az információk tartósak és az előzetes elképzelések jól illeszkedtek a látogatás során megtapasztaltakhoz.

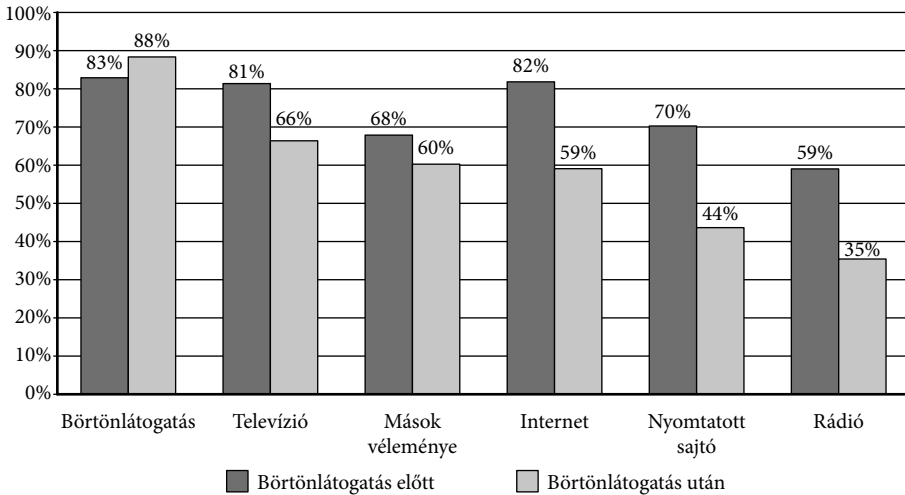
28. ábra. A fogvatartottak szabadidős programjainak ismerete látogatás előtt és után (%)

A börtönlátogatás hatékonyságának vizsgálatára szolgáló indexek közül a következő az információs csatornák sorrendiségét vizsgálja abból a szempontból, hogy milyen mértékben képes befolyásolni a börtönről alkotott képünket, mennyire szolgál valós és ezáltal objektív ismeretekkel egy olyan világról, mely a maga zártságával, funkciójával mindig is az emberi kíváncsiság középpontjában állt. Ez az ellentmondás, miszerint érdekel bennünket a börtön, de gátjai vannak a megismerésének, eredményezi sokszor azokat a torzításokat, melyek a valóságtól messze vihetik képzeletünket és sok, fontos momentumról el is terelhetik azt.

A következő indexben hat információs csatornát soroltunk fel, melynek fontossági sorrendbe sorolását kértük (II/6). A börtönökről kialakuló társadalmi „kép” formálásának hatékonysága szempontjából rögzítettük, hogy a legfontosabb kapja az 1-es számot, 6-ost pedig legkevésbé fontos.

Hasonló jellegű indexet már az első kérdőívben is szerepeltettünk (I/8), ahol ugyanezen hat információs csatornát hasonlítottuk össze a börtönökről kialakított kép befolyásolása szempontjából egy Osgood-féle skála segítségével. A két index eredményét arányosítva, átlagolva, százalékos értékekkel hasonlítjuk össze, vizsgálva azt, hogy valamelyik összetevő prioritása változott-e és ha igen, milyen irányba.

Az alábbi diagramról az eredmények függvényében levonható az a következtetés, hogy a börtönlátogatások hatékonyságát semmi nem kérdőjelezi meg, fontossága minden egyéb információs csatornánál lényegesebb.

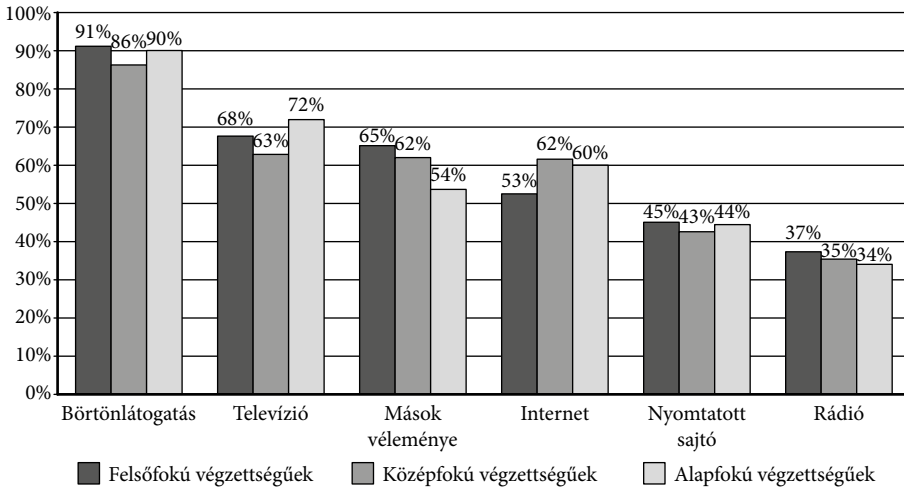

29. ábra. Információs csatornák sorrendisége a börtönről kialakított kép vonatkozásában börtönlátogatás előtt és után

A második kérdőív indexének kényszerítő logikája miatt kialakult az a sorrend, mely az első kérdőív fontossági értékeivel is szinkronban van. Egyetlen változás következett be a látogatás után, ez pedig a más személyek tapasztalataiból táplálkozó ismeretek felértékelődése az internettel és a nyomtatott sajtóval szemben. A börtönlátogatás által szerzett saját tapasztalás természetes velejárója, hogy felértékelődik a más személyektől, ebben az esetben büntetés-végrehajtási szakemberektől származó, autentikusnak és minden tekintetben hitelesnek számító információi. Ez eredményezhette azt a változást, hogy a börtön személyzetének bemutatkozási lehetősége tágította a látogatáson résztvevők látókörét és olyan hiatusokra is jótékony hatással volt, mint a személyi állománya létszámának és szakmai feladatainak, munkahelyi körülményeinek ismeretében meglévő bizonytalanság.

Az első kérdőívnel, az összes válaszadó általi fontossági értékeknél az internet a börtönlátogatások után a második legfontosabb információs csatornának minősült, amely a sorrendiséget megkövetelő második kérdőív válaszai esetében már csak a negyedik helyre volt elegendő.

A nemek közötti különbség nem mutatható ki, igazodik az egész minta arányaihoz, ezzel szemben a legmagasabb iskolai végzettség szerinti bontás már mutat eltérést az összes adathoz képest.

30. ábra. Információs csatornák sorrendisége a börtönről kialakított kép vonatkozásában legmagasabb iskolai végzettség bontásban börtönlátogatás után

Mind a középfokú, mind az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők fontosabbnak tartják az internet nyújtotta informálódás lehetőségét, mint a más személyektől származó tapasztalatok átadását. Ugyanez tapasztalható az életkor szerinti kategóriákra bontásban is, ami a korábban kifejtettek szerint egy ilyen, főleg az oktatási rendszer különböző fokozatainak helyet foglaló sokaságban az életkor és iskolázottsági kategóriák adatainak együttmozgásával magyarázható.

A média hazai közönségcsoportjainak vizsgálata hasonló eredményeket már eddig is felmutatott: „Az emberek szabadidő struktúrájában egyre nagyobb arányú a televízió-nézés, és csökken a nyomtatott sajtó olvasására szánt idő. A legutóbbi felmérések, főleg a fővárosi fiatalok csoportjában már jeleznek egy az Internet irányába mutató átrendeződést is. [...] A fiatal 15-20 éves korcsoport a teljes internetezési idején belül kisebb arányban használja információszerzésre az Internetet, mint az idősebbek.”¹⁷ Mindezekből levonható az a következtetés, hogy mind a fiatalabb korosztály, mind az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők esetében az internet használatához, ezen belül a börtön megismerésére szolgáló információkhoz való hozzájutáshoz fűzött remények meghatározóbbak, jelentékenyebbek.

A börtönlátogatással összefüggő válaszadói vélemények és javaslatok

A második kérdőív végén, azoknak a látogatóknak, akik hajlandóak voltak válaszolni az utánkövetést vizsgáló kérdéseinkre, nyitott kérdések formájában kértünk véleményt a látogatás pozitív, esetleg negatív tapasztalatairól és a változtatásra irányuló javaslataikról.

¹⁷ Ferencz M. (2008)

A megelégedettségi mutatók alapján, amire a legszívesebben emlékeznek vissza a látogatók, a börtönszemélyzet felkészültsége, nyitottsága, a körbevezetések szervezetsége, valamint a biztonságérzet folyamatos érzete (a válaszadók 37%-a). Ugyancsak kiváltották a tetszésüket a fogvatartás során végzett reszocializációs tevékenységek, mint a munkáltatás, oktatás, szabadidős programok szervezése (18%). Olyan személy, aki elégedetlen lett volna a börtönlátogatások lehetőségével, nem volt.

A visszatetszést kiváltó okok közül, amire a legkevésbé emlékeznek vissza a válaszadók, elsősorban a bezártsággal, a nyomasztó és „félelmetes” légkörrel, az elhelyezési körülményekkel, azon belül a zsúfoltsággal összefüggő tapasztalatok voltak (54%).

A börtönlátogatások szervezésének változtatására a látogatók javaslataikban kitértek arra, hogy szívesen találkoznának fogvatartottakkal, akikkel el is beszélgetnének (16%), a börtönlátogatási időt meghosszabbítanák, többet mozognának a területen (14%), néhányan pedig a fogvatartottak rejtett megfigyelését javasolták (2%).

Érdekességként megemlítünk néhány, egyedi véleményt is. Kiváltotta a megelégedettséget néhány főnél a televízió tartásának lehetősége a zárakban, a bolti kivásárlás biztosítása, az általános tisztaság, a házasságkötés lehetősége, az árvízi védekezésben való részvétel.

Negatívumként jegyezték meg néhányan, hogy túl drágának találják az ellátás költségeit, keveslik a látogatási lehetőségek számát, a dohányzást kitiltanak a körletről és megnövelnék az őrszemélyzet létszámát is.

Alternatív javaslatként nyílt nap megszervezését, a kíváncsi érdeklődők börtönlátogatásainak lehetőségét is felvázolták, volt, aki úgy fogalmazott, hogy több reklámra volna szüksége a börtönöknek.

A vélemények, javaslatok nagy szórást mutattak, azonban a legtöbb megerősítette azt, hogy a börtönlátogatásokra szükség van, annak lebonyolításán nem változtatnának (59%). Az egyik látogató megfogalmazása szerint: *„Egyáltalán: jó motiváció ez a börtönlátogatás a társadalmi kommunikáció fejlesztéséhez. Köszönjük!”*

Összefoglalás

Az a feltevés, miszerint a börtönről szerzett ismeretek a legtöbb esetben a médián keresztül érik el az átlag állampolgárt, már korábban bizonyítást nyert. Ennek mintegy alternatívájaként a kutatás során a börtönlátogatások hatékonyságát, az ottani ismeretszerzés minőségét állítottuk szembe, hipotézisként rögzítve, hogy a börtönről kialakított objektív társadalmi képet ez a tapasztalatszerzési, információs csatorna támogatja, építi a legsikeresebben.

A börtön kiegyensúlyozott működését mindig is az jellemezte, ha nem történik benne rendkívüli esemény. Ennek az eseménymentes felületnek a médiában kevésbé nyílik lehetősége megjelenni, hiszen a média azokat a híreket közvetíti, melyek hírértéke megmozgatja a befogadó közeget és áttételesen kitermeli a maga profitját. Így eleve az információk eljutásának gájtával, illetve néhány, kiragadott momentum nagyságrendjének megváltoztatásával a médián keresztül történő megjelenés mindig veszélyeket, aránytalanságokat rejt magában. Nyilván a büntetés-végrehajtási szervezet a kommunikációért felelős beosztottain keresztül megfelelő kapcsolatok kiépítésére és ápolására törekszik a média irányába, azonban ez mégsem pótolhatja azt az űrt, ami a megfelelő intenzitású,

kiegyensúlyozottságú információk eljutásának megghiúsulása révén áll elő. Ennek kiváltására ad lehetőséget a szervezett börtönlátogatások kivitelezése, ahol laikus, törvénytisztelő állampolgárok ezrei nyerhetnek betekintést a börtönök belső világára. Ez további erőfeszítést igényel a szervezet részéről, viszont ez a fáradozás hatványozottan meg is térül. A falak képletes lebontásával a börtön nyitja ki az ajtót a kíváncsi érdeklődők előtt, engedi be a társadalomnak azt a nagyobbik hányadát, akiknek ez a tapasztalás éppen a bűnmegelőzési célok maradéktalan érvényesülése miatt lenne fontos.

Egy másik hipotézist viszont megcáfolt a kutatás. Büntetés-végrehajtási alkalmazottak elfogadtuk és hittünk abban a kategorikus álláspontban, hogy a börtönről adható információk annál hitelesebbek, autentikusabbak, minél közelebb álló és itt dolgozó személyektől származnak is azok. Ezért a büntetés-végrehajtási alkalmazottak társadalmi megítéléséről véltük azt, hogy nyilvánvalóan első helyen áll a társadalom objektív informálásának rangsorában. Rá kellett jönnünk, hogy ezt a közvélemény – pontosabban az általunk megkérdezettek többsége – nem így gondolja. Érdekes eredmény, hogy a börtönről a társadalom legtöbbször nem kíván tudomást szerezni, aminek következménye az is, hogy a börtönnel kapcsolatos sajátos „negligancia” egyben az itt szolgálatot teljesítőkről való elfelejtkezést is magában hordozza. Ez mindenképp cselekvésre kell, hogy ösztönözzön, hiszen a nyitási folyamat ezek szerint a személyi állomány munkájának helyes pozicionálását is eredményezi, a társadalmi elfogadottságunkat erősíti.

További feladatnak tekinthetjük azokat az észrevételeket, javaslatokat is, melyek a látogatáson résztvevőktől származnak. Látnunk kell a hasonlóságot, a társadalmi kontrollt törvényesen ellátó és jelenleg csak külföldön létező felügyelőbizottságok működése és a kérdőíves vélemények kinyilvánítási lehetősége között. A felügyelőbizottságok választott tagjai is laikusok, akik szintén a közvélemény, a helyi közösség érdekei mentén tolmácsolják a börtön irányába a társadalom elvárásait, míg a falakon belül szerzett tapasztalataikat ugyanúgy a kinti, a látogatás lehetőségével nem élő többség tájékoztatására, informálására fordítják.

Végkonklúzióként továbbra is hangsúlyozzuk, hogy a börtönök nyilvánosságának biztosítása alapérdeke mind a társadalomnak, mind a börtönöknek. Ezen társadalmi nyilvánosság különböző formáinak több évszázados hagyományai vannak, melyből hazánkban a ma hatályos jogi keretrendszer részeként, a legnagyobb arányban a börtönlátogatások lebonyolítására nyílik lehetőség. A kutatás eredményeként megállapíthatjuk, hogy ez a forma megbirkózik a hírversenyt által diktált, médiumok által képviselt konkurenciával is.

Ez a tapasztalat már régóta létezik és külföldön is bizonyította létjogosultságát. Farrington az amerikai társadalomban élő börtönkép és a valóság közötti különbségről, több szempontot is vizsgálva megállapítja: *„A bebörtönzésről szóló pluralista tudatlanságnak ez a ténye annál inkább érthetőbb, ha látjuk, hogy az, amit sokan a börtön valóságaként tudni vélnek (vagy hiszik, hogy tudják) az a média leegyszerűsített valósága, melyet gyakran szenzációhajhász forrásként felhasználva [...] sugározza az évek során a film és a televízió képernyőjén keresztül.”*¹⁸

18 Farrington, K. (1992)

Felhasznált irodalom

- Babbie, Earl (2003): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, ford.: Kende Gábor, Szaitz Mariann, Balassi Kiadó, Budapest
- Barabás Tünde – Windt Szandra: *A budapestiek véleménye a bűnözésről és a helyreállító igazságszolgáltatásról, Jogi egyetemisták a bűnözésről és a resztoratív igazságszolgáltatásról*, 6-7.o., 19-20.o., Országos Kriminológiai Intézet honlapja: http://www.okri.hu/images/stories/pdf_files/befkut_2010_hun.pdf
- Christie, Nils (2004): *Büntetésipar*, ford.: Zalotay Melinda, Osiris Kiadó, Budapest
- Csernyánszky Lajos – Horváth Tibor – Heylmann Katalin – Kabódi Csaba – Lőrincz József – Nagy Ferenc – Palló József (2007): *Büntetés-végrehajtási jog*, Rejtjel Kiadó, Budapest
- Farrington, Keith (1992): *The Modern Prison as a Total Institution? Public Perception Versus Objective Reality*, 6-23.o., In.: *Crime & Delinquency*, 1992/6., <http://cad.sagepub.com/content/38/1/6.abstract>
- Ferencz Magdolna (2008): *A média hazai közönségszoptjai*, In.: Füstös László, Guba László, Szalma Ivett (szerk.), *Társadalmi regiszter*, 2008/1.
- Fliegauf Gergely: *Empirikus totális intézmény kritika*, Börtönblog, Fliegauf Gergely szakmai blogja, <http://bvpszichologiahirek.blogspot.hu/2007/09/empirikus-totlis-intzmnny-kritika.html>
- Fliegauf Gergely: *Mentalitás vagy identitás: ki a bűnöző és mi a börtön?* Börtönblog, Fliegauf Gergely szakmai blogja, <http://bortonblog2.blogspot.hu/2012/02/mentalitas-vagy-identitas-ki-bunozo-es.html>
- Fliegauf Gergely: *Mennyiben változott a börtön társadalmi funkciója az elmúlt ötven év során? A totális intézmények elméletének kritikája (1-2. rész)*, In.: *Börtönügyi Szemle*, 2008/1., 2008/2.
- Fliegauf Gergely – Ránki Sára (2007): *Fogva tartott gondolatok*, L'Harmattan Kiadó, Budapest
- Foucault, Michel: *Felügyelet és büntetés, A börtön története*, ford.: Fázsy Anikó, Csűrös Klára, Gondolat, Budapest, 1990
- Frigyer László (2005): *A média szerepe és felelőssége a büntetés-végrehajtás társadalmi megítélésében – különös tekintettel a büntetés-végrehajtás tájékoztatói és információs tevékenységére*, Rendőrtisztai Főiskola, Büntetés-végrehajtási Tanszék, Szakdolgozat, Budapest
- Fodor-Lukács Krisztina – Jánosi Andrea – Lőrincz József – Róth Erika – Rosta Andrea (2009): *Empirikus kutatás a magyarországi büntetés-végrehajtásról (zárótanulmány)*, Crime Repression Costs in Context című projekt, WP 3, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc
- Kabódi Csaba (2007): *A börtön jelképes funkciói*, 141-169.o., In.: *Jogtörténeti Szemle*, 2007. különszám
- Korinek László, Kóhalmi László (szerk., 2010): *Kultúra a börtönben – a börtön kultúrája*, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs
- Kövér Ágnes (1993): *A harmadik szektor, Önkéntes szervezetek Angliában*, In.: *Börtönügyi Szemle*, 1993/1.
- Lajtár István (2010): *A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere Magyarországon*, HVG-Orac Kiadó, Budapest
- Lőrincz József (1991): *A büntetés-végrehajtás társadalmi felügyelete*, In.: *Börtönügyi Szemle*, 1991/2.
- Lőrincz József (1992): *Társadalmi kontroll Baden-Württembergben*, In.: *Börtönügyi Szemle*, 1992/2.
- Lőrincz József (1996): *Nyilvánosság, A bv és társadalom kapcsolata Németországban*, In.: *Börtönügyi Szemle*, 1996/1.
- Lőrincz József (2002): *A büntetés-végrehajtás civil kontrollja*, In.: *Belügyi Szemle*, 2002/2-3.
- Lukács Tibor (1980): *A bűn és a büntetés*, Minerva, Budapest
- Lukács Tibor (1987): *Szervezett dilemmánk: a börtön*, Magvető Kiadó, Budapest

- Mezey Barna (2007): *A börtönépületek üzenete (A szabadságvesztés-büntetés funkcióinak szimbolikus kifejeződése a büntetés-végrehajtási architektúra kezdetein)*, 169-179.o., In.: *Jogtörténeti Szemle*, 2007. különszám
- Mihály Attila (2014): *A börtönök társadalmi felügyelete, avagy szükségünk van-e a nyilvánosságra?*, 122-131.o., In.: Deák Ferenc – Pallo József (szerk.): *Börtönügyi Kaleidoszkóp, Ünnepi kötet Dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére*, Börtönügyi Tanulmányok 1., Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, Budapest
- Mihály Attila (2014): *A börtönről kialakult értékítélet (kép) változása börtönlátogatáson résztvevő személyek körében*, Diplomamunka, Nyugat-Magyarországi Egyetem
- Papp Gábor (2011): *Az elítélti értékrendszer vizsgálata egy hazai büntetés-végrehajtási intézetben*, 930-956.o., In.: *Statisztikai Szemle* 2011/9.
- Papp Gábor (2010): *A prizonizációs elmélet újragondolása és alkalmazási lehetőségei egy hazai fegyintézeti populáción*, Ph.D. értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem
- Ruzsonyi Péter (1998): *A médiával együtt, „A hír a legromlékonyabb árucikk”*, In.: *Börtönügyi Szemle*, 1998/4.
- Sándor Imre (1997): *A marketingkommunikáció kézikönyve*, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Marketing Tanszék – Modern Üzleti Tudományok Főiskolája, Budapest
- Sipos Ferenc (2012): *Büntetés - üres fenyegetés?* 47-51.o., In.: „Glossa Iuridica”, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának jogi szakmai folyóirata, III. évfolyam 2012/1.
- Totth Gedeon (1996): *A vállalati image kialakításának és fenntartásának módszertana*, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Posztgraduális Kar, Budapest
- Virág György - Gyurkó Szilvia - Barabás A. Tünde (2007): *„Halál egyenes adásban” - a büntető igazságszolgáltatás megjelenése a tömegkommunikációban, Egy kutatás margójára*, 127-132.o., In.: *Kriminológiai Közlemények* 64, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest
- Vókó György (2010): *Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban*, 648-651.o., MTA Doktori értekezés, Budapest, internetes forrás: http://real-d.mtak.hu/387/4/dc_45_10_doktori_mu.pdf
- Wacquant, Loïc (2001): *A nyomor börtönei*, ford.: Köböl Anna, Helikon Kiadó, Budapest

Mellékletek

LÁTOGATÁS ELŐTTI KÉRDŐÍV

Tisztelt Válaszadó!

A közeljövőben Ön egy hazai büntetés-végrehajtási intézet területére fog belépni ismeretszerzés céljából. Ennek a látogatásnak a hatékonyságát és az Önben kialakult „börtönkép” megváltozását kívánjuk mérni, melynek sikeréhez a látogatás előtt és után, egy-egy kérdőív kitöltésével járulhat hozzá. A felmérés tudományos célokat szolgál. A válaszokat bizalmasan, név nélkül kezeljük. A válaszadás önkéntes.

A kérdésekre adandó válaszoknál kérjük, hogy a következőkre legyen figyelemmel! A kérdések után általában válaszlehetőségeket olvashat, ezek közül válassza ki azt, amelyet a leginkább megfelelőnek tartja az Ön esetében! A kérdésekre mindenhol egy válasz lehetséges. A választ kérjük, karikázza be vagy tegyen keresztet! A nyitott kérdéseknél a saját szavaival röviden fogalmazza meg válaszát! A válaszlehetőségek között megadtuk a „nem tudom”, „nincs válasz” lehetőségeket is, kérjük, ezzel csak a legvégső esetben éljen! A dupla kérdőív együttkezeléséhez az azonosításhoz szükséges mezőket kérjük, figyelmesen töltsé ki!

A kérdőívet kitöltés után adja át az összegyűjtésért felelősnek!

Segítségét köszönjük.

KÉRDŐÍV EGYÜTTKEZELÉSÉHEZ SZÜKSÉGES ADATOK

- 1) Látogatás tervezett időpontja (év, hó, nap) :
- 2) Születési dátuma (év, hó, nap) :

DEMOGRÁFIAI ADATOK

- 3) Neme:
 - 1) férfi
 - 2) nő
- 4) Legmagasabb iskolai végzettsége:
 - 1) Általános iskola
 - 2) Szakiskola
 - 3) Szakközépiskola
 - 4) Gimnázium
 - 5) Felsőfokú szakképzettség
 - 6) Főiskola
 - 7) Egyetem

- 5) Kérjük, nevezze meg jelenlegi munkahelyét, munkakörét, szakképzettségét, amennyiben iskolába jár, tanintézményét, szakját, évfolyamát!

.....

.....

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSRÓL KIALAKÍTOTT VÉLEMÉNYEK

- 6) Ön járt-e már korábban büntetés-végrehajtási intézetben, ha igen, milyen célból?

- 1) igen,
- 2) nem

- 7) A felsorolt állítások közül válassza ki az Ön által leginkább elfogadhatót a tekintetben, hogy mennyire tud egyetérteni vagy nem egyetérteni vele!

- a) A börtön a társadalomtól teljesen elzártan működik, totális intézményként funkcionál.

- 1) Teljes mértékben egyetértek
- 2) Nagyrészt egyetértek
- 3) Csak kismértékben értek egyet
- 4) Közömbös számomra
- 5) Nem túlságosan értek egyet
- 6) Nagyrészt nem értek egyet
- 7) Egyáltalán nem értek egyet
- 8) Nem tudom
- 9) Nincs válasz

- b) A börtön tevékenységét a társadalom részéről folyamatos érdeklődés kíséri.

- 1) Teljes mértékben egyetértek
- 2) Nagyrészt egyetértek
- 3) Csak kismértékben értek egyet
- 4) Közömbös számomra
- 5) Nem túlságosan értek egyet
- 6) Nagyrészt nem értek egyet
- 7) Egyáltalán nem értek egyet
- 8) Nem tudom
- 9) Nincs válasz

- c) A börtön objektív megismerésének feltételei és lehetőségei biztosítottak hazánkban.

- 1) Teljes mértékben egyetértek
- 2) Nagyrészt egyetértek
- 3) Csak kismértékben értek egyet

- 4) Közömbös számomra
 - 5) Nem túlságosan értek egyet
 - 6) Nagyrészt nem értek egyet
 - 7) Egyáltalán nem értek egyet
 - 8) Nem tudom
 - 9) Nincs válasz
- d) A börtön társadalmi felügyelete és kontrollja hatékonyan működik Magyarországon.
- 1) Teljes mértékben egyetértek
 - 2) Nagyrészt egyetértek
 - 3) Csak kismértékben értek egyet
 - 4) Közömbös számomra
 - 5) Nem túlságosan értek egyet
 - 6) Nagyrészt nem értek egyet
 - 7) Egyáltalán nem értek egyet
 - 8) Nem tudom
 - 9) Nincs válasz
- e) A törvényességi felügyeletet gyakorló ügyészség és az alapvető jogok országgyűlési biztosának tevékenysége kellő társadalmi kontrollt is jelent a hazai börtönök életében.
- 1) Teljes mértékben egyetértek
 - 2) Nagyrészt egyetértek
 - 3) Csak kismértékben értek egyet
 - 4) Közömbös számomra
 - 5) Nem túlságosan értek egyet
 - 6) Nagyrészt nem értek egyet
 - 7) Egyáltalán nem értek egyet
 - 8) Nem tudom
 - 9) Nincs válasz
- 8) Kérjük, értékelje az alábbi információs csatornákat a börtönökről kialakuló társadalmi kép, vélemény formálása szempontjából! (Az 1-től 7-ig tartó listán egy értéket jelöljön be!)
- a) A nyomtatott sajtó (újságok, könyvek) hatása a börtönről kialakuló társadalmi kép formálása szempontjából
	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán nem fontos	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	nagyon fontos.

b) A rádió hatása a börtönről kialakuló társadalmi kép formálása szempontjából

egyáltalán nem fontos 1 2 3 4 5 6 7 nagyon fontos.

c) A televízió hatása a börtönről kialakuló társadalmi kép formálása szempontjából

egyáltalán nem fontos 1 2 3 4 5 6 7 nagyon fontos.

d) Az internet hatása a börtönről kialakuló társadalmi kép formálása szempontjából

egyáltalán nem fontos 1 2 3 4 5 6 7 nagyon fontos.

e) Más személyektől származó információk hatása a börtönről kialakuló társadalmi kép formálása szempontjából

egyáltalán nem fontos 1 2 3 4 5 6 7 nagyon fontos.

f) Bűnmegelőzésű célú börtönlátogatások hatása a börtönről kialakuló társadalmi kép formálása szempontjából

egyáltalán nem fontos 1 2 3 4 5 6 7 nagyon fontos.

9) Az Ön véleménye szerint mi az elsődleges célja a büntetés-végrehajtási tevékenység társadalmi megismertetésének? (Egy válasz lehetséges!)

- 1) az állampolgárok elrettentése bűncselekmények elkövetésétől
- 2) a társadalom általános kíváncsiságának a kielégítése
- 3) a büntetés-végrehajtási szervezet társadalmi kontrolljának kialakítása
- 4) a büntetések hatékonyságának folyamatos társadalmi monitoringja
- 5) a fentiekől eltérően más, nevezetesen
- 6) nem tudom
- 7) nincs válasz

- 10) Soroljon fel három olyan írást (nyomtatott sajtó, internet), melyből Ön a börtönökre vonatkozóan érdekes információkat szerzett! (Kérjük, ha tudja, jelezze a szerző nevét és az írás címét is!)

- 1)
- 2)
- 3)

- 11) Soroljon fel három olyan hanganyagot (rádió, internet), melyből Ön a börtönökre vonatkozóan érdekes információkat szerzett! (Kérjük, ha tudja, jelezze a hanganyag címét is!)

- 1)
- 2)
- 3)

- 12) Soroljon fel három olyan filmes munkát (televízió, internet), melyből Ön a börtönökre vonatkozóan érdekes információkat szerzett! (Kérjük, ha tudja, jelezze a megjelenés helyét is!)

- 1)
- 2)
- 3)

- 13) Mit ért Ön társadalmi felügyelet alatt a hazai börtönök vonatkozásában? (Egy válasz lehetséges!)

- 1) a társadalom tagjainak szabad véleményformálását
- 2) az erre felhatalmazott szervek (ügyészség, ombudsman, nemzetközi civil szervezetek) tevékenységét
- 3) állampolgárok börtönlátogatásainak kivitelezését
- 4) az erre a célra létrehozott felügyelőbizottságok látogatásait
- 5) a fentiekől eltérően mást, nevezetesen
- 6) nem tudom
- 7) nincs válasz

14) Kérjük, értékelje az alábbi büntetés-végrehajtási részterületeket abból a szempontból, hogy mennyire ismerős az Önnek, van-e róla információja! (Az 1-től 7-ig tartó listán egy értéket jelöljön be!)

a) A hazai börtönök területi elhelyezkedését

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

b) A hazai börtönökben fogvatartottak számarányát a befogadó kapacitáshoz képest

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

c) A hazai börtönökben dolgozó szakemberek számát

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

d) A börtönökben fogvatartott személyek elhelyezési körülményeit

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

e) A börtönökben fogvatartott személyek kapcsolattartási lehetőségeit

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

f) A börtönökben fogvatartott személyek napirendi pontjait

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

- g) A börtönökben fogvatartott személyek által igénybevett foglalkoztatási lehetőségeket

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

- h) A börtönökben szervezett szabadidős programokat

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

- 15) Becsülje meg a hazai börtönök jelenlegi átlagos telítettségi mutatóját! (a fogvatartottak létszámának aránya a befogadási kapacitásokhoz képest) (Egy válasz lehetséges!)

- 1) 50 %
- 2) 75 %
- 3) 100 %
- 4) 125 %
- 5) 150 %
- 6) 175 %
- 7) 200 %
- 8) nem tudom
- 9) nincs válasz

LÁTOGATÁS UTÁNI KÉRDŐÍV

Tisztelt Válaszadó!

A közelmúltban Ön egy hazai büntetés-végrehajtási intézet területén tett látogatást ismeretszerzés céljából. Ennek a látogatásnak a hatékonyságát, ezen belül az Önben kialakult „börtönkép” változását kívánjuk mérni, melynek eredményességéhez a látogatás előtt és után, egy-egy kérdőív kitöltésével járulhat hozzá. A felmérés tudományos célokat szolgál. A válaszokat bizalmasan, név nélkül kezeljük. A válaszadás önkéntes.

A kérdésekre adandó válaszoknál kérjük, hogy a következőkre legyen figyelemmel! A kérdések után általában válaszlehetőségeket olvashat, ezek közül válassza ki azt, amelyet a leginkább megfelelőnek tartja az Ön esetében! A kérdésekre mindenhol egy válasz lehetséges. A választ kérjük, karikázza be vagy tegyen keresztet! A nyitott kérdéseknél a saját szavaival röviden fogalmazza meg válaszát!

A válaszlehetőségek között megadtuk a „nem tudom”, „nincs válasz” lehetőséget, kérjük, ezzel csak a legvégső esetben éljen. A dupla kérdőív együttkezeléséhez az azonosításhoz szükséges mezőket kérjük, figyelmesen töltsse ki!

A kérdőívet kitöltés után adja át az összegyűjtésért felelősnek!

Segítségét köszönjük.

KÉRDŐÍV EGYÜTTKEZELÉSÉHEZ SZÜKSÉGES ADATOK

1) A börtönlátogatás időpontja (év, hó, nap) :

2) Látogató csoport adatai (tanintézmény, munkahely, egyesület, stb.)
.....

3) Születési dátuma (év, hó, nap) :

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSRÓL KIALAKÍTOTT VÉLEMÉNYEK

4) Kérjük, olvassa át az alábbi listát a börtönökről szóló állításokból, és jelezze mindazokat, amelyekkel egyetért!

- a) Tudnám ajánlani minden törvénytisztelő állampolgárnak a börtönök szervezett meglátogatását ismeretszerzés céljából.
- 1) Egyetértek
 - 2) Nem értek egyet.
 - 3) Nem tudom.
 - 4) Nincs válasz.

- b) Tudnám ajánlani minden felsőoktatásban tanulóknak a börtönök szervezett meglátogatását ismeretszerzés céljából.
- 1) Egyetértek
 - 2) Nem értek egyet.
 - 3) Nem tudom.
 - 4) Nincs válasz.
- c) Tudnám ajánlani minden középiskolásnak a börtönök szervezett meglátogatását ismeretszerzés céljából.
- 1) Egyetértek
 - 2) Nem értek egyet.
 - 3) Nem tudom.
 - 4) Nincs válasz.
- d) Tudnám ajánlani minden ismerősömnek a börtönök szervezett meglátogatását ismeretszerzés céljából.
- 1) Egyetértek
 - 2) Nem értek egyet.
 - 3) Nem tudom.
 - 4) Nincs válasz.
- e) Tudnám ajánlani minden közeli rokonomnak a börtönök szervezett meglátogatását ismeretszerzés céljából.
- 1) Egyetértek
 - 2) Nem értek egyet.
 - 3) Nem tudom.
 - 4) Nincs válasz.
- 5) Kérjük, értékelje az alábbi büntetés-végrehajtási részterületeket abból a szempontból, hogy azok milyen mértékben ismerősek Önnek a börtönlátogatását követően. (Az 1-től 7-ig tartó listán egy értéket jelöljön be!)

a) A hazai börtönök területi elhelyezkedését

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

b) A hazai börtönökben fogvatartottak számarányát a befogadó kapacitáshoz képest

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

c) A hazai börtönökben dolgozó szakemberek számát

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

d) A börtönökben fogvatartott személyek elhelyezési körülményeit

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

e) A börtönökben fogvatartott személyek kapcsolattartási lehetőségeit

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

f) A börtönökben fogvatartott személyek napirendi pontjait

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

g) A börtönökben fogvatartott személyek által igénybevett foglalkoztatási lehetőségeket

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

h) A börtönökben szervezett szabadidős programokat

	1	2	3	4	5	6	7	
egyáltalán								nagyon jól
nem ismerem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ismerem.

6) Kérjük, rakja sorrendbe az alábbi információk csatornákat a börtönökről kialakuló társadalmi „kép” formálásának hatékonysága szempontjából! (Az Ön szerint legfontosabb kapja az 1-es számot, 6-ost pedig legkevésbé fontos!)

..... Rádió Internet

..... Börtönlátogatás Nyomtatott sajtó

..... Más személy beszámolója Televízió

- 7) Mi az, ami Önben leginkább meglepőtséget váltott ki a börtönlátogatása során, mire emlékszik vissza a legszívesebben? Kérjük, röviden írja le tapasztalatát!

.....

.....

.....

- 8) Mi az, ami Önben leginkább visszatetszést váltott ki a börtönlátogatása során, mire emlékezne vissza a legkevésbé? Kérjük, röviden írja le tapasztalatát!

.....

.....

.....

- 9) Ha Önnek volna beleszólása a börtönlátogatások szervezésébe, miben változtatna? Kérjük, röviden írja le javaslatát!

.....

.....

.....

Fotó: BvOP Fotó

Moharosné Fuzskó Anikó

A GYÓGYÍTÓ-TERÁPIÁS CSOPORT LÉTJOGOSULTSÁGA A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSBAN

A gyógyító-terápiás csoport a korábbi évekhez képest hatalmas fejlődésen ment keresztül. Már nem egy team felkészültségétől függ az alkalmazott terápia típusa, hanem az intézetek maguk választhatják meg a megfelelő kezelési módszereket, szakembereket. Annak, hogy az elmúlt 10-15 évben kevesebbet foglalkoztak vele, talán az az oka, hogy az új típusú körletek – pszichoszociális részleg, hosszútávú speciális részleg (HSR), alacsony biztonsági kockázatú, vallási részleg – kerültek a szakmai érdeklődés középpontjába, noha a gyógyító-terápiás csoportok tevékenységének jelentősége nem csökkent. Tanulmányomban arra a feladatra vállalkoztam, hogy bemutassam azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével a gyógyító-terápiás részlegen elhelyezett embereket vissza lehet vezetni a társadalomba, és annak hasznos tagjává tenni. Az intézetekben tartott terápia foglalkozások igen sikeresnek bizonyultak. De önmagában ez kevés, támogatásra, segítségre van szüksége a büntetés-végrehajtásnak, tanulmányom által szeretném felhívni szakemberek, civil közösségek, karitatív szervezetek figyelmét szerepük és feladatok fontosságára. Bízom az olvasóban, hogy a bemutatott terápiákon, valamint a fogvatartottak nyilatkozatán keresztül bebizonyosodik, hogy a büntetés-végrehajtásban továbbra is van létjogosultsága a gyógyító-terápiás csoportoknak.

Kulcsszavak: gyógyító-terápiás csoport, terápia, civil közösségek, karitatív szervezetek

In recent years, the activity of therapeutic groups has undergone tremendous progress. Nowadays, a type of the applied therapies does not depend on the professional team's preparedness but the correctional institutions themselves can choose the professionals and the appropriate treatments applied. The reason why in the past 10 to 15 years the prisons dealt with these groups less, is perhaps that various types of other new services and units have moved to the focus of professional interest – such as psycho-social units, special regime for long term convicted inmates (HSR), low risked inmates department, religious units – yet the importance of the therapeutic groups has not declined. In my study, I aimed to describe the possibilities presented to the inmates in the healing-therapeutic groups in order to reintegrate them into society and making them useful members of society. Therapeutic sessions held in prisons proved to be very successful, yet this is not enough, the Prison Service needs additional help and support. Through my study I would like to draw the attention of experts, social communities and non-governmental organizations to the importance of their role and contributions to this matter. I trust that after reading about the presented therapies and the statements of the prisoners the reader will share my opinion and conclude that there are still justified demands for the therapeutic groups in the prison service.

Keywords: therapeutic group, therapies, social communities, non-governmental organisations

Bevezető

A társadalom legnagyobb részének természetszerűleg elképzelése sincs a börtönfalakon belüli életről. A külvilág számára a börtön egy misztikus világ, amiről mást nem is érdemes említeni, minthogy azt minél jobb elkerülni, illetve akik bent vannak, biztosan megérdemlik a sorsukat. Talán azért gondolják így, mert nincsenek tisztában a feladatainkkal, céljainkkal. Nem ismerik fel, hogy a büntetés-végrehajtás nem csupán félrecsúszott embertársainkat őrzi, hanem éppen a társadalom érdekében munkálkodik.

A téma ismertetésén keresztül betekintést nyerhetnek az érdeklődők a gyógyító-terápiás részlegén elhelyezett fogvatartottak mindennapjaiba. Ezek az elítéltek – a normál körleten elhelyezett fogvatartottakhoz viszonyítva – nehezebben tudnak beilleszkedni a zárt intézet életrendjébe és az általában alkalmazott nevelési, kezelési módszerek náluk kevésbé érvényesíthetők hatékonyan.

A speciális kezelést igénylő fogvatartottak részére 1979-től egyes büntetés-végrehajtási intézetekben külön részleget, az úgynevezett gyógyító-nevelő csoportot hoztak létre. A csoport kialakításával kezdetben a kényszergyógykezelésre ítéltk kivizsgálása volt a cél. Vitathatatlan, hogy ezek a személyek vétettek a törvény ellen, amely büntetést von maga után, ugyanakkor elhelyezésük speciális kezelést igényel. Manapság egyre többet lehet hallani arról, hogy a legkülönfélébb terápiákkal próbálják a mentális zavarral küzdő embereket kezelni a szabad életben, ezek egyre jobban előtérbe kerültek a pszichoterápiás módszerek alkalmazása mellett. Itt szeretném kihangsúlyozni, hogy ez mennyire fontos a büntetés-végrehajtásban, egy olyan közösségben, ahol minden meghatározott napirendi pontok, szabályok között működik. A Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben tartott foglalkozások sikerességén, hasznosságán keresztül szeretném bebizonyítani a gyógyító-terápiás csoport létjogosultságát, továbbá szeretném felhívni a figyelmét a karitatív szervezetek, civil közösségek tevékenységének fontosságára és szükségességére.

Történeti háttér

A gyógyító-nevelő csoportok az 1979. évi XI. tv. hatályba lépése után szerveződtek meg kilenc országos bv. intézetben, melynek előzménye a Budapesti Fegyház és Börtönben létrehozott Pszichopatak Gyógyító-Nevelő csoportja volt. Már ekkor megkísérelte egy speciális team kialakítani azt a módszerrepertoárt, amit később eredményesen alkalmaztak a gyógyító-nevelő csoportokban. Az 1980-as évek elején kiadott Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság (továbbiakban: BvOP) intézkedése megfelelő jogi és szakmai keretet adott a csoport munkájához. A gyógyító-nevelő csoportokban helyezték el azokat az alkoholproblémával küzdőket, akiket a bíróság kényszergyógykezelésre ítélt, ide kerültek a személyiségzavarban szenvedő elítéltek és szintén itt helyezték el a zárt intézeti kezelést nem igénylő, javult állapotú elmebetegeket, valamint azokat az elítélteket, akik a büntetés töltése során olyan viselkedészavart, beilleszkedési képtelenséget mutattak, amely mögött valamilyen patológiás állapot húzódott meg.

Az 1990-es évek közepétől a csoportokban elhelyezettek többségét a különböző mértékben értelmi fogyatékos elítéltek és az alkalmazkodásképtelen pszichopatak

alkotják, akik a legváltozatosabb viselkedészavarokat produkálják. Kialakult emiatt egy speciális munkamódszer, amely eredményesnek bizonyult a viselkedészavarok kezelésében, így a gyógyító-nevelő team tevékenysége ma jórészt az egyéni és csoportos foglalkozásokra és a szakkörök működtetésére korlátozódik.¹

A gyógyító-terápiás részlegre történő elhelyezés szabályai

Annak érdekében, hogy a differenciálás szempontjait kellő hatékonysággal érvényesíteni lehessen, a 2013. évi CCXL törvény (továbbiakban: Bv. törvény) meghatározza, hogy mely fogvatartottakat lehet elhelyezni a részlegen.

A gyógyító-terápiás részlegbe helyezett elítélteket elsődlegesen három alcsoportba lehet sorolni:

- pszichés zavarban szenvedő fogvatartottak
- alkoholos életmód folytán deméntálódott fogvatartottak
- szellemileg visszamaradott fogvatartottak

A részlegen elhelyezett elítéltek reintegrációs tevékenységét komplex terápiás program keretében kell megvalósítani, a következő három fázisban:²

- a kezelés első fázisában főképpen a beutaltak problémáinak feltárására, megértésére,
- a megfelelő személyes kapcsolat megteremtésére,
- egy második fázisban az alkalmazkodási, a magatartási zavarok redukálására,
- míg a harmadik fázisban a segítő szemléletmód kialakítására, a családi kapcsolatok megerősítésére, az utógondozás előkészítésére törekszik.

A részlegbe helyezés szakmai megalapozottságát minden esetben egy team tagjai végzik, mely munkacsoport tagjai:

- az intézet orvosa
- klinikai szakpszichológus
- pszichiáter
- a részleg reintegrációs tisztje.

A csoportban alkalmazott komplex terápia többféle módszer együttes alkalmazásából tevődik össze. Ez állhat egyéni, csoport- és családi terápiából, terápiás jellegű munkából, tanulásból, esztétikai jellegű foglalkozásokból. A kezelésnek módszertani és tartalmi vonatkozásában messzemenően figyelembe kell vennie a beutalt egyéni szükségleteit. A terápiás kezelést az orvos által felügyelt gyógyszeres kezelés egészítheti ki. A gyógyító-terápiás részlegre elhelyezett elítéltek részére az állapotuknak megfelelő jellegű és idejű terápiás foglalkoztatást, oktatást, valamint pszichológiai foglalkozást kell biztosítani. A pszichiátria, a pszichológia, a szociológia, a gyógypedagógia és más tudományos ismeretek felhasználásával törekedni kell arra, hogy a csoportban rend, fegyelem, nyugalom legyen. Ennek érdekében kiemelt hangsúlyt

1 Boros J., Csetneky L. (2000) p.182-183.

2 Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja: Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek p.118

kell fektetni a konfliktusmegelőző, a mediáció, mint konfliktusfeloldó, az agresszió-kezelő és az erőszakmentes kommunikációs tevékenységekre és eljárásokra.

Intézetünk gyógyító-terápiás részlege

A gyógyító-terápiás részlegre helyezett fogvatartottak a baracscai objektum – erre a célra kijelölt épületének – hat zárkájában kerülnek elhelyezésre. A létszám (a folyamatos ideiglenes be/kihelyezés függvényében) rugalmasan változik. A zárkáik, a rendeletben meghatározott berendezési tárgyakon túl – törekedve a barátságtalan, rideg környezet feloldására – színes televízióval, jó minőségű, zárható szekrényekkel, ruhaszárítóval vannak ellátva. Elhelyezési körletük barátságosabbá tételét saját készítésű képekkel, díszekkel és virágokkal próbálják elérni. A fogvatartottak ezt kihasználva szívesen díszítik zárkáikat. Elmondható, hogy az intézet legrendezettebb zárkái a gyógyító-terápiás csoportban találhatók.

A részleg vezetője az erre a feladatra kijelölt reintegrációs tiszt, aki felelős a részleg működtetésével kapcsolatos büntetés-végrehajtási és reintegrációs feladatok végrehajtásáért. Munkája során a gyógyító-terápiás részleg vezetője szervezi és összehangolja a team szakembereinek tevékenységét, gondoskodik a felülvizsgálatok előkészítéséről, nyilvántartja a határidőket, gondoskodik azok betartásáról. A gyógyító-terápiás részlegre a fogvatartottak hivatalból vagy kérelemre helyezhetők el. Abban az esetben, ha a gyógyító-terápiás részleg rendelkezésre álló férőhelyei kihasználtsága teljes, prioritási sorrendet tartalmazó várólistát kell készíteni azon fogvatartottak számára, akik jogosultak lennének az elhelyezésre. A részlegen való elhelyezésükig – fokozott figyelemmel kísérésük mellett, állapotuk indikációjának megfelelően – folyamatosan fel kell ajánlani az orvosi, pszichiáteri vizsgálatokat, illetve pszichológusi foglalkozásokat számukra. A részleg napirendjét az intézet házirendje tartalmazza. Törekedni kell arra, hogy a gyógyító-terápiás részleg működésével kapcsolatos speciális büntetés-végrehajtási feladatok ellátását minél nagyobb számban segítsék együttműködő civil, egyházi és karitatív szervezetek, amelyek megfelelően képzett szakemberekkel rendelkezzenek. Az együttműködés keretében az alapítványok, civil, egyházi szervezetek segítséget tudnak nyújtani a részlegen folyó sajátos, a reintegrációt is elősegítő programok megvalósításában.

A szociális készségek fejlesztése során kiemelt figyelmet kell fordítani arra a tényre, hogy a részleg tagjai eltérő mentális és intellektuális szintet képviselnek, valamint eltérő időtartamot töltenek el a részlegen, eltérő kezdési időponttal. Emiatt tehát nagy jelentőséggel bír a folyamatosság elvének érvényesítése.

A terápiákról általában

A terápia a gyógykezeléssel, illetve a betegségek kezelésével foglalkozó tudományág, a gyógyítás során alkalmazott kezelési eljárások összessége.³

A terápiás csoportot általában pszichológus, pszichoterapeuta vagy más segítő szakember vezeti. A csoportok szerveződhetnek egy téma köré (alkoholizmus, családon

3 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Ter%C3%A1pia> (Letöltve: 2016.03.28.)

belüli erőszak, gyerekkori szexuális erőszak), vagy lehetnek általánosabb jellegű önismereti foglalkozások. Léteznek úgynevezett önszempert csoportok, ahol a traumatizáltak tapasztalataik megosztásából merítenek erőt. Ezeket nem feltétlenül szakember vezeti.

A terápiában az egyéniesítésnek alapvető szerepe van, kiemelt cél a készség- és személyiségfejlesztés. A gyakorlatban a gyógyító-terápiás részlegre történő helyezésre akkor kerül sor, ha a probléma túllép az egyszerűbb, gyógyszerrel kezelhető panaszoknál. Utóbbi mellett közegterápiaként rajz-, illetve kézműves-foglalkozást, filmvetítést alkalmaznak, valamint egyéni pszichológusi beszélgetések segítik az elítélteket, ezen kívül csoportos támogató, az aktuális nehézségeket átbeszélő foglalkozások biztosítják a terápiát. A büntetés-végrehajtásban jelentős tapasztalatra tettek szert a kisállat-terápiában is.⁴

Állatterápia

Tudományos kutatások bizonyítják, hogy a háziállatok jótékony hatással vannak gazdáik testi-lelki egészségére. Mi több, az állatok a gyógyító munkába is bevonhatóak bizonyos testi betegségek, pszichés vagy mentális problémák esetén is.

A módszert még 1960-ban dolgozta ki egy amerikai gyerekpszichológus – dr. Boris Levinson⁵ – egy véletlen esemény nyomán. A betegségek, lelki panaszok, életviteli nehézségek spektruma, ahová az állat, mint gyógyító beavatkozhat igen széles. Hasznosítják a módszert mozgásszervi, neurológiai betegségek gyógyítására, szellemileg sérült gyerekek fejlesztésére, tanulási, drog- és alkoholproblémák kezelésére, depresszió, időskori elmagányosodás, lelki terhek kúrálására és még igen sokféle baj kiegészítő terápiájára.

Amikor házi kedvencünket simogatjuk, kimutathatóan csökken a vérnyomás, a pulzusszám, enyhül bennünk a stressz, a feszültség. Általánosságban az állat azon tulajdonságát használja ki többek között az állatterápia is, hogy feltétlen szeretetet ad és fogad el, hogy türelmes, „meghallgat”, számít a gazdájára, szüksége van rá és nem utolsósorban egy érző élőlényvel lehet felhőtlen és örömteli kapcsolatot kialakítani. A hétköznapi egészségmegőrzésre bármelyik állat alkalmas (kutya, macska, nyúl, hörcsög, hal, papagáj stb.), mert mindegyik önzetlen szeretetbefogadó.⁶ A tudományos állatterápiában célzottan választanak ki egy-egy állatfajt és jellemző tulajdonságait használják fel a szakemberek. Az állatterápiával foglalkozó szakemberek jól tudják, hogy nem mindegyik, gyógyításra kizemelt állat egyénisége alkalmas az emberekkel való ilyen típusú szoros együttműködésre. Az itthon is egyre elterjedtebb ún. állatasszisztált foglalkozások egyik előfeltétele az állat – főképp kutya – egészségén túl az, hogy egy előzetes képzésen vegyen részt, ahol a szakember megállapítja az alkalmasságát is. Annak a ma már vitathatatlan ténynek az elfogadása, hogy a haszonállatokon túl más állatok is képesek hasznot hajtani az embernek egészen más tulajdonságaik által, talán azoknak is alternatívát nyújtanak egészségük megőrzéséhez, akik eddig idegenkedve néztek ezen élőlényekre.

4 Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban. Útmutató a 2013.évi CCXL. (Bv.) törvény megismeréséhez Börtönügyi Tanulmányok 2 p. 35

5 Amerikai pszichológus, ő alkalmazta először az állatterápiát az 1960-as években sérült gyerekeknél

6 http://rehabjob.blog.hu/2013/10/24/allatterapia_negylabu_gyogytok 2016.04.04.

Az utóbbi években a hazai börtönökben is megnőtt az érdeklődés az állatok terápiás alkalmazása iránt. Legelterjedtebb a kutyaterápia, ami az agresszió csökkentésén segíthet, de előfordulhatnak egzotikus madarak, kis emlősök, halak is. A hazai büntetés-végrehajtási gyakorlatból eddig hiányzott az állatterápia, de eredményesnek bizonyult például a javítóintézetekben. Manapság előszeretettel alkalmazzák a speciális csoportokban, a kábítószer-prevenációs és gyógyító-terápiás csoportokban elhelyezett elítélteknél, de azok a fogvatartottak is örömmel vállalják az állatokkal való foglalkozást, akik nem ezekben a csoportokban vannak elhelyezve. Szirmabesenyőn például vakvezető kutyákat képeznek. Ennek során még nem magára a vakvezetésre, hanem az alapvető engedelmességre tanítják a kutyákat. *Szitka Szabolcs*⁷ tanulmánya szerint a terápia a fogvatartottak kezelésében több megközelítésben alkalmazható. A gondoskodás és az együttélési készségek, képességek fejlesztésére rendkívül jól működik. A fogvatartottak az állatokkal végzett közös tevékenység során tapasztalják meg a gondoskodás rendszerességét, örömet. Debrecenben menhelyi kutyákat szocializálnak, Tökölön a fiatalokú fogvatartottak az ottani állatmenhelyen segítenek ketrecek takarítani.

Kisállat-terápia a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben

A Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben 2014-ben került bevezetésre kisállat-terápia, melynek célja, a fogvatartottak életének teljesebbé tétele, legnagyobb értéke a gondoskodásra való motiváltság kialakítása, mert a tapasztalatok szerint ez a fajta hozzáállás az egyébként antiszociális, értelmi-érzelmi életében komoly korlátokat mutató személyiséget is képes valamelyest megváltoztatni. Ezt a lehetőséget a fogvatartottak vegyes érzelmekkel fogadták. Voltak, akik lelkes várakozással tekintettek a feladat elé és voltak, akik teljesen elzárkóztak. A gyógyító-terápiás részleg három zárkájában egy-egy tengerimalac került elhelyezésre. A fogvatartottak maguk takarítják, etetik, gondozzák őket, foglalkoznak az állatokkal. Mindez a csoport napi-rendjéhez igazodik, a szabadidős/csoportfoglalkozások ideje alatt van erre lehetőségük. Felelősséget vállalnak értük miközben egy bizonyos érzelmi kötődés is kialakul bennük. Óvják, féltik az állatokat, maguk nevezték el kedvenceiket, gondozásuk, a velük való foglalkozás mára napi rutinná vált, láthatólag nem jelent terhet a számukra. Az állatokkal kapcsolatos teendők, illetve az elvárt magatartási normák írásban rögzítésre kerültek, amit aláírásukkal igazoltak, majd ez a nevelési anyagban került elhelyezésre, a nevelési terv kiegészítéseként. Az állatokkal való foglalkozást a gyógyító-terápiás csoport vezetője koordinálja.

Összességében elmondható, hogy bár helye van a gyógyító-terápiás csoportban a kisállat-terápiának, a célként kitűzött várakozások csak részben váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Az egyes fogvatartottakat alázatra, gondoskodásra, értő figyelemre „nevelik”, de csoport szinten pl. fegyelmi helyzet tekintetében, változást nem értünk el. Ez azonban úgy gondolom nem róható fel hibaként, az egyes fogvatartottak a legkülönbözőbb problémákkal, terheltségekkel rendelkeznek. Rengeteget fejlődött viszont az együttéző képességük, megtanulták a gondoskodást, a kötődés érzését.

7 Sitka Sz. (2008/3) p. 13-20.

Meseterápia

A mese elrepít egy másik világba, ahol színek vannak, meg okos, erős bátor szereplők és mindig a reményről szólnak. Azt mutatják meg, hogy történt, ami történt, de mindig van remény az új életre. A mese nemcsak a közös szórakozás, közösségkövácslás eszköze, hanem tanítás hordozója is. Hallgatói lelkében önkéntelenül olyan rugókat mozdít meg, amelyek lelki átalakuláshoz, emelkedéshez, integrálódáshoz vezetnek, így óriási segítséget jelent az ember számára. Modellt szolgáltat az élet eseményeihez, a világ megértéséhez, ahhoz, hogy megtaláljuk helyünket a mindennapokban. A módszer lényege, hogy minden élethelyzetnek, életeseeménynek megvan a mesebeli párja. A terápia első lépése tehát megtalálni azt a bizonyos mesét, amelyik az adott ember sorsát, problémáját rejti magában, amelynek hőisével azonosulni lehet.

A Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben 2015 januárjában pályázatot nyújtott be egy projektre, melynek célja, hogy segítsen felismerni a drogprevenció részleg számára a különféle rabságokat, a gyógyító-terápiás csoport számára pedig támogassa a megküzdési stratégiák kidolgozását, fejlesztve az aszertivitást, növelve az önértékelést, önbecsülést. Hétköznapi életünk során nem is gondoljuk, hogy nekünk, felnőtt embereknek is mennyi mindent tud adni a mese. Megmozgatja a fantáziánkat, ezáltal lehetővé teszi, hogy más megoldásokat is el tudjunk képzelni, mint amilyeneket megszokásból választunk.

A meseterápia számos bv. intézetben működik régóta, nem ismeretlen dolog. Balassagyarmaton a fogvatartottak DVD-re veszik a meséket és ezt adják át gyermekeiknek a börtönben. Van olyan gyerek, aki egy ilyen felvételen keresztül ismeri meg az apját. Egerben 2010 óta működik a meseterápia. A női fogvatartottak meséket mondanak CD-re és ezt küldik el a gyerekeiknek karácsonyra.

Meseterápia a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben

A Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet 2015-ben a Belügyminisztérium által meghirdetett Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia feladatrendszerének támogatása című pályázaton indult. A „Fel a fejfel! – művészetterápia alkalmazása a baracskai speciális csoporttagok személyiségfejlesztésére” elnevezésű pályázat keretében újból indíthatnak személyiségfejlesztésre irányuló programot. A projekt finanszírozta a zene- és a meseterápiás, valamint a jobb agyféltekés rajztanfolyam foglalkozások megtartását.⁸

Zeneterápia

Zeneterápiáról, mint gyógyító módszerről akkor beszélünk, amikor a zenét és a zene elemeit célirányos terápia keretein belül eszközként használjuk.⁹ A zeneterápia lényege a zenével történő tudatállapot-változás. A zeneterápia önálló tudományterület.

8 Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet „Fel a fejfel – művészetterápia alkalmazása a baracskai speciális csoporttagok személyiségfejlesztésére” elnevezésű projektje (támogatási szerződés száma: 02/07/2014/NBT)

9 <http://zeneterapeuta.webnode.hu/zeneterapia/> 2016.03.28.

Célja az interperszonális kapcsolati készség fejlesztése, az önismereti tréning az indulatkezelés, az érzelmi tolerancia kialakítása és az absztinencia, valamint a produktív élet megvalósítására való törekvés.

A zeneterápiához nem kell tudni hangszeren játszani!

Fontos, hogy a fogvatartottak megismerjék és megszeressék önmagukat, tisztában legyenek érzéseikkel, mozgatórugóikkal, hogy életüknek irányítói lehessenek és ne csak sodródjanak. A zeneterápia többek közt ezek eléréséhez nyújt eszközt és segítséget, felhasználva a zene (hangok és ritmus) lélekre gyakorolt hatását. A cél nem a személyiség teljes pszichoterápiás átalakítása és nem is „zenészképzés”. A zeneterápia a csoporttagok pszichoterápiás eléréséhez, az agresszió megszelídítéséhez, az önkontroll fejlesztéséhez, kialakításához ad lehetőséget.

A zeneterápia a büntetés-végrehajtási intézetekben nem ismeretlen dolog, hiszen a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben már 2007 óta működik. Megállapodás van az Egri Főegyházmegyei Karitasz RÉV Szenvedély-beteg Segítő Szolgálat és az intézet között, a szenvedélybetegséggel vagy függőséggel küzdő fogvatartottak segítése céljából. A foglalkozásokra önként lehet jelentkezni. A női fogvatartottak szerint a zene hozzásegítette őket ahhoz, hogy még inkább ki tudják mutatni a bennük rejlő érzéseket, valamint közösségépítő ereje van.

Zeneterápia a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben

2014 őszen a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Fogvatartási Ügyek Főosztálya¹⁰ „Aktív hétköznapok” címmel pályázata biztosított pénzügyi fedezetet szervezett keretek között tartandó, „Zeneterápia a gyógyító-nevelő csoportban” címet viselő foglalkozássorozat lebonyolításához, melyre 10 alkalommal került sor a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet baracskai objektumában. A pályázat keretében újból indíthatott intézetünk személyiségfejlesztésre irányuló programot.

Jobb agyféltekés rajzolás

A Jobb agyféltekés rajzolás egy olyan kidolgozott rajzoktatási módszer, amely gyakorlatba ülteti az agykutatás rajzolással kapcsolatos eredményeit. A módszer lényegében egy mentális váltást tanít a két agyfélteke között, előtérbe helyezve a jobb agyfélteke előítélet-mentes, vizuális, globális észlelési működésmódját. A gyakorlatok némelyikét lehet furcsának nevezni, de mind egyszerű és nem igényel rajztudást, tehetséget. Elegendő, ha valaki teljesen átlagos kéz és szem koordinációval bír, és van annyi kézügyessége, hogy tud írni. A feladatok végig veszik a rajzolás öt alapkészségét, a szélek, terek, viszonyok, a fény-árnyék és a teljesség észlelését.¹¹ A mese- és a zeneterápia, kiegészülve a jobb agyféltekés rajzolással, kimondottan a résztvevők személyiség- és készségfejlesztésére irányul. Az elítéltek ennek segítségével könnyedén megtanulhatják, hogy mit kell megnézni egy képi beállításon ahhoz, hogy életszerűen vissza tudják adni rajzaikban.

¹⁰ Új nevén Fogvatartási Ügyek Szolgálat

¹¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Jobb_agyf%C3%A9ltek%C3%A9s_rajzol%C3%A1s 2016.03.20.

A jobb agyféltekés rajztanfolyam nagy sikernek örvend minden bv. intézetben. A tavalyi évben sikeresen véget ért többek között a Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, a Budapesti Fegyház és Börtönben, a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben Baracskán és a Márianosztrai Fegyház és Börtönben. 2015 novemberében a Szegedi Fegyház és Börtönben hirdették meg a fogvatartottak részére a tanfolyamot. A rajzolást a foglalkozások résztvevői nemcsak a terápia keretében végezhették, hanem a zárkákban is folytatták, ajándékba készítettek rajzokat családtagjaiknak, sőt az egyik elítélt egy zárkatársa gyermekének portréját is megörökítette. Az egyik elítélt így írt a foglalkozásról: „*Soha az életemben nem rajzoltam, de az élmény, amit ott megtapasztaltam, olyan, mint amikor életemben először szerelmes lettem és nem tudtam, hogy mit tegyek, mert a szívem úgy kalapált.*” A Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben a nagy túljelentkezés miatt egyelőre nem jutott be mindenki, de a foglalkozások értékét ez tovább növeli.

Jobb agyféltekés rajzolás a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben

Beróné Pribelszki Éva okleveles kineziológus öt éve ismerkedett meg a jobb agyféltekés rajztechnikával, mely – elmondása szerint – élete egyik legnagyobb élménye volt. Azóta is folyamatosan tart tréningeket, rajztanfolyamokat. Elengedhetetlen társa a tanfolyamokon férje, Beró Szilárd, akivel közösen tartották a terápiás foglalkozásokat intézetünkben. Véleménye szerint senki nem születik „börtöntölteléknek”, csak eltévedt az úton. Arra pedig csak egyedül ő képes visszatérni. A jobb agyféltekés rajzolás segít a fogvatartottnak elindulni a személyiségfejlődés útján. Ezzel a lehetőséggel megkapták az életük jobbá tételéhez való csomagot. Megjegyzendő, hogy a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet részéről két reintegrációs tiszt részt vett egy jobb agyféltekés rajztanfolyamon. A Belügyminisztérium által finanszírozott rajztanfolyamot a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács szervezte. Egy éven keresztül negyedévente 20 fogvatartottnak tartják majd a rajzfoglalkozásokat az országos program által biztosított rajzeszközök felhasználásával. Így az egyik programelem fenntartása biztosítva van intézetünkben.

Egyéb lehetőségek terápiás kezelésekre

„*A gyógyító-terápiás részlegbe utalt elítélt reintegrációs tevékenységét komplex terápiás program keretében kell megvalósítani.*”¹² A fogvatartottak – pszichés állapotuk miatt – rendszeres gyógykezelés alatt állnak, emiatt gyakran egészségügyileg is alkalmatlanok a szervezett tanfolyamokon és munkáltatáson való részvételre, amelyre szinten tartásuk vagy fejlesztésük miatt nagy szükségük lenne.

A pszichiátriai problémával élők közt nagyon sok tehetséges, kreatív, nem csökkent, hanem valóban megváltozott munkaképességű ember van. Véleményem szerint nagymértékben hozzájárulna a gyógyulásukhoz, megfelelő viselkedésükhöz az a tény, hogy szükség van rájuk és a munkájukra, illetve, hogy őket is „fontosnak” tartják.

12 2013. évi CCXL tv. 106. § (4)

Részükre fontos lenne olyan szakkört, foglalkozást, illetve munkalehetőséget biztosítani, ami leköti a figyelmüket, szellemi képességüknek megfelelő, és az intézet számára (de persze a fogvatartottak számára is) bevétel jelentene (pl.: képerket vagy virágláda készítés, pet palackok összegyűjtése, préselése, seprűkészítés, fóliasátorban virágpalánták nevelése).

Gasztronómiai szakkör

A gasztronómia nemcsak a szakácsművészetet és az ínycsmesterséget foglalja magába, hanem a terítés, a felszolgálat és az étkezés kultúráját is. A büntetés-végrehajtási intézetekben általában nagyon sok olyan fogvatartott van, aki nem kellőképpen szocializálódott, vagy olyan családi háttérrel rendelkezik, ahol nem az étkezés kultúrájának a megtanítása volt az elsődleges feladat. A gyógyító-terápiás csoportra ez hatványozottan igaz. Nem ismerik az ételeket, a fűszereket, a megfelelő arányokat, az étkezési szokásokat, az evőeszközök megfelelő használatát.

2012-ben intézetünkben lehetőség nyílt a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság által nyert pályázati pénzből a gyógyító-terápiás részlegben egy konyhasarok kialakítására. Azért, hogy ennek kihasználása megfelelő módon történjen, elindításra került a gasztronómiai szakkör. A gasztronómia iránt érdeklődő fogvatartottak a számukra létrehozott és fenntartott szabadidős tevékenység keretein belül – a résztvevők igényeit előtérbe helyezve – oszthatták meg az otthon idézhető kedvenc receptjeiket, sajátíthatták el az egyes ételkészítési technikákat, megtörve ezzel a „börtönkoszt” egyhangúságát. A fogvatartottak nagy örömmel és várákozással jártak ezekre a foglalkozásokra. A szakkör segített nekik megismerni az élelmiszereket, az ételek előállításához szükséges alapanyagokat, azok arányait, az egyes eszközöket, illetve használatukat, a különböző kultúrák ételeit, szokásait, a fűszereket, valamint azok származási helyét.

Horgász szakkör

2009-ben intézetünk terápiás közösség kialakítására tett kísérletet a drogrevenüciós részlegben elhelyezett fogvatartottak kábítószer-fogyasztásának megelőzésére. A program keretében megalakításra került közegterápiaként¹³ többek között a horgász szakkör. Sajnos szakember hiány miatt a csoport 2014-ben megszűnt.

A szakkör megalakításának a célja a szabadidő egészséges eltöltése, a testi-lelki egészség megőrzése és fejlesztése. A horgászat az agresszió csökkentéséhez, az önkontroll fejlesztéséhez, kialakításához ad lehetőséget. A horgászat egyrészt fizikai mozgás, de nagyobb részt olyan felfokozott érzelmi állapot és koncentrációs, mentális tevékenység, mely minden más elfoglaltságot kizár.¹⁴

Hasonló szakkör bevezetését javasolnám a gyógyító-terápiás részlegben elhelyezett fogvatartottak részére is. Annál is inkább, mivel a reintegrációs tiszttól elmondása szerint a drogrevenüciós részlegben elhelyezett fogvatartottak

- viselkedése szabálykövetőbb lett

13 Közegterápia: egy olyan környezet, amely elemeinek összessége fejt ki az egyénre terápiás hatást.

14 <http://keleti-horgaszbolt.hu/hu/cikkek-hirek/beszamolok/a-horgaszat-lelektana/> 2016.03.25.

- a résztvevők új ismereteket sajátítottak el
- beigazolódik: a feszültség és a stressz levezetésének hatékony eszköze a sport
- a résztvevők úgy érezték: a foglalkozáson keresztül gyorsabban telik az idő, gyorsabban eljön a szabadulás ideje
- testileg és lelkileg is egészségesebbek lehetnek, megőrizhetik, fejleszthetik egészségüket,
- a fegyelmi helyzet láthatóan javult.

Fentiek figyelembevételével a gyógyító-terápiás részlegen elhelyezett fogvatartottak részére hatékony terápiás módszer lenne.

Színjátósó szakkör

A színjátósó hozzájárul ahhoz, hogy a fogvatartottakban kialakuljon egy olyan attitűdrendszer, amelynek jellemzői a társas jelenségek iránti kíváncsiság és nyitottság, a tolerancia, a szolidaritás, a rugalmasság, a véleményformálásra, a közösség életében való aktív részvételre és a felelősségvállalásra való hajlandóság.

Intézetünkben már 2008 óta működik színjátósó szakkör a drogvédelem részlegen elhelyezett fogvatartottak részére. Eleinte saját szórakoztatásukra készültek műsorokkal, illetve tanultak verset. Később a Martonvásári Speciális Gyermekotthon közepesen értelmi fogyatékos lakói részére rendszeresen tartottak (tartanak) karácsonyi műsort, mesével és ajándékozással egybekötve. A fogvatartottak elmondása szerint jó érzés volt gyerekek között lenni, látni az örömeiket, ragaszkodásukat. A gyermekotthonban töltött egy óra alatt szinte lelki megújulást kaptak. Azért vállalták a szereplést, mert ez saját maguknak is egyfajta bizonyítás (és a környezetüknek is), hogy megtévedt emberek is visszatálhatnak a helyes útra. Elmondásuk szerint bármikor, bármilyen alkalommal szívesen visszatérnek és örömmel várják az ilyen jellegű felkéréseket.

Véleményem szerint a gyógyító-terápiás részlegen elhelyezett fogvatartottakat is be lehetne vonni a színjátósó világába. A meseterápia alkalmával már bebizonyították, hogy képesek az aktív foglalkozásokon részt venni. A meseterápia nem viselkedésterápia, nem is valamiféle pszichoterápia, célja nem is a tanítás, hanem a belső erőforrásokhoz való visszatérés segítése. A fogvatartottak elvesztették a kapcsolatot önmagukkal, a világgal, az egyetemes igazsággal és a renddel. A gondosan megválasztott mesék ezt a kapcsolatot igyekeznek visszaállítani. Minden egyes foglalkozás végére egyre jobban oldódott bennük a feszültség, jobb lett a hangulatuk, csökkent a szorongásuk, a dolgok új megvilágításba kerültek, felébredt bennük a hit és a remény, hogy van értelme az életnek, van értelme változtatni, még akkor is, ha ez a változás nagy erőket kíván. Ha a mese világa ilyen pozitív erővel hatott rájuk, a színjátósó, a szerepjátósó révén az énképük jelentősen javulna és a stresszhelyzeteket jobban kezelnék.

További lehetőségként be lehetne iktatni, hogy a színjátósó szakkör részére a gyógyító-terápiás csoport tagjai készíthetnék el a díszleteket, jelmezeket és plakátokat. A színjátósó szakkör részére megoldódna a kellékprobléma, a gyógyító-terápiás csoport tagjainak pedig egy komoly elfoglaltságot jelentene.

Ezen tevékenységeket természetesen kiegészítik olyan gyakorlatok, melyek nem csak a szerep megformálásához visznek közelebb, hanem alkalmat teremtenek arra, hogy a fogvatartottak egy problémamegoldási folyamatban megismerjék a különböző viselkedésmódokat. A két csoportot együtt lehetne foglalkoztatni a műsorok alkalmával. A szerepeket egyénre szabva, mindenki találna magának megfelelő karaktert. A résztvevőkből egy csoport kovácsolódna, talán még jótékony hatással is lennének egymásra. A dropprevenció fogvatartottak valószínűsíthetően „másként” állnának a gyógyító-terápiás részleg fogvatartottjaihoz, segíthetnék, támogathatnák őket. A gyógyító-terápiás fogvatartottak pedig úgy érezhetnék, hogy ők is fontosak, értékebb embernek érzéknék magukat. Ezt a helyzetet kihasználva hatalmas előrelépést lehetne elérni mindkét csoportnál.

Munkáltatás

A munkáltatás a fogvatartottak egyik lehetséges foglalkoztatási módja, amely főként a nyolc általános iskolai végzettséggel rendelkezők számára jelentős. Így hasznosabban töltik idejüket, a munkában kifáradnak, gyorsabban telik az idő, ezenkívül valamennyi pénzt is kapnak érte.

„... A munka a személyiségformálás legfontosabb eszköze. Az elítéltet a büntetés-végrehajtási intézet adottságainak megfelelően kell társadalmilag hasznos munkával foglalkoztatni. Az embereket úgy kell kényszeríteni, hogy a büntetés megszűnése után belső meggyőződése alapján helyesen cselekedjenek.”¹⁵

Ami mindenképpen a fogvatartottak munkára fogása mellett szól az, hogy élelmezésük napi költségét csaknem fedezi a dolgozók munkadíjából levont hozzájárulás. Ráadásul az elítéltek foglalkoztatása előnyösen hat a börtönök biztonságára is. A dolgozó elítéltek sokkal kevesebb fegyelmi vétséget követnek el. Az oktatással egybekötött munkáltatásból a rabok is profitálnak, mert egy szakmával a kezükben némi munkatapasztalattal a hátuk mögött a szabadulás után is nagyobb eséllyel tudnak beilleszkedni a társadalomba, visszatérni a munkaerőpiacra. Az sem mellékes, hogy a munkadíjukból segíthetik a családjukat. Véleményem szerint több munkahelyet kellene létrehozni, akár intézeteken belül is. Az új Bv. törvény bevezetése az adó- és járulékkedvezményrel ösztönzi a civil munkáltatókat arra, hogy elítéleteket foglalkoztassanak, illetve a szabadulás után számukra munkalehetőséget biztosítsanak. A munkába állításánál számos szempontot kell figyelembe venni (pl: egészségügyi alkalmasság, szakmai képzettség, biztonsági kockázati besorolás stb.), azonban a nagy fogvatartotti létszám ellenére, kevés fogvatartott felel meg a követelményeknek.

Intézetünkben (idény jelleggel) az Annamajori Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kft.-vel összefogva „konyhakertet” hoztak létre a fogvatartottak kis részének, ami tavasztól-őszig folyamatosan munkát biztosított részükre. Tavasszal paprika és paradicsom palántázás, káposzta és karfiol ültetés, sütőtöktermesztés és persze mindezek folyamatos gondozása, ápolása, rendben tartása volt a feladat, ősszel pedig (de persze folyamatosan is) ezeknek a „szüretelése”, illetve a termékek továbbítása és árulása a Kft. élelmiszer boltjában. A fogvatartottak nagyon élvezték ezt a fajta „kikapcsolódást”, bármikor szívesen csinálnák tovább.

¹⁵ Lukács T.: Szervezett dilemmánk: a börtön, p.227

A gyógyító-terápiás részlegesen hasznos lehet még a foglalkoztatásterápia, munkaterápia. A munkaterápiába csak az vonható be, akinek az egészségi állapota azt lehetővé teszi, illetve akinek a gyógyulását és állapotának javulását a foglalkoztatás elősegíti. A gyógyító-terápiás csoportban hasznos lenne kialakítani, hiszen növelné a fogvatartottak figyelmét és koncentrációs, illetve manuális képességüket, és nem utolsósorban sikerélményt adna.

Hazai kitekintés – régen

Az 1980-as években a börtönrezsím körülményei között végrehajtandó pszichoterápiás eljárásoknak még nem volt specifikusan kifejlődött és hatékonyságában ellenőrzött módja. Az ajánlott terápiák végrehajtásának nincsenek meg a megfelelő személyi és tárgyi feltételei. Az intézeti orvosoknak nincs pszichiátriai képzése, a börtönök kisebb hányadában dolgozik csak pszichológus. A büntetés-végrehajtás csak részben tud eleget tenni a törvényi rendelkezéseknek. Ennek ellenére a jogintézmény életképes és humánus.¹⁶

A Budapesti Fegyház és Börtönben 1979 decembere óta működik a gyógyító-nevelő csoport. A szakirodalomban ismertetett terápiás formák közül azokat választották ki, amelyeket hatékonynak tartottak a börtönviszonyok között is. Így jutottak el az alkalmazott hét terápiához melyek: nagycsoport, tematikus vezetésű kiscsoport, szabad-interakciós önismereti kiscsoport, kreatív foglalkozás, családterápiás beszélő, mozgásterápia, alkoholelleses klubterápia, előkészítő foglalkozás, szakkörök. A szakkörök pozitív hatásúak, a csoportban jól működik az irodalmi szakkör és a barkács szakkör. Szükségesnek tartják a gyógyító-nevelő csoporttal kapcsolatos információk terjesztését különböző fórumokon, mert a helyes szemlélet kialakulásához nem elégséges a jogszabályi alap.

A Kalocsai Fegyház és Börtönben az 1979. évi XI. tvr. nyomán kezdett működni a gyógyító-nevelő csoport. Eleinte 3-4 fogvatartott került a csoportba, de a következő évek nagymértékű létszámgyarapodást mutattak. Minden évben mutatkozott pozitív irányú változás. Igyekeztek a mostoha körülmények ellenére eleget tenni a törvényi feltételeknek. 1982-ben sikerült elérni, hogy a gyógyító-nevelő csoportba helyezett elítélteket, ha nem is külön körletre, de legalább munkahelyek szerint külön zárkába tették és a csoporttagok azonos műszakban dolgoztak. 1984-ben sikerült egy tíz főből álló munkacsoportot létrehozni, 1985-ben pedig főállású pszichológust foglalkoztatni. Már akkor bebizonyosodott, hogy a hiányzó feltételek ellenére is működőképessé lehet tenni a gyógyító-nevelő csoportot.¹⁷

A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében 1976. november 1-jén kísérleti jelleggel korrekciós csoport alakult, melynek célja a sérült személyiségű elítéltek eredményesebb nevelése, sikeresebb adaptációja volt. Az 1979. évi XI. tvr., illetve a kapcsolódó jogszabályok a korrekciós csoportot gyógyító-nevelő csoporttá alakították át. Megítélésük szerint a gyógyító-nevelő munka egyaránt kizárja a tisztán terápiás, avagy tisztán pedagógiai tevékenységet. A gyógyító-nevelő munka több fázisú tevékenység. Magába foglalja a problémák megértését, a magatartási diszfunkciók ja-

¹⁶ Vörös F. (1986/1) p. 10-16.

¹⁷ Takács P. (1984/2) p. 48-52.

vítésát, és az utolsó fázis – mely egyben a komplex terápiás eljárás befejező szakasza – magába foglalja az egész személyiség korrekciójára irányuló törekvést. A csoportban a jellemző kezelési forma az egyéni terápia és a csoportterápia. Elmondható, hogy igen lassú és nehéz folyamat volt a terápiás környezet létrehozása, a gyógyító-nevelő csoport terápiás közösségé alakítása. Ma már elhelyezési lehetőségeik megfelelőek, szakembergárdájuk színvonalas.¹⁸

A témában közvélemény-kutatást végeztem telefonon más bv. intézeteknél, a tájékoztatás szóbeli közlés alapján történt. Általánosságban elmondható, hogy egyes intézetekben 100%-os munkaterápiás foglalkoztatás van, a fogvatartottak reggel 8-tól 12 óráig dolgoznak. Más intézetekben jelenleg semmilyen terápiás foglalkoztatás nincs. Nagyon jó gondolatnak tartják, de hiányzik a megfelelő szakembergárda, illetve hiányolják a terápiás kezeléseket, pedig szükség lenne rájuk. Jelenleg pszichológus, lelkész és orvos foglalkozik a fogvatartottakkal. A TÁMOP-os programok lejártak, ad hoc jelleggel történik a fogvatartottak terápiás kezelése, ami éppen adódik és ki tudják használni a lehetőséget, attól függően, hogy kinek mihez van képessége, mihez ért. Működik például filmklub, kézműves foglalkozás, színjátszó szakkör és zene-szakkör. A gyógyító-terápiás részlegen elhelyezett fogvatartottak létszáma aránylag alacsony, de a papírmunka és az ügyintézés elveszi az időt a foglalkozásoktól. Sok helyen nagy segítség lenne egy külső szakember, aki nem ismeri a fogvatartottakat, így könnyebben tudna velük foglalkozni, hiszen véleményem szerint az nem tud hatásosan nevelni, aki előző nap fegyelmi lapot osztott ki.

A terápiás foglalkozások rövid értékelése

A Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben alkalmazott terápiák vonatkozásában egy objektív értékelést végeztem. Röviden szeretném összefoglalni azok lényegét, illetve a folytatásuknak a fontosságát, miérett.

A terápiás foglalkozások hasznossága szempontjából az értékelés az alábbi.

Jobb agyfeltekés rajzolás (trénerek):

A rajzoláson keresztül növekedett a fogvatartottak önbizalma. El merik hinni, fogadni, hogy képesek a változásra. Felismerik, hogy vannak az életben más lehetőségek is, bátrabbak, nyitottabbak lettek. Ha így meg tudtak tanulni rajzolni, akkor bármire képesek.

Bebizonyosodik számukra, hogy mindenki ott van a kreativitás, kitartó munkával sikert érhetnek el.

Egyértelműen fejlődés figyelhető meg a koncentrációs képességükben.

Zeneterápia (zeneterapeuta):

A zeneterápiás gyakorlatok során a résztvevők általuk ismeretlen területre kerültek, melynek hatására ösztönös késztetések még inkább felszínre törtek. A zene alkotóelemei segítették az egymáshoz való alkalmazkodást. E rövid távú terápiás folyamat során jelentős személyiségváltozás nem volt észlelhető, de egyes tagok ellenállása csökkent, s az indulatkezelés is pozitív irányban változott.

¹⁸ Matiasovics M., Beck Gy. (1988/1) p. 24-28.

Meseterápia (meseterapeuta):

A meseterápia kedvező hatással van a résztvevők lelkére. „Veszélytelen”, mert egy történetet mindenki szívesen meghallgat. Ha pedig magára ismer, az nem bántó, hanem előrevívó. Ilyen rövid idő alatt személyiségváltozást nem lehet elérni, de arra jó volt a terápia, hogy a résztvevők láthatták, vannak más megoldási módok is.

A fenti terápiás foglalkozások befejezését követően a projekt vezetője közvéleménykutatást végzett a terápiás foglalkozásokon részt vett fogvatartottak körében. Kérdőív alapú elégedettségi felmérésen (értékelési skála, melyen a legrosszabb 1 pontérték a legjobb 5 pontérték) értékelhették a projekt eredményét és sikerességét. A célcsoportból összesen 62 főt szólított meg, akik közül 25 fő vett részt a válaszadásban.

Kérdésként szerepelt többek között pl:

- mennyire volt hasznos a program egésze
- mennyire elégedett a jobb agyféltekés rajzfoglalkozással
- mennyire elégedett a meseterápiás foglalkozással
- mennyire elégedett a zeneterápiás foglalkozással
- mennyire javasolja a programelemeket másoknak
- mennyiben töltötte fel Önt a program pozitív élménnyel
- mennyiben tudott Ön szerezni új ismereteket, készségeket.

A kérdőívek kiértékelésekor megállapítható volt, hogy a meseterápia bizonyult a leg-sikeresebbnek (4,76), amit a jobb agyféltekés rajzolás (4,16), majd a zeneterápia (3,40) követett. Mindenki szívesen ajánlaná a programelemeket másoknak, a program pozitív élménnyel töltötte fel a résztvevőket.

Szükségesek tartottam, hogy ugyanezen célcsoportot én is megkérdezzem a foglalkozásokkal kapcsolatban, tekintettel arra, hogy nem számszerű adatokra voltam kíváncsi, hanem a fogvatartottak személyes élményén, reagálásán keresztül akartam leszűrni a tapasztaltakat. Interjú módszert alkalmaztam, ezért 6 fogvatartottat, aki még tölti a büntetését – és nem szabadult időközben vagy esetleg átszállították másik bv. intézetbe – személyesen megkerestem és rövid kérdéseket tettem fel a terápiás foglalkozásokkal kapcsolatban.

Kérdéseim a következők voltak:

- mi volt a véleménye a terápiás foglalkozásokról
- hitt-e benne, hogy képes lesz változni a foglalkozások után
- hogy érezte magát
- ha lenne újabb foglalkozás szívesen részt venne-e rajta

Általánosságban elmondták, hogy először nem akartak menni, nem látták értelmét a programokon való részvételnek, nem hittek benne. Határozottan állították, hogy nem létezik az, hogy valaki a zene, mese vagy a rajz hatására megváltozik. Volt, aki öregnek tartotta magát a rajzoláshoz vagy a meséhez, azonban a terápia vezetője meggyőzte őket, hogy tegyenek egy próbát. Elmondták, hogy az első alkalom után meglepődtek, nem erre számítottak. Volt időszak, amikor majdnem feladták, de a vezető biztatására folytatták a munkát. Különböző feladatokat is kaptak egy-egy foglalkozáson, azokat kellett megoldani. A fogvatartottak mindig nagyon elmélyültek a feladatban és szívesen vettek benne részt. Elmondták, hogy ezt a csapattépítő tevé-

kenységet érdemes lenne folytatni és rendszeresen találkozni, beszélni az érzéseikről, az életükben azóta bekövetkezett – akár jó, akár rossz – változásokról. Furcsa volt nekik az is, hogy a vezetők minden alkalommal megkérdezték tőlük, hogy „hogyan vannak?”. Ehhez ők nem szoktak hozzá a börtönben. A foglalkozások végére feloldódott bennük a feszültség, nyitottabbak lettek egymás felé. Úgy tudtak beszélgetni egymással, mintha nem is a börtönben lennének. Rájöttek, hogy közösen hatékonyabban tudnak dolgozni, a beszélgetések alkalmával teljesen feltöltődtek. Ezek során olyan egyszerűnek és könnyűnek látszott minden. Erősítették egymásban a hitet, hogy a reménytelennek tűnőből is van kiút és jó ötleteket adtak egymásnak. Egyöntetűen kijelentették, hogy szívesen részt vennének más foglalkozásokon is. Azt nem állították, hogy először nem idegenkednének tőle, de „bevállalják”, így könnyebben telik az idejük és legalább addig is elfelejtik, hogy hol is vannak.

Konklúzió

Fenti vélemények alapján elmondható, hogy a terápiás foglalkozások hatékonyak bizonyultak, de eredményesség szempontjából hosszabb időtartamú projekt megindítása lenne célszerű. Ki kell hangsúlyozni azonban, hogy a fogvatartottakat nem lehet összehasonlítani. Mindenki egyedi módon fejlődik, függetlenül attól, hogy zárt ajtók mögött vagy a börtön falain kívül él. A terápiák és a vélemények ismertetésén keresztül bebizonyosodott, hogy a gyógyító-terápiás részlegek működésének igenis van létjogosultsága a büntetés-végrehajtásban, a fogvatartottak körében is lenne rá igény. Nemzetgazdasági szempontból kiemelt státuszt kapott az új börtönépítési program, amely a börtönök túlszűfoltóságát és munkaerőpiaci helyzetét javítja, azonban a költségvetési keret nagy részét kimeríti.

Azért, hogy a terápiás csoportokban elhelyezett fogvatartottak részére különböző terápiás foglalkozások elérhetőek, megvalósíthatóak legyenek, segítséget, támogatást kell kérni, pályázati pénzekre van szükség.

Véleményem szerint bővíteni kellene a hasonló terápiás foglalkozások körét. Hasznos lenne hasonló tanfolyamokat szervezni, illetve oktatásokat, képzéseket biztosítani a büntetés-végrehajtásban dolgozó és arra alkalmas, elhivatott kollégák körében. Ez egyszeri befektetést igényel, azonban ezzel biztosítva lenne a megfelelő szakember, és a tanfolyamok, oktatások, képzések idővel visszahoznák a rájuk fordított költségeket. Fenti terápiás foglalkozások után, intézetünk pszichológusa munkaköri feladatként a mese- és zeneterápiás elemeket is tartalmazó személyiségfejlesztő foglalkozásokat fog tartani a gyógyító-terápiás csoport tagjainak. Ez a tevékenység részben a projekt fenntartását is szolgálja, valamint részben a reintegrációs eszköztár bővítése révén munkaeredményesség növeléséhez is vezet. Fontosnak tartanám ismét megemlíteni, hogy a reintegrációs tiszt feladata elsősorban a fogvatartottak nevelése (munkáltatása, terápiás foglalkoztatása, általános, középfokú, felsőfokú tanulmányok elősegítése, szakképzés, szakmai gyakorlat megszerzése) kell, hogy legyen, így szükséges, hogy többet foglalkozzon a részlegén elhelyezett fogvatartottakkal, azok megismerésével. Egy jó reintegrációs tiszt feladata, hogy beszélgessen a fogvatartottal, érdeklődjön utána, próbáljon meg segíteni neki, amiben tud.

Be kellene vonni magánszemélyeket, karitatív szervezeteket, egyházi közösségeket a foglalkozásokba, tevékenységekbe. Ezen emberek számára a vallás is erőt ad,

összekovácsolja őket. Sajnos továbbra is nagy probléma a szakemberhiány. Több orvosa, megfelelő szakemberre lenne szükség.

Minden meglévő korlát és nehézség ellenére elmondható, hogy a gyógyító terápia elvei és gyakorlati rendszere életképesnek bizonyul, további fejlesztése indokolt és szükséges, feladatát a büntetés-végrehajtás rendszerébe szervesen illeszkedve el tudja látni. Véleményem szerint az intézetünkben szerzett tapasztalatok példa értékűek lehetnek más büntetés-végrehajtási intézetek számára is.

Felhasznált irodalom

- Berauer Éva: Gyógyító-nevelés a Kalocsai Fegyház és Börtönben. IM BV Módszertani Füzetek 1988/1
- Boros János – Csetneky László (2000): Börtönpszichológia. Rejtjel Kiadó – Rendőrtiszti Főiskola
- Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban. Útmutató a 2013. évi CCXL. (Bv.) törvény megismeréséhez
- Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet „Fel a fejjel – művészetterápia alkalmazása a baracskai speciális csoporttagok személyiségfejlesztésére” elnevezésű projektje (támogatási szerződés száma: 02/07/2014/NBT)
- Lukács Tibor: Szervezett dilemmánk: a börtön.
- Matiasovics Mária – Beck Gyöngyi (1988): A tőköli gyógyító-nevelő csoport tevékenysége. IM BV Módszertani Füzetek, 1988/1
- Szitka Szabolcs (2008): Új lehetősége felkutatása a fiatalok büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítése érdekében. Börtönügyi Szemle, 2008/3
- Takács Péter (1984): Egy gyógyító-nevelő csoport hat hónapja. IM BV Módszertani Füzetek 1984/2
- Vörös Ferenc (1986): Gyógyító-nevelés a gyakorlatban. IM BV Módszertani Füzetek, 1986/1
- Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja: Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek

Hivatkozott jogszabályok

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól
- 24/2017. (II. 14.) OP szakutasítás a sajátos kezelési igényű fogvatartottak számára kialakított és az egyéb speciális részlegekben elhelyezett elítéltekkel kapcsolatos reintegrációs feladatok végrehajtásáról

TÁJÉKOZTATÓ A MAGYAR BÖRTÖNÜGYI TÁRSASÁG ÉS A BVOP PÁLYÁZATAIRÓL

„Naprakészen” pályázat

A Magyar Börtönügyi Társaság a börtönügy korszerűsítése és tudományos területének megújítása érdekében folyamatosan színvonalas és hasznos tevékenységet végez megalapítása óta. A Társaság szakmai tevékenysége meghatározó módon járul hozzá a magyar börtönügy tudományos életének fellendítéséhez. A Magyar Börtönügyi Társaság 2016-ban, a tudományos kutatási tevékenység támogatására kiírt, „Naprakészen” című pályázata nagy részvétel mellett lezárult. A bírálóbizottság a beérkezett tanulmányokat értékelve megállapíthatta, hogy a szerzők a büntetés-végrehajtás számos szakterületét újszerű módon megközelítve, saját kutatásaikra alapozva értek el, tártak fel tudományos értékkel bíró összefüggéseket. A vizsgálatok több büntetés-végrehajtási intézetet is érintettek, így elmondható az is, hogy szakmai szempontból is sikeres, nagy érdeklődésre számot tartó, a szakterületek esetében pedig jelentős hozzáadott értékkel bíró pályamunkák születtek.

Pályázat publikációk támogatására

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága kiemelt figyelmet fordít a Büntetés-végrehajtási Szervezet tudományszervezési feladatain belül a szakterületeket érintő tudományos, kutatási tevékenységek támogatására. A kutatóintézeti tevékenység, a Börtönügyi Szemle megjelentetése, a nemzetközi és hazai konferenciákon való részvétel mellett teret kíván biztosítani a tudományos eredmények publikálására is. A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2017-ben pályázatot hirdetett a büntetés-végrehajtási területen zajló publikációs tevékenység ösztönzésére. A pályázati felhívás célja volt, hogy a büntetés-végrehajtás számára aktuális és releváns témakörökben, szakmai-tudományos igényességgel megírt pályaművek szülessenek. A témavázlatokat 2017. április 19-ig lehetett elküldeni, melyeket 5 főből álló szakmai bizottság bírált el. A szerzők felkérése a tanulmányok megírására, az opponensek kiválasztása és felkérése szintén a bírálóbizottság feladata volt. A beérkezett és elbírált tanulmányok egy részét a Belügyi Szemle 2017. novemberi lapszámában, illetve a Börtönügyi Szemle 2017. 3. lapszámában olvashatják el az érdeklődők.

ESEMÉNYNAPTÁR

(2017. április 1-jétől június 30-áig)

ÁPRILIS 4.

2017. április 4-én rendezte meg a Magyar Börtönügyi Társaság „A büntetőpolitika alakulása és annak hatása a büntetés-végrehajtásra az 1945 utáni években és napjainkban” című konferenciáját az ELTE dísztermében. A társaság elnöke, Prof. Dr. Mezey Barna megnyitójában elmondta, hogy a büntetés-végrehajtás a büntetőjog-tudományok alfája és omegája. A konferenciát Dr. Zinner Tibor, a VERITAS Történetkutató Intézet levéltárának vezetője nyitotta, majd Dr. Izsák Lajos professzor úr, azt követően pedig Dr. Tallódi Zoltán, az Igazságügyi Minisztérium Nemzetközi Büntetőjogi és Emberi Jogi Főosztályának helyettes vezetőjének előadása követte. A rendezvényt a Magyar Börtönügyi Társaság közgyűlése zárta, amelynek keretében a 2016. évi beszámoló és a 2017. évi tervek elfogadása után Schmehl János bv. vezérőrnagy, a Társaság elnökhelyettese az egykori várkapitány emlékének tiszteletére Balla Károly nevével fémjelzett emléklakett alapítására tett javaslatot. A közgyűlés elfogadta a javaslatot és megszavazta annak létrehozását is.

ÁPRILIS 21.

A Magyar Honvédség Altiszti Akadémián, Szentendrén 134-en tették le esküjüket április 21-én, a hamarosan megépülő új büntetés-végrehajtási intézetekben szolgálatot teljesítők közül. A képzést Schmehl János bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese nyitotta meg. A sikeres vizsgát tett hallgatók büntetés-végrehajtási felügyelő OKJ-s bizonyítványt kapnak, továbbá egy biztos megélhetést garantáló beosztást, amely hosszú távon, kiszámítható módon biztosít munkalehetőséget. A képzés célja, hogy a későbbiekben, az elméleti és gyakorlati vizsgán a megfelelő felügyelők szakmai magabiztossággal, a reintegrációs törekvések szem előtt tartásával, a szakma és a kor elvárásainak megfelelően, professzionálisan végezzék munkájukat a szervezetben.

MÁJUS 9.

2017. május 9-én, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet III. objektumának színháztermében 15 ország tiszteletbeli konzulja ismerkedett meg a Büntetés-végrehajtási Szervezet által végzett munkával. A program célja a szoros és gördülékeny együttműködés, valamint a személyes kapcsolatok kialakítása volt. A vendégeket Schmehl János bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese köszöntötte, majd előadásában bemutatta a Büntetés-végrehajtási Szervezet jogi hát-

terét, felépítését és az általunk végzett szakmai munkát. Ezt követően Cséri Zoltán bv. dandártábornok, intézetparancsnok előadását hallgatták meg a jelenlévők, akik a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetet is megtekinthették, hiszen a programot egy közel egyórás intézetlátogatás zárta.

MÁJUS 31.

Első alkalommal szervezték meg a Büntetés-végrehajtási Szervezet személyi állományának zárandoklatát május 31-én a Mátraverebély-Szentkúton lévő kegyhelyen. A 2016-os évben megrendezett első Országos Fogvatartotti Zárandoklat sikerén felbuzdulva úgy határozott a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, hogy idén a személyi állomány számára is biztosítani kívánja a lehetőséget a vallási zárandoklat-hoz. Hajdú Miklósnak, a sátoraljaújhelyi fegyház börtönlelkészének és egyben az esemény főszervezőjének köszönhetően huszonnégy bv. intézetből összesen közel 140 dolgozó vett részt a zárandoklaton.

JÚNIUS 14.

2017. június 14-én a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának épületében – a Munkahelyi Egészségterv megvalósításának keretében – Egészségnapot rendeztek. A megnyitó ünnepséget követően lehetőség volt önismerettel és önfeljesztéssel kapcsolatos előadásokon, valamint szűrővizsgálatokon való részvételle.

JÚNIUS 22.

2017. június 22-én tizenöt börtön közel 80 fogvatartottja vett részt a második Országos Fogvatartotti Zárandoklaton Mátraverebély-Szentkúton. Az zárandoklaton a történelmi egyházak vezetői mellett több világi meghívott is jelen volt, az egyházi vezetők egyenként köszöntötték a saját felekezetükhöz tartozó fogvatartottakat. Az eseményen az alacsony vagy közepes biztonsági kockázatba sorolt, együttműködő fogvatartottak vehettek részt.

Összeállította: **Rutkai Kata**

Ára: 600 Ft